

ARENGUSTRATEEGIA **PÄRNUMAA 2030+**

Pärnu 2010

Sisukord

1.	Sissejuhatus	4
2.	Tagasivaade Pärnumaa strateegia 2010 täitmisele	8
3.	Pärnumaa arengueeldused: olulisemad trendid Pärnumaa ja väliskeskonna arengus..	10
	Arengueelduste ja -vajaduste koondhinnangud	11
4.	Pärnumaa arengutsenaariumid	13
	Kriisitsenaarium	13
	Pikaajalised stsenaariumid	19
	1. stsenaarium: Läänemere pärl ehk läbimurre Läände	19
	2. stsenaarium: Balti kett ehk tagasi tulevikku	22
	3. stsenaarium: Meil aiaäärses tänavas	24
	4. stsenaarium: Vaeste patuste alev	26
	Stsenaariumite võrdlus ja valik strateegia alusena	28
5.	Pärnumaa arendustegevuse eesmärgid	31
	Pärnumaa visioon 2030+	31
	Arendustegevuse eesmärgid, täitmise tulemusnäitajad ja nende sihtväärtused	32
6.	Pärnumaa arendamise strateegilised alused	35
	Pärnumaa arengumudel	35
	Pärnumaa arengut kandvad väärtused	37
	Läbimurdesuunad visiooni Pärnumaa 2030+ saavutamiseks	37
7.	Prioriteetsed pikaajalised (2030+) arendustegevused läbimurdesuundade lõikes	39
8.	Lähiaastate tegevuskava 2011 - 2013 (2014)	45
9.	Strateegia elluviimine, juhtimis- ja seiresüsteem	52
10.	Kasutatud materjalid	55
	Lisa 1. Arenustrateegia Pärnumaa 2030+ koostamise protsess	57
	Lisa 2. Pärnumaa arengueeldused.	60
	Rahvastikuareng	60
	Sotsiaalareng	62
	Majandusareng	71
	Keskkonnamuutused ja tehniline infrastruktuur	76
	Kohalikud omavalitsused	79

Joonised

Joonis 1. Arengustrateegia Pärnumaa 2030+ülesehitus	5
Joonis 2. Tänapäevane olukord ja soovitud Pärnumaal	12
Joonis 3. Pikaajalised arengustsenaariumid arengu ja elukvaliteedi dimensioonidel.....	29
Joonis 4. Pärnumaa arengumudel	36
Joonis 5. Pärnumaa elanike arv 1990–2010. Andmed: statistikaamet.	60
Joonis 6. Pärnumaa rändesaldo 2000-2009. Andmed: statistikaamet.....	61
Joonis 7. Elanike keskmine brutokuupalk 2000-2009. Andmed: statistikaamet.	62
Joonis 8. Tasutud sotsiaalmaksu keskmine suurus maksumaksja kohta töötaja elukoha alusel kohalike omavalitsuste lõikes 2009, kroonides. Andmed: maksu- ja tolliamet.	63
Joonis 9. Töötuse määr 1997-2009. Andmed: statistikaamet.	64
Joonis 10. Toimetulekutoetuste maht elaniku kohta 1997-2009. Andmed: statistikaamet. ..	65
Joonis 11. Pärnumaa üldhariduskoolide õpilaste arv (sh prognoos) 1998-2015. Andmed: Pärnu Maavalitsus.	67
Joonis 12. Registreeritud kuritegude arv 10000 elaniku kohta 1995-2009. Andmed: statistikaamet.	71
Joonis 13. SKP elaniku kohta ja osakaal riigi SKPst 1996-2008. Andmed: statistikaamet..	71
Joonis 14. Majutatud Pärnumaa ettevõtetes 2002-2009.	74
Joonis 15. Hõivatute arv Pärnumaal 1990-2009. Andmed: statistikaamet.	75
Joonis 16. Kõrgharidusega inimeste osakaal töötajates 1997-2009. Andmed: statistikaamet. .	76

Tabelid

Tabel 1. Pärnumaa tugevused	11
Tabel 2. Pärnumaa nõrkused.....	11
Tabel 3. Pärnumaa arengustaadiumid: olemasoleva arengutaseme vastavus stsenaariumitele	29
Tabel 4. Kahe positiivse stsenaariumi kaheastmeline võrdlus	30
Tabel 5. Arengustrateegia Pärnumaa 2030+ koostamisprotsessi olulisemad vahetähised ...	57
Tabel 6. Hõivatute osakaal (avalik ja erasektor kokku=100%) 1997-2009. Andmed: statistikaamet.	76

1. Sissejuhatus

Pärnu maakonna arengustrateegia (edaspidi, ka arengustrateegia või strateegia) „Pärnumaa 2030+“ koostamine langes keerukale ajale. Järsult süvenesid finantskriis ja majanduslangus nii globaalses kui kohalikus mõttes. Odaval laenurahal ning Ameerika ja Aasia nõudlusel põhinenud kasvumudelid ammendusid ning tekitasid üleilmse kriisi. Samas pole selge, kas majanduslanguse põhi on saavutatud ja kas ilmnenuid märgid mõningasest majandustõusust on hetkeillusioon või midagi enam.

Viimaste kuude majandusprognoose vaadates ei ole tõus suure tõenäosusega väga kiire ning pigem kummitab majanduselu jätkuv vindumine, seda eriti töötuse osas. Ilmselt võime ka väita, et kriisijärgne maailm ja Eesti seal hulgas erineb oluliselt sellest, mida me varasemalt kogesime. Seega seisavad ka Pärnumaa arengus ees uued väljakutsed, millele vastamine eeldab kõigi maakonna arengu edasiviimisest huvitatud osapoolte võimekust ja riskijulgust. Siiski pole strateegias kesksel kohal mitte niivõrd tänased valupunktid, sihiks on siiski luua eesmärgistatud laiapõhjaline maakonna arendustegevuse raamistik pikas ajaperspektiivis, raamistik, mis otsib vastuseid väljakutsetele ja mis on kantud osapoolte usust, et pakutavad lahendused aitavad kindlustada Pärnumaa jätkusuutlikkuse ja heaolu tulevastele põlvedele.

Tuleb tõdeda, et eduks ei ole ühte retsepti, vaid edasiminekuks saab toimuda pigem kiire õppimise, innovaatiliste rakenduste ja koostöö toel.

Strateegia „Pärnumaa 2030+“ vaatab sarnaselt koostatava üleriigilise planeeringuga „Eesti 2030+“ ajahorisondi, aasta 2030 taha ja markeerib maakonna soovitud tulevikku, näidates, millistele väljakutsetele on maakonnas oluline keskenduda. Lisaks Eestis koostatud või hetkel koostamisel olevatele arengudokumentidele on taustinfona arvesse võetud Euroopas toimuvat, seal hulgas Euroopa Liidu ülemkogu poolt 2009. aastal heaks kiidetud Läänemere strateegiat kui ka Euroopa Komisjoni poolt 2010. aastal algatatud Euroopa uut majandusstrateegiat „Euroopa 2020“.

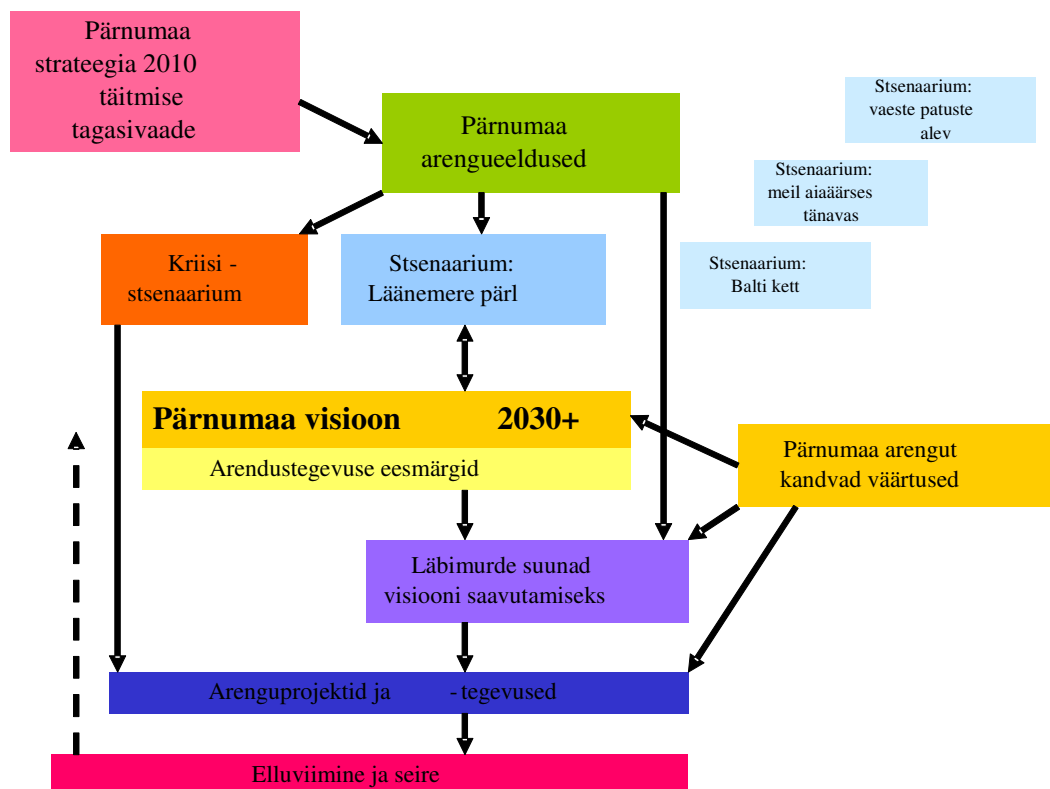
Pärnumaa majanduse kohandamine uutele oludele võtab kindlasti aega. Käesolevas töös nähakse Pärnumaa majanduskasvu taastumist alates 2012. aastast. Siiski peab arvestama, et positiivsete muutuste kiirus majanduskeskkonnas sõltub eelkõige sellest, millal taastub Eesti ja riigi välispartnerite majanduse kasv. Eesti majanduse veab kriisist välja ennekõike eksport. Oluliseks peetakse ka euro kasutuselevõttu aastast 2011, mis peaks toetama riigi rahasüsteemi usaldusväarsust ja seeläbi tõstma välisinvesteeringute mahtu. Siiski on positiivse tuleviku kaalukeeleks ennekõike pärnumaalaste eneste nutikus, ettevõtlikkus ja hoolivus, sotsiaalne vastutus kogukonna hea käekäigu eest.

Strateegia „Pärnumaa 2030+“ on inimesekeskne. Nagu seda on majandusmudel, mida saksa majandusteadlane Alfred Müller-Armack iseloomustas läinud sajandi keskel sõnadega *sotsiaalne turumajandus*. Ehk mudel, mille näol on selgelt tegu vabaturumajandusega, mis eeldab eraettevõtluks riigipoolseid õiguslikke raame, majanduslike otsuste tegemisel pika- ja lühiajaliste huvide tasakaalustamist, kõigile kodanikele riigipoolse elatusmiinimumi tagamist ning äritegevuses osalejate kõrget eetikat. Kuid seegi mudel vajab muutmist: ta tuleb

viia vastavusse 21. sajandi väljakutsetega. Esiteks tagada ökoloogiline jätkusuutlikkus, et ennetada globaalset kliimamuutust. Teiseks kindlustada eetilise jätkusuutlikkus, et vähendada globaalset vaesust.

Strateegia „Pärnumaa 2030+“ puhul kerkib kahtlemata küsimus riikliku ja regionaalse taseme vahekorras, otsustus- ja vastutusprotsessides. Käesolev strateegia tähtsustab regionaalse (loe maakondliku) juhtimise olulist kasvu. Samas on väga oluline, et arengustrateegia tugineks tugeval kodanikuühiskonnal, mis tähendab inimeste omaalgatuslikku koostööd oma huvide edendamiseks ning kaasaraäkimist laia avalikku huvi äratanud probleemide arutamises, samuti mainitud koostööd võimaldavaid ühendusi, võrgustikke ja institutsioone. Strateegia „Pärnumaa 2030+“ ülesehitust iseloomustab järgmine joonis.

Joonis 1. Arengustrateegia Pärnumaa 2030+ ülesehitus

Strateegia „Pärnumaa 2030+“ koostamisel peeti otstarbekas esitada neli võimalikku Pärnumaa arengustsenaariumit, et nende võrdluse põhjal näidata seoseid tegelikkuse ja soovitu vahel. Strateegiat ei tohi võtta universaalse tõena, sest tulevikku ei saa konstrueerida teaduslike teoreemide ja tõestuste abil, vaid me saame tuua esile ideed, mis markeerivad maakonna soovitud teekonna. Viimane sõltub aga nii Pärnumaa sisestest kui välistest teguritest.

Käesoleva töö kontekstis ongi oluline mõista, kui kohanemisvõimeline ja uuendusmeelne on Pärnumaa sisemiselt, milline on maakonna potentsiaal pikaajalises perspektiivis ja võimekus olla Eesti arengus mõnes vallas teerajaks. Samas ei ole tulevikuseires mõistlik keskenduda ainult Pärnumaal toimuvale, vaid peame arvestama arenguid riigis laiemalt, kuid ka meie naabruses, ennekõike Läänemere riikides toimuvat.

Samas ei saa kõrvale jätta ka arenguid Vene Föderatsioonis ning kiiresti arenevas Aasias, eelkõige Hiinas ja Indias. Seda enam, et Pärnumaa areng sõltub üsna oluliselt potentsiaalsete välispartnerite käekäigust. Olles sillaks Tallinna ja Riia vahel, on eriti oluline mõista Pärnumaa positsiooni Balti riikides, seda nii rahvastiku arengu, sotsiaal- ja majandusarengu kui keskkonnamuutuste seisukohalt. Euroopa potentsiaalses kasvupiirkonnas, Läänemere regioonis asuval Pärnumaal on kohustus pärnumaalaste tulevikulootustele ambitsioonikalt vastata. Samas tuleb pikas perspektiivis tagada maakonna tasakaalukus ja jätkusuutlikkus.

Kui üksikisiku või ettevõtte puhul on oluline teadmine, mis saab temast täna ja lähitulevikus ning kuidas kohaneda muutustega, siis Pärnumaa kui piirkonna puhul on oluline mõista, missuguseid arengueeldusi maakond siin tegutsejatele loob ning milliseid arengulisi eeldusi me ise suudame eduks pöörata. Seepärast ei piisa pelgalt abstraktselt tuleviku kavandamisest, vaid seda on vaja täita igapäevaste positiivsete tegudega. Ja nagu iga kooskõlastatud strateegia, vajab seegi elluviimiseks osapoolte vettpidavat kokkulepet, millesse on haaratud erinevad huvirühmad, kes on nõus võtma vastutust ja kohustust tuleviku ees. Selleks on strateegias toodud ära ka Pärnumaa suurprojektid ja olulisemad tegevused, mille elluviimist peetakse maakonna arengus esmatähtsaks.

Strateegia „Pärnumaa 2030+“ koostati Pärnu Maavalitsuse ja Pärnumaa Omavalitsuste Liidu initsiatiivil: vastavalt kokkulepitule tegeles tööde korraldusliku poolega sihtasutus Pärnumaa Ettevõtlus- ja Arenduskeskus, keda esindas Imre Toodu. Strateegia koostamist nõustasid ja esialgse tekstiversiooni koostasid konsultatsiooni- ja koolituskeskuse Geomedia konsultant Rivo Noorkõiv ja analüütik Veiko Sepp. Töö läbiviimisel oli suureks abiks strateegia juhtgrupp, kuhu kuulusid Heiki Mägi ja Urmas Kase Pärnu Maavalitsusest, Andres Metsoja (hiljem maavanemana), Eeri Tammik ja Siim Suursild Pärnumaa Omavalitsuste Liidust, Jane Mets, Peeter Saunpere, Romek Kosenkranius ja Piret Sai Pärnu Linnavalitsusest, Toomas Kuuda Eesti Kaubandus-Tööstuskoja Pärnu esindusest, Garri Raagmaa Tartu ülikooli Pärnu kolledžist, Jaanus Luberg OÜ MS Balti Trafost, ettevõtja Mati Tiimus, Pärnumaa omavalitsuste esindajad Kuno Erkmann, Annely Akkermann, Tiit Kask ja Margus Joonas.

Lisaks tööle juhtgrupis toimusid seminarid kohalike omavalitsuste, äri- ja kolmanda sektori ning riigiasutuste töögruppidega. Tegevuskava koostamisel otsiti ja leiti tuge Pärnumaa Omavalitsuste Liidu valdkondlikelt komisjonidelt ja teistelt erinevates eluvaldkondades tegutsevatelt inimestelt. Kuna strateegia „Pärnumaa 2030+“ koostamine ei alanud tühjalt kohalt, selle eelkäijaks on „Pärnumaa strateegia 2010“, siis kasutatakse töös varasemaid seisukohti ja materjale. Suureks abiks olid Pärnumaa valdkondlikud arengudokumendid, maakonna planeeringud ja 2007. aastal toimunud Pärnumaa visioonikonverentsil väljaõeldu. Viimase töös osales enam kui 150 erinevate eluvaldkondade esindajat, kokku haarasid strateegia koostamise käigus korraldatud seminarid ja muud strateegiat puudutavad üritused umbes 800 inimest. Kõik strateegia koostamisel kasutatud dokumendid on toodud lisades. Väärtusliku sisendi strateegiale andsid ka ühiskohtumised ministeeriumite ametnike ja juhtidega, mille käigus otsiti lahendusi ja sünergiat kohaliku, regionaalse ja riikliku otsustustasandite vahel Pärnumaa arengu suunamiseks.

Heameel on, et ministeeriumitest saadud tagasiside ja kohtumistel arutatu ning kokkulepitu on tänaseks andnud juba nii mõnegi positiivse tulemi Pärnumaa

arengule. Strateegia „Pärnumaa 2030+“ koostajad tänavad kõiki, kes võtsid vaevaks aidata oma ettepanekutega kaasa käesoleva dokumendi sünnile.

2. Tagasisivaade Pärnumaa strateegia 2010 täitmisele

Pärnumaa arengustrateegia aastani 2010 koostati Pärnu maakonna planeeringu osana 1998. aastal. Seal püstitati visioon „Pärnumaa 2010“ ja strateegilised põhieesmärgid (kultuuriline mitmekülgus, kvaliteetne haridus, arenev ettevõtlus, tehnilise infrastruktuuri optimaalsus, sotsiaalne turvalisus, maa-asustuse elujõulisus, avatus ja atraktiivsus ning keskkonna ökoloogiline puhtus), mille täitmist järgnevalt lühidalt kokku võtame.

Esiteks. Prognoositi, et aastaks 2010 on Pärnumaal 94,2-111,2 tuhat elanikku. Nüüd, 10 aastat hiljem, saab öelda, et olukord on pessimistlikumastki prognoosist kehvem, kuna elanike arv on oodatust veelgi enam vähenenud: Pärnumaa elanike arv oli 2010. aasta 1. jaanuaril statistikaameti andmetel 88 428, rahvastikuregistri järgi 90 496 elanikku.

Teiseks. Nagu strateegias välja pakuti, ongi Pärnu muutunud Eesti üheks tähtsamaks logistiliseks keskuseks. Pärnut läbib Tallinn-Riia raudtee, rekonstrueeritud on Pärnu lennujaam. Pärnu sadam on kaubaveos tähtsusele Eesti teine. Väljaehitamisel on väikesadamate kett piki Pärnu lahe rannikut. Püstitatud eesmärkidest on täielikumalt realiseerunud Via Baltica, mis on maakonna piires täies pikkuses renoveeritud, trassi Pärnu uuendatud möödasõit valmib lähiaastatel. Samuti on oluliselt paranenud maanteed sõidetavus Viljandi-Tartu (nn Liivimaa telg) ja Paide suunal. Ka on vallakeskused tänaseks ühendatud tõmbekeskustega mustkattega teedega. Investeeringuid on tehtud Pärnu regionaalsesse lennujaama, mis võimaldab regulaar- ja tšarterreise. Korrapärased lennureisid Pärnus toimuvad saartele ning hooajalised regulaar- ja tšarterlennud Stockholmi ja Soome suunal. Renoveeritud on Kihnu lennuväli. Regionaalsadamate klassi kuuluva Pärnu sadama kaubamahud on arvestatavad, paraku ei peatu Pärnus kruisilaevad.

Positiivse tõuke saarte arengule on andnud Kihnu, Manija ja Munalaiu reisiparvlaevasadamate väljaehitamine. Kahjuks pole Pärnu lähel tuult purjedesse saanud suuremahuline reisijatevedu.

Raudteel toimub regulaarne reisijatevedu ainult Tallinna suunal, kunagi Pärnut ja Riia ühendanud trassil on raudteerööpad üles võetud. Seega saab öelda, et Pärnumaale toovad või siit viivad maa-, vee- ja õhuteed ei ole veel ootuste tasemel, mis on negatiivselt mõjutanud nii Pärnumaa ettevõtlust kui Pärnumaa kujunemist üheks Läänemere ruumi turismi- ja puhkekeskuseks.

Kolmandaks. Elukeskkonna arendamine. Strateegia prioriteetideks olid uue Pärnu haigla, keskraamatukogu ja muuseumi valmimine; rahvusvahelistele nõuetele vastavad maakonna spordiobjektid, koolivõrgu optimeerimine, olemasoleva kutseharidusvõrgustiku säilitamine, TÜ Pärnu kolledži (TÜPK) arendamine ja ettevõtluse tugistruktuuride loomine.

Heameel on tõdeda, et Pärnu haigla on lõpuni ehitatud, rajatud uus keskraamatukogu ja spordihall, uuendatud on teater Endla, välja ehitatud Pärnumaa kutsehariduskeskus, elujõudu on näidanud TÜ Pärnu kolledž. Positiivse rahastusotsuse on saanud Pärnumaa keskkonnahariduskeskus ja TTÜ Särghaua keskus. Kahjuks pole suudetud korrastada Pärnumaa üldhariduskoolide võrku. Kindlasti on oluline valminud Pärnu kontserdimaja, riigi üks esinduslikemaid kultuuriobjekte. Ajakohastatud on Pärnu rannapromenaad. Maakonna elanike

elukvaliteeti on aidanud parendada mitmete vee- ja kanalisatsioonitrasside ning elektrivõrkude rekonstrueerimine, kinnisvaraarendused ja Vändra-Pärnu gaasitrassi ehitamine, samuti maakondliku jäätmekogumis- ja käitlussüsteemi arendamine, sealhulgas uus prügila Paikuse vallas.

Energeetika vallas on läbimurdeks valmiv Pärnu elektri ja soojuste koostootmisjaam. Ettevõtluse tugistruktuuridest on oma tegevust oluliselt laiendanud Pärnumaa Ettevõtlus- ja Arenduskeskus, ettevõtlusinkubaatori (loodi 2007) esimene katse ei õnnestunud, samas tuleb selle teenuse osutamisele edasi tegeleda. Jätkunud on tööstusalade arendamine (Pärnu, Paikuse, Tahkuranna, Audru), kuigi neist suurim, Loode-Pärnu tööstusala on jäänud arengus kavandatule alla. Õpikeskkonna kaasajastamine on toimunud arvestatavas mahus üle maakonna, TÜ Pärnu kolledži juurdeehitusena kavandatakse Pärnu oskusteabe keskust (POK).

Neljandaks. Maakonna konkurentsivõime tõstmiseks peeti oluliseks ettevõtlikkuse ja teadusmahuka tootmise (nn targad töökohad) osakaalu suurendamist, samuti majandusstruktuuri mitmekesistamist, senisest suuremat kohalike ressursside väärimist. Samuti töajõu koolitamist, ettevõtluse tugisüsteemi arendamist ja ettevõtjate koostöö stimuleerimist. Pärnumaa mainet kujundavad turbatööstus (Tootsi Turvas, ASB Greenworld), ehitusmaterjalitööstus, puidusektor (mööblitootja Viisnurk, spoonitootja Valmos, erinevad liimpuidutehased), metallitöötlemine ja masinaehitus (Ruukki Products ja AQ Lasertool), elektroonikatööstus (Efore, Note Pärnu, Scanfil, MS Balti Trafo), tekstiilitööstus (Qualitex, Fein-Elast Estonia, Wendre).

Tänaseks on Pärnumaa majandusstruktuur jäänud siiski suures osas samaks. Vähenenud on tekstiili- ja õmblustööstus, kasvanud on turismi-, kuurordi- ja puhkemajanduse osakaal. Positiivseid nihkeid on elamumajanduses ja kinnisvaraarenduses. 21. sajandi esimesel kümnendil on jõudsalt kasvanud elektroonika- ja metallitööstuse osakaal.

Viiendaks. Suurendada Pärnu kui sihtkoha populaarsust. Siin saab esile tõsta sanatooriumite renoveerimist ja laienemist ning veekeskusi, samuti maakonna ühisturunduseks loodud sihtasutust Pärnumaa Turism (SAPT). Läbi on töötatud euroregiooni Livonia Maritima tulevikukavad.

Kuuendaks. Pärnumaa mäluasutuste areng. Pärnu muuseumi uus hoone ei ole küll valminud, aga Euroopa Liidu poolne rahastus on otsustatud ja muuseumihoone valmib lähema paari aasta jooksul. Ilmunud on maakondliku entsüklopeedilise koguteose „Pärnumaa“ kaks köidet. Renoveeritud on Kihnu muuseum. Olulist edu on saavutatud info- ja kommunikatsioonivahendite kasutamisel Pärnumaa tutvustamisel. Kindlasti väärib märkimist maakonna kõrge internetiseeritus. Eraldi tasub välja tuua Kihnu kultuuriruumile kui unikaalsele kultuurikooslusele osaks saanud kõrget rahvusvahelist tunnustust UNESCO vaimse pärandi maailmanimekirja kandmise näol.

Seitsmendaks. Valminud või kohe valmimas on mitmed Pärnumaa teemaplaneeringud (asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused, sotsiaalne infrastruktuur, Via Baltica, Pärnu linn ja linna lähiümbrus, tuuleenergeetika), mis loovad aluse maakonna süsteemseks arendamiseks. Oluline nihe on toimunud maaelu kavandamises, mida toetavad LEADER ja kalanduse-LEADER programmid.

Kaheksandaks. Suurt läbimurret ei ole toimunud haldusreformi valdkonnas. Positiivsete näidetena märgime Saarde (2005.a) ja Vändra (2009.a) piirkondades

toimunud kohalike omavalitsuste vabatahtlikku ühinemist ja liitumist. Kohaliku omavalitsuse ühinemisprotsess on käivitunud Vändra laiemal tagamaal.

3. Pärnumaa arengueeldused: olulisemad trendid Pärnumaa ja väliskeskonna arengus

Pärnu maakond asub Eesti edelaosas, poolkaares ümber Liivi lahe kirdenurga, millesse sopistub madalaveeline Pärnu laht. Eesti Vabariigi territooriumist hõlmab Pärnumaa 10,6 protsenti. Maakond on Eesti suurima pindalaga - 4806,68 km², millest saari ligi 20 km². Pärnumaal on 177 saart ja laidu, millest asustatud on Kihnu (16,37 km², 692 elanikku) ja Manija (1,87 km², 47 elanikku). Kohaliku omavalitsuse üksusi on maakonnas 20, neist 17 valda, üks alev ja kaks linna. Neist 19 kuuluvad Pärnumaa Omavalitsuste Liitu, üksnes Häädemeeste vald ei ole maakondliku liidu liige.

Pärnumaa naabriteks on Lääne maakond, Rapla maakond, Järva maakond, Viljandi maakond ja lõunas Läti Vabariik. Pärnust Tallinna on 129 ja Riiga 189 kilomeetrit. Pärnumaal on oluline logistiline koht Tallinn-Riia arengukoridoris ning regionaalne tähtsus Lõuna- ja Kesk-Eesti ühendamises merega.

Pärnumaa elanike arv on paarikümne aasta jooksul pidevalt vähenenud, stabiliseerudes viimastel aastatel 88 000-89 000 inimese juures. Maakonnakeskuses Pärnu linnas elab üle 44 000 elanikku, koos lähiümbruse omavalitsustega moodustub umbes 61 000 elanikuga Pärnu linnapiirkond. Trend on, et Pärnu linna lähiümbruse omavalitsuste elanike arv kasvab, mujal maapiirkondades see väheneb. Maakonna rändesaldo on mõnedel aastatel olnud positiivne, mis on mõnevõrra kompenseerinud negatiivset loomulikku iivet.

Elanike sissetulekud on kümne aasta jooksul sarnaselt riigis toimuvaga kiiresti kasvanud, küündides 11 000 kroonini, ent jäädes keskmiselt siiski 15-20 protsendi võrra Eesti keskmisele sissetulekule alla. Samas veab Eesti keskmise näitaja kõrgele Harjumaa, sest ülejäänud maakonnad Eesti keskmist ei ületa. Alates 2009. aastast on sissetulekud vähenenud seoses majanduskriisiga.

Murettekitav on aastaid Eesti ühe madalama registreeritud tööpuuduse tasemega Pärnumaa vastava näitaja keskmisest kiirem kasv üle Eesti keskmise taseme, kuigi viimasel poolaastal on see vähenenud taas alla Eesti tasemeni. Eelnevaga seonduvalt tuleb tõdeda, et võrreldes Eesti keskmisega on suhtelise vaesuse määr viimastel aastatel maakonnas kiiresti tõusnud.

Pärnumaa regionaalne SKP on alla 12 miljardi krooni aastas, SKP elaniku kohta on viimase kümne aasta jooksul suurenenud, kuid mahajäämus Harju- ja Tartumaast pidevalt kasvab (näiteks 2002. aastani ületas Pärnumaa vastav näitaja Tartumaa oma, aga 2008. aastal moodustas sellest 77%). Teenindussektor annab 62 protsenti, tööstussektor 32 ja primaarsektor kuus protsenti lisandväärtusest.

Pärnut külastab aastas hinnanguliselt 500 000 inimest, majutuskohtade arv on kümne aastaga kolmekordistunud (üle 6000 voodikoha), suurem osa turiste teenindavast majandustegevusest paikneb Pärnu linnas. Pärnumaa on Tallinna järel Eesti turismi sihtkoht number kaks.

Pärnumaal on Eestis suurim erasektoris töötavate inimeste osakaal (ca 80%), millega võib majanduslanguses kaasneda oht jääda nn vaesuslõksu ja kujuneda odava tootmise/teeninduse kohaks, kuivõrd teadmismahukam majandus eeldab

avaliku sektori olulist toetavat rolli (eelkõige haridus ja teadus) ning vastavalt haritud tööjõudu. Rakendusliku ja akadeemilise kõrgharidusega inimeste osakaal tööjõust on murettekitavalt madal - 15,7 protsenti (Eesti keskmine 25,7%), tagasihoidlik on ka elanike enesetäiendamise aktiivsus kõigis vanusrühmades.

Peamised transpordi- ja logistikakanalid on maantee (Tallinnast läbi Balti riikide kulgev Via Baltica) ja kaubasadam. Raudtee- ja lennuühendus on marginaalne ning infrastruktuur halvas seisukorras. Samas peab otsima võimalusi paremini kasutada suhteliselt soodsat asukohta Tallinn-Riia arenguteljel.

Põhjalikuma ülevaate maakonna olemasolevate võimaluste kohta leiab **Lisast 2**.

Arengueelduste ja -vajaduste koondhinnangud

Tabel 1. Pärnumaa tugevused

TUGEVAD KÜLJED	<ul style="list-style-type: none"> ❑ Asukoht Tallinn- Riia arenguteljel ❑ Mainekas kuurordi- ja puhkemajandus ❑ Kõiki haridustasemeid hõlmav tugev regioonikeskus Pärnu ❑ Puhas looduskeskkond, loodusressursid ja unikaalsed looduskooslused – rohevõrgustik, kaitsealad, meri, kala, mets, maapõuevarad (turvas, savi, muda, dolomiit, kruus, liiv, mineraalvesi), saared ❑ Mitmekesine majandusstruktuur ning era- ja kodanikuühiskonna ettevõtlikkus ja algatusvõimelisus ❑ Elanikkonna sidusus ja tolerants, tugev kogukonnatunne ja pikaajalised koostöökogemused (külaliikumine, Leader programm jt), maakond ajaloolistes piirides ❑ Toimiv infrastruktuur ❑ Turvalisus ❑ Maakonna tuntus – põlismaakonna tugev identiteet
-----------------------	---

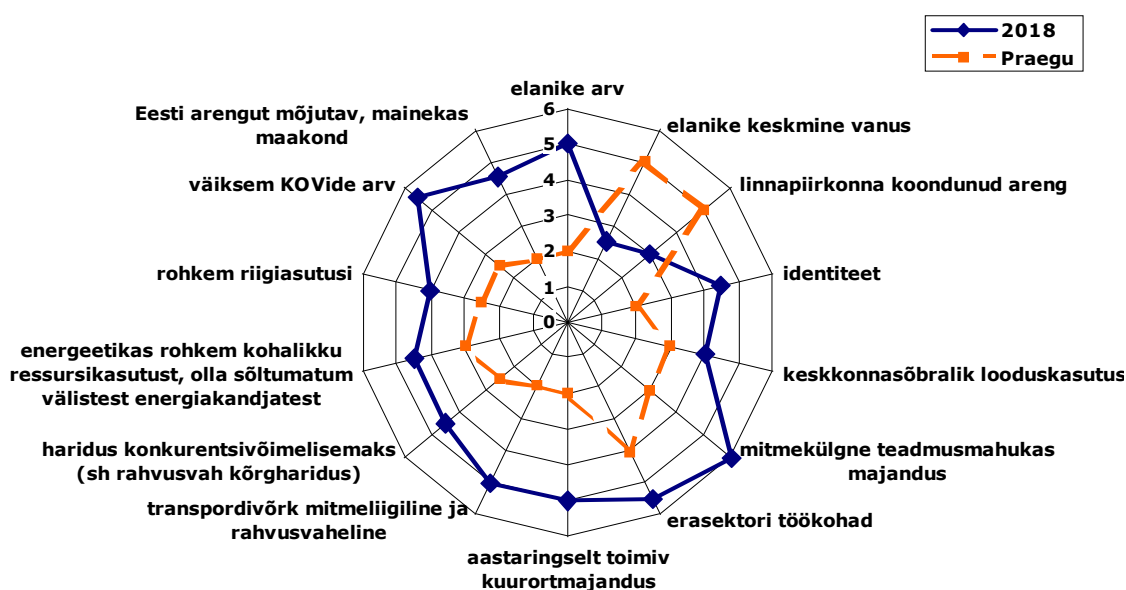
Tabel 2. Pärnumaa nõrkused

NÕRGAD KÜLJED	<ul style="list-style-type: none"> ❑ Rahvastiku arvu vähenemine ja elanikkonna vananemine ❑ Avalike teenuste ebaühtlane kättesaadavus ja kvaliteet ❑ Madal asustustihedus, piirkondade eraldatus looduslike piiridega (sood, rabad, metsamassiivid, veealad) ja pikad vahemaad keskuste vahel ❑ Ruumiline tasakaalustamatus, maakonna äärealade arengutaseme mahajäämus, elanike ja teenuste koondumine Suur-Pärnu linnastusse ❑ Väikesed, üheülbalise majandusstruktuuri ja madala tulubaasiga kohaliku omavalitsuse üksused ❑ Elanike madalad sissetulekud ja tagasihoidlik kohalik investeerimisvõime ❑ Eripära kadumine, tarbijate vähesusest ja
----------------------	---

	<p>majanduslangusest tingitud võimetus säilitada ajaloolist infrastruktuuri</p> <ul style="list-style-type: none"> ❑ Vähene osalus rahvusvahelistes koostööprojektides ❑ Pärnu linn ei täida piisavalt regionaalse arengumootori rolli
--	--

Muutmisvajaduse suhtelist ulatust peamistel arengutelgedel võimaldavad kirjeldada maakonna erinevate elualade esindajate poolt kvantitatiivsel skaalal antud hinnangud 2009. aasta seisundi taseme ning 2018. aastaks soovitud taseme kohta.

Joonis 2. Tänapäevane olukord ja soovitud Pärnumaal

Arengut soovitakse näha kõigis suundades. Rahvastikuarengus on suurim vahe praeguse olukorra ja soovitu vahel elanikkonna arv - senine rahvaarvu vähenemine peab asenduma kasvuga. Sotsiaalvallas soovitakse suurimaid muutusi kohaliku omavalitsemise osas: oluliseks peetakse kohaliku omavalitsuse üksuste arvu vähendamist maakonnas.

Majandusarengus tuleb võrdselt tõhus hüpe teha mitmekülgse teadmismahuka majanduse ning aastaringsest toimiva kuurordimajanduse väljaarendamisel. Keskkonna ja infrastruktuuride valdkonnas on tõsisemaks väljakutseks mitmeliigilise ja rahvusvahelise transpordiühenduse tagamine.

4. Pärnumaa arengustsenaariumid

Majanduse sisenõudluse kiire kasvu järgne kohandumine algas Eestis 2007. aasta teisel poolel. Ülekuumenenud kinnisvara- ja ehitussektoris hakkasid mahud vähenema, seda 2008. aasta teisest poolest. 2009. aastal vähenes statistikaameti andmetel SKP 14,1 protsenti, 2010. aasta II kvartalis pöördus SKP esmakordselt pärast 2,5 aastast vaheaega tõusule, kasvades aastaga 3,5 protsenti (tänu suurenenud välisnõudlusele ja ekspordi kasvule tööstuses). Kõige enam on viimase kahe aasta jooksul SKP tõusu pärssinud töötleva tööstuse, ehituse ja hulgikaubanduse lisandväärtuse järsk langus. Rahandusministeeriumi 2010. aasta suvise majandusproгноosi kohaselt kasvab Eesti majandus 2010. aastal kaks protsenti ja edaspidi kolm-neli protsenti aastas, mis väljendab selgelt prognoosijate optimismi majanduse taastumise suhtes.

Eesti majandus on jõudnud varasematel aastatel kasvu hoogustanud laenuboomist karmimate laenuõuetega keskkonda. Nii pangad kui ka investorid on muutunud märksa ettevaatlikumaks. Samuti ei saa unustada, et ka Eesti majanduspartneritel toimub oluline majanduslangus, mis suurendab Eesti haavatavust. Seetõttu on paljud ettevõtted oma tegevust muutnud ning viivad hindasid ja palkasid uue turusituatsiooniga kooskõlla: osaajaga töö, töötajate arvu vähendamine, paindlike töövormide ulatuslik kasutamine, sealhulgas kaugtöö. Halvenev majandusolukord on toonud kaasa palgataseme alanemise. Tublisti on kahanenud eratarbimine ning vähenenud elanike kindlustunne tuleviku suhtes.

Hinnangud majanduskriisi sügavuse kohta on väga erinevad. Mõnede arvamuste kohaselt on 2010. aastal taastunud majanduskasv jätkusuutlik ja raskem kriisiperiood möödunud, mõned hindavad kasvu kui riikide abipakettide lühiajalist tulemust, tegelikult kestab kriis veel mitu aastat, pärast mida võiks õigete otsuste ja toetava väliskeskonna abil majandus ja kogu ühiskond taastada positiivse järjepideva arengu vähemasti keskpikas perioodis.

Nii või teisiti, aga Eesti ja seal hulgas Pärnumaa majandus sõltub peamiste kaubanduspartnerite juures toimuvast ning seeläbi terves maailmas aset leidvatest arengutest, kus majanduse ebakindluse tunnused on veel olemas. Sellest tulenevalt käsitletakse Pärnumaa arenguvõimalusi ja -vajadusi kahes ajalises mõõtmes – esmalt analüüsitakse lähima kolme aasta arengu nõ. kriisistsenaariumit neljal arengudimensioonil (majandusareng, sotsiaalareng, rahvastikuareng, keskkonnamuutused ja infrastruktuuride areng), seejärel aga alternatiivseid stsenaariume edasiste arenguvõimaluste kohta ajahorisondini 2030+.

Kriisistsenaarium

Majandusareng

Ettevõtete käibe, ekspordi ja kasumi vähenemine ning ekspordinõudluse ja sisetarbimise kasvul tuginev majanduse kohandumine ja järkjärguline taastumine. Kõige enam mõjutab kriis sisetarbimisele suunatud ehitus- ja kinnisvarasektorit ning ekspordile suunatud lihtsamat tööstustootmist.

Toodete eksport on vähenenud võrreldes tippaastatega umbes kolmandiku võrra, osades sektorites on toodete kasumlik eksport aga ülimalt raskendatud ning mahud mitmekordselt langenud. Pärnu kui turismilinna arengu seisukohast on oluline reisi- ja puhketeenuste nõudluse vähenemine nii sise- kui ka välisurgudel. Lisaks sise- ja välisuru nõudluse vähenemisele vähendab ettevõtete konkurentsivõimet kasvanud usaldamatus Eesti majanduse jätkusuutlikkuse vastu, mida mõjutab ka Läti halb majandusolukord. Eesti üleminek eurole 2011. aastal, tõstab usaldust riigi rahasüsteemi vastu, kuid ei suurenda oluliselt välisinvesteeringute mahtu.

Kriisi üheks positiivseks tulemiks on kinnisvara- ja ehitussektoris juba toimunud oluline kinnisvara rendihindade ja ehitusmaksumuste alanemine. Esimene neist toetab ettevõtete kulude vähendamist, teine loob aga eeldused uuteks kinnisvaraarenduse projektideks, seda buumiaastatega võrreldes kindlasti madalamal hinnatasemel. Mõnevõrra leevendavad majanduse kohandumist langevad intressimäärad ja inflatsiooni positiivne mõju elanike sissetulekutele.

Majanduse taastumise kiirust ja ajalist kulgu on raske prognoosida. Lühiajalisele tasakaalustamatusele on maailmas juba 2009. aasta lõpus ja 2010. aasta alguses järgnenud kiire kohandumine Tüüpilise tsüklilise kriisi taandumisega taastub korralik majanduskasv, halvemal juhul jäävad 2010.-2012. aasta majanduskasvud lähiminevikuga võrreldes madalamaks, aga siiski positiivseks. Teine võimalus on, et kohandumine võtab rohkem aega, ent selle tulemusel väljub maailmamajandus kriisist varasemast jätkusuutlikumana. Tarbijate ja ettevõtjate kindlustunne taastub 2012. aastal, kuid aasta lõpeb siiski veel nullkasvuga reaalmajanduses.

Majanduskasvu taastumine Eesti kaubanduspartnerite juures hoogustaks ühtlasi Eesti majandusaktiivsust, pikemaajalisem maailmamajanduse langus aga lükkaks ka meie majanduskasvu taastumist edasi. Majanduse reaalne kosumine algab alles 2013. aastast. Põhiline strateegiline küsimus ei ole siiski mitte konkreetne aeg, mil majandustsükli faas muutub, vaid ettevõtete, piirkondade ja riikide valmisolek muutunud majandusruumis edukaks toimetulekuks.

Töökohtade arvu vähenemine ja surve töötasude alandamiseks.

Viimase paari aasta jooksul on majanduslanguse tingimustes hõivatute arv oluliselt vähenenud. Tööpuudus on märgatavalt suurenenud, mis tuleneb töökohtade kadumisega kaasnevast tööjõu nõudluse vähenemisest. 2010. aastal prognoosib rahandusministeerium tööpuudust tasemele 17,5 protsenti, prognoosi kohaselt langeb 2011. aastal tööpuudus Eestis 15,4 protsendini ja prognoosiperioodi lõpuks 2014 on tööpuuduse määr alla kümne protsendi. Pärnumaa majanduse töökohtade struktuur on kriisi suhtes väga tundlik, kuivõrd löögi all on traditsioonilised valdkonnad: metsa-, puidu- ja mööblitööstus, õmblus-, tekstiili- ja ehitusmaterjalide tööstus, põllumajandus, kaubandus-teenindussektor.

Lähtudes suuremate tööstusettevõtete paiknemisest, on asulatest otsesema löögi all Tootsi kui monofunktsionaalne asula. Valdadest on kriisi mõjud enim tuntavad Kaisma ja Are vallas. Tulevase arengu seisukohalt on probleemsed eelkõige Lavassaare ja Varbla. Tööjõu nõudluse vähenemine loob tugeva surve töötasude vähenemiseks.

Teiselt poolt sisaldab töötuse kasv ja töötasude langus ka olulist potentsiaali majanduse kohandamiseks ja taastumiseks. Esiteks on ettevõtjatel palgaläbirääkimistel kasutada varasemast oluliselt laiemat palgaskaalat, mis

töötuse kasvades veelgi avardub. See omakorda võimaldab tootlikkuse ja konkurentsivõime kasvu tööjõukulude arvelt (pikaajaliselt on olulisem kõrgema lisandväärtuse loomine ja seeläbi töötasude kasv).

Teiseks vabastab töötuse kasv tööjõudu uute ettevõtete ja majandusharude tarbeks. Töötuse kasv ja võimalus töö kaotada loob eeldused, et inimesed teadvustavad enam enesearengu ja täiendkoolituse olulisust. Suureneb ka motivatsioon hakata ettevõtjaks.

Avaliku sektori tulude vähenemine, seal hulgas kohalike eelarvete tulude vähenemine. Tulude vähenemine on kaasa toonud riigi eelarvedefitsiidi Maastrichti kriteeriumite raames (st kuni 3% SKPst). Selle katmiseks on Eesti sunnitud kasutama laenuraha, mis on järgneval perioodil vaja tagasi maksta. Mitmetest sotsiaalarengu programmidest tuleb loobuda või need kaugemasse tulevikku lükata. Kuivõrd omavalitsusüksuste tulubaas sõltub nii elanike sissetulekutest kui ka riigitoetustest, kaasneb majanduslangusega kohalike eelarvete tulude vähenemine, mis eelneva suure laenukoormuse ja juhtimisvigade korral võivad kaasa tuua mitmete kohaliku omavalitsuse üksuste sisulise pankroti. Alternatiiviks on, et osa kohalikke ülesandeid jääb nõrgemates omavalitsusüksustes lihtsalt täitmata ehk avalike teenuste kättesaadavus ja kvaliteet halveneb, mis omakorda loob eeldused aktiivsemate elanike elukohavahetuseks.

Uueks kasvuetapiks valmistudes on toeks tugev pangandussüsteem, paindlik ettevõtluskeskkond ja tööturg ning eelmistel aastatel kogutud reservid. Lisaks vajavad ettevõtted pangandussektori tuge ja laenuressurssi. Langeva nõudlusega valdkondades tööhõive vähenemisega luuakse eeldused kasvuks teistes majandusharudes. Arusaadavalt toetavad seda tööturu paindlikkus, mis on konkurentsivõime peamine eeldus, et soodustada tööjõu kiiret ümberpaiknemist vähetootlikest ettevõtetest konkurentsivõimelisematesse ja seda koos asjakohase väljaõppega. Kuid lõpuks sõltub tööhõive siiski sellest, kui hõlbus või kulukas on uute töökohtade loomine ja kuivõrd ettevõtte suudab tootmissisendeid kontrollida. Ent samavõrra oluline on tagada stabiilne maksukeskkond. Viimase osas on Pärnumaa võimalused olukorda mõjutada minimaalsed.

Sotsiaalareng

Elanike sissetulekud vähenevad ja toimetulekuraskustes elanike arv kasvab. Alates 2009. aastast on keskmine palk olnud languses (-4,6%), 2010. aastal on oodata keskmise palga langust 0,6 protsenti, edaspidi prognoosib rahandusministeerium palgakasvu 2,6-4 protsenti aastas. Suurem keskmise palga korrigeerimine on toimunud ehituse, mäetööstuse, avaliku halduse, finants- ja kindlustustegevuse ning kinnisvarasektoris. Sissetulekute ja sotsiaalse turvalisuse vähenemise mõjud võivad olla erisuunalised. Ühelt poolt loob see kasvupinnase alkoholismi ja narkomaania kasvule, perevägivalle, tervislikest eluviisidest loobumisele. **Suureneb oht, et kuritegevus kasvab.** Keskkond muutub ebaturvalisemaks, kasvab elanike surve avaliku korrakaitse kulude suurendamiseks ning ka pere-eelarvetes moodustavad turvameetmete kulud suurema osakaalu. Teiselt poolt tekib inimestele rohkem aega kodu jaoks, suureneb vajadus pereelu ja ühistegevuse järele. Inimesed on sunnitud olema loovamad, mõtlema enam omaenda ja lähedaste tulevikule. Uue olukorraga

kohanemine eeldab muutusi elanike väärtushinnangutes ja nende kõrget riskitaluvust.

Koos elanike tulude langusega vähenevad maksutulud ning avaliku sektori võime edendada sotsiaal-, tervishoiu-, haridus jm. avalikke teenuseid. Esmase surve all on väiksemate keskuste sotsiaalne infrastruktuur. Tulude vähenemine tõstatab senisest teravamalt vajaduse tõsta kohaliku omavalitsemise kvaliteeti ning optimeerida sotsiaalset infrastruktuuri, eeskätt üldhariduskoolide võrku, kohalike omavalitsuste suurimat kuluallikat.

Rahvastikuareng

Kriisiga võib kaasneda spetsialistide ja oskustöölise äravool, seda eriti juhul, kui lähiregionide majanduslik olukord on parem ja areng jõudsam. Oluline on kriisist väljumise ajaline dimensioon, kuivõrd ka ühe-kahe aastane hilinemine tõstab märkimisväärselt võimalust, et paljud aktiivsemad elanikud otsivad ja leiavad tööd mujalt: kas Eesti teistes maakondades või kaugemal Euroopas, kus tööturg on ka Pärnumaa elanikule avatud.

Kriisi mõju sündimusele on raskem prognoosida. Sotsiaalse turvalisuse vähenemine võiks vähendada eelkõige nõuambitsioonikama elanikekihi laste arvu. Sündinud laste arvu langus on seotud ka noorte perede väljarändega. Samas on olemas kogemus, et kriisiajal pööratakse rohkem tähelepanu perele ja pere juurdekasvule.

Pikemaajalises perspektiivis mõjutab kriis suure tõenäosusega elanike tervist ja seeläbi ka eluiga ehk oodatav eluea kasv mõnevõrra pidurdub.

Keskkonnamuutused ja tehniline infrastruktuur

Põhiline keskkonnaoht majanduskriisi tingimusest tuleneb tootmise alarahastamisest ning keskkonnanõuete eiramisest saadavast kokkuhoiust. Ühisveevärgi ja –kanalisatsiooni (ÜVK) süsteemide väljaehitamine EL toetuste abil viiakse kõige tõenäolisemalt igal juhul ellu, kuigi neil väiksematel omavalitsusüksustel, kuhu on koondunud spetsiifilised probleemid, võib projektide kaasrahastamisega probleeme tekkida. Elanike sissetulekute alanemisel suureneb nende kiusatus hoida kokku jäätmete äraveolt ning poetada olmejäätmeid, seal hulgas ka ohtlikke jäätmeid, ja ehitusprahti metsa alla.

Investeeringute mahud teede ja tänavate remondiks ning rekonstrueerimiseks vähenevad, kuid seda kompenseerib ehitushindade oluline langus. Seega mingit suurt, senisest mastaapsemat põhiteede ja linnatänavate amortisatsiooni ei ole ette näha. Probleemsem on väiksemate vallateede nii suvine kui talvine sõidukorras hoidmine.

Peamised strateegilise sekkumise vajadused

Ettevõtluse konkurentsivõime toetamine. Kõrgemat lisandväärtust loov teadmismahukam majandustegevus on kogu maakonna arengu võti, sest läbi selle suurenevad elanike sissetulekud ja rahulolu, maksutulude kasv võimaldab

pakkuda kõrgemal tasemel avalikke teenuseid. Maakondlikul ja kohalikul tasandil on võtmesõnaks koostöö ja võrgustumine, millesse avaliku sektori struktuurid saavad ja peavad panustama. Lisaks soovile koos paremini teha on väga tähtis konkurentsivõime tõstmiseks tehtava arendustegevuse toetamine, tuginedes asjakohasele parimale teadmisele ressurssidest, tehnoloogiast, turgudest, tarbijatest, võimalikest partneritest jne. Üldine suund peaks olema kohalike ressursside maksimaalne väärimine kohapeal ja toodete/teenuste eksport.

Hästi toimiva majanduse alus on logistika. Seega on vajalikud investeeringud transpordi ja ka muusse tehnilisse infrastruktuuri. Sellega suurendatakse kriisiajal tööhõivet, ehitushindade langemise tõttu aga saavutatakse sama raha eest rohkem ning ühtlasi luuakse eeldused järgneva kasvuks.

Töehõive tagamine ning tööhõuresursi säilitamine ja arendamine kasvu võimaldamiseks. Ajutise lahendusena tuleb leida kohalikul tasandil eelarvevahendeid sotsiaalsete töökohtade loomiseks, tagades samas ka sotsiaalse töö kasulikkuse nii hetkes kui ka tulevikuperspektiivis. Oluline on töötute ja väikese tootlikkusega sektorite töötajate ümberõppe motiveerimine. Riigi arengu huvides on suunata vahendeid töökohtade loomiseks.

Kohaliku omavalitsemise reform ning selle tulemusel haldusvõime ja avaliku sektori teenuste kvaliteedi tõstmine. Otstarbekas on omavalitsusüksuste ühinemine suuremate keskuste ümber 4-6 omavalitsusüksuseks. See võimaldab tõsta avalike teenuste kvaliteeti (töökorraldus ja erialaspetsialistid), ressursikasutus läheb efektiivsemaks kui arendustegevusi viia ellu laiemas piirkonna kontekstis, suurem eelarve võimaldab ellu viia piirkonna pikaajalise arengu seisukohalt olulisi arendustegevusi, suurema hulga inimeste poolt demokraatlikult valitud esindusorganil on võimalik jõulisemalt esindada kogukonda ja olla võrdväärsem partner suhtlemisel riigiasutuste, finantsinstitutsioonide ja teiste instantsidega. Samuti suurendab üksuste ühinemine nende usaldusväärset finantsinstitutsioonide silmis, mis on arendustegevuse rahastamise seisukohast väga oluline. Kuivõrd ühinemise protsess ei muuda olematuks koostöövajadust mitmetes valdkondades, tuleb riiklikul tasandil luua mehhanismid ühistegevuse koordineerimiseks. Tähtsal kohal peab olema kohaturunduse ühise võimekuse väljaarendamine ja rakendamine investeeringute ning tarbijate toomiseks maakonda, samuti e-teenuste väljaarendamine asjaajamise kiiruse, täpsuse ja läbipaistvuse tagamiseks.

Pärnu kui vedava mootori tugevdamine Eesti kolmandaks kasvukeskuseks. Regiooni kui Eesti kontekstis tugeva keskuse säilimiseks pikemas perspektiivis on vaja ühendada ressursid, millest võidavad kõik Pärnumaa elanikud. Selleks on vajalik osapoolte koostöö tugevdamine ja pikaajalise arengu seisukohalt vajalike kokkulepete sõlmimine. Näiteks maakonna omavalitsuste, era- ja kolmanda sektori ühise tegevuskava koostamine Pärnu kui tugeva maakonnakeskuse arendamiseks Eesti kolmandaks kasvukeskuseks. See tähendab mõneski võrgustikus lisaks klassikalisele Lääne-Eestile ka Raplamaa, Järvamaa ja Viljandimaa kaasamist, ehk kahel keskusel - Tallinn ja Tartu - tugineva Eesti regionaalarengu standardarusaama muutmist. Seega tööd riiklike arengudokumentide muutmisel, tööd ministeeriumitega, kõnealuse tegevuskava realiseerimiseks oluliste riigi ja avalik-õiguslike institutsioonide tugevdamist, loomist ja ületoomist väiksematest piirkondadest Pärnusse.

Parema aeg-ruumilise kättesaadavuse tagamine ja tehnilise infrastruktuuri arendamine. Pärnumaa elanike igapäevaseks toimetamiseks, erinevate eluvaldkondade arenguks ja ühenduseks muu maailmaga on vaja mitmesuguseid tehnilisi infrastruktuure, mille arendamine on protsess ja mis ei saa kunagi ideaalselt valmis. Pärnumaal on palju teha nii transpordi infrastruktuuri (maanteed, raudtee), kommunaalmajanduse (vee- ja kanalisatsioonisüsteemid) kui muu toetava tehnilise infrastruktuuri arendamisel. Kaasaegsetele nõuetele vastav ja toimiv tehniline infrastruktuur loob eeldused teiste eluvaldkondade sisuliseks arenguks, muudab piirkonna ligipääsetavaks, sidusaks ja atraktiivseks, võimaldab piirkonna elanikel toimetada oma igapäevategemistes sujuvalt ja säästlikult.

Arendustegevuse kõige peamine ja üldisem põhimõte on, et kriisiaja otsuste tegemisel kaalutaks alati ka nende mõjusid perspektiivis. See, kuivõrd suuri jõupingutusi on tarvilik teha erinevate tulevikustsenaariumite realiseerimiseks, sõltub väga oluliselt sellest baasist, millelt lähtutakse.

Pikaajalised stsenaariumid

Pärast 2013. aastat võib arengut näha neljas arenguvõtmes, mis erinevad teineteisest esmajoones ambitsioonikuselt. Esimene, kõige ambitsioonikam, seab sihiks Pärnumaa kujundamise Läänemere pärliks. Tegemist on arengustsenaariumiga, mis põhineb inimkapitali arengul ja tarkadel töökohtadel, mille tulemusel luuakse mitmekesise struktuuriga ja ennekõike Pärnumaa looduslikel arengueeldustel põhinev tasakaalustatud majandus. Samas peab Pärnumaa olema rahvusvaheliselt väga hästi kättesaadav.

Teine stsenaarium visandab Pärnumaa arengu kontsentreerituma tee, kus läbimurdeid ja edu saavutatakse kitsamates valdkondades ning eelkõige võrdluses ja võrgustumises Balti majandusruumiga. See on struktuursete pingete, sotsiaal-ruumilise polariseerumise ja dialektiliste vastuolude tee.

Kolmas stsenaarium näeb Pärnumaa arengusuunana mugavat, provintslikku rahulolu, kus peamine on tuginemine traditsioonidele ning kohandumine sise- ja välisteguritest tulenevate olemasolevate võimalustega.

Ning neljandaks; Pärnumaa tulevik võib suunduda ka teele, kus arenguambitsioon on minimaalne, ka väheneb elanike rahuolu iseenda ning eluga Pärnumaal. Toimub olemasoleva raiskamine, maakonna ressurside andmine teistele regioonidele kasutada.

1. stsenaarium: Läänemere pärl ehk läbimurre Läände

Majandusareng

Pärnumaast kujuneb rahvusvaheliselt tuntud ja avatud piirkond konkurentsivõimelise majanduse ning atraktiivse investeerimis- ja ettevõtluskeskkonnaga. Pärnumaa tuleb kriisist väljudes kiiresti toime konkurentsivõimelise arengu taastamisega, samas kui vahepealne majanduskriis pole võimaldanud teistel lähimatel konkurentlinnadel turismi- ja kuurordimajandusse investeerida. Õnnestub luua ekspordile suunatud uusi tooteid ja teenuseid. Uuenduste allikaks on prioriteetsete valdkondade, funktsioonide ja tegevuste vahelisest koosmõjust sündiv uus tervik. Selles arengus on oluline osa kanda tärkaval loomemajandusel.

Tehtud investeeringud puhkemajandusse ja tervisetaastamise võimalustesse toovad nii Pärnusse kui ka mujale maakonda senisest enam külastajaid. Pärnu koos maakonnaga kujuneb Põhjamaades tuntud ja hinnatud kuurordiks, mitmekesiste ja lõimitud teenustega (sanatoorium, taastusravi, meelelahutus, maa- ja mereturism, kultuuri-, konverentsi- ja loodusturism) kõigile vanusrühmadele suunatud puhkuse ja tervisetaastamise kvaliteetkeskuseks. Maakonna loodus- ja vaatamisväärsused on oskuslikult seotud külastuspakettidesse. Kuurordi- ja tervisetaastamise sektori arengut toetavad investeeringud meditsiiniteenuste kvaliteeti ja mitmekesisusse.

Kohalikel loodusressurssidel tugineva majanduse konkurentsieeliseks on kvaliteet ja tootearendus. Puidutööstuses vääringdatakse toormaterjal mööbliks,

moodulmajadeks ja muudeks lõpptoodeteks, mille disain töötatakse välja Pärnumaa ettevõtetes.

Turbatööstuses kasvab pakendatud aiandusturba osakaal ning saavutatakse piirkondliku kaubamärgi tuntus ja mainekus olulisematel sihtturgudel (Benelux, Põhjamaad).

Kalanduses kujuneb Audru kalakasvatuse baasil välja valdkondlik klaster, mida toetavad kohalikes ettevõtetes ning teadus- ja arendusasutustes välja töötatud uued tehnoloogiad ja siinsetes kutse- ning kõrgkoolides koolitatud spetsialistid. Põllumajanduses ja toiduainetetööstuses toimub tugev regionaalne klasterdumine, võrgustumine ja koondumine. Mahepõllunduse osakaal kasvab, tähtsustub regionaalne kaubamärk ja turunduskompetents.

Märgilisema tähenduse saab Tartu ülikooli Pärnu kolledž, kelle baasil arendatakse välja kompetentsivõrgustik (Pärnu oskusteabe keskus), kus esimesel kohal on ettevõtjate vajadustega arvestamine.

Maakond muutub elektrienergia importijast selle tootjaks. Välja areneb tuuleenergia, päikeseenergia ja koostootmisjaamade süsteem. Kohapeal toodetud energiaga kaetakse suurem osa siinsest energiavajadusest. Metall-, masina- ja elektroonikatööstuses suureneb kõrgtehnoloogiliste ja lõpptarbija toodete osakaal, tootmisettevõtjate osaks on kohalik tootearendus. Ettevõtted liiguvad kõrgematele ja kasumlikematele funktsionaalsetele positsioonidele rahvusvahelistes tootmisvõrgustikes.

Majandusarengu eelduseks on maailmamajanduse ja Eesti siseturu kosumine. Antud stsenaariumi eelduste realiseerumine võib piirkonna majandusele olla nii positiivse kui ka negatiivse mõjuga sõltuvalt sellest, kuidas suudetakse kaasa minna uute äriühingute kasutamisele. Vanaviisi jätkates jäädakse uues globaalses kasvus kõrvaltvaatajaks.

Sotsiaalareng

Majandusarengu edumudel toob kaasa töötuse languse, mis jääb alla viie protsendi. Maakonna ettevõtlik ja avalik sektor suudab pakkuda töökohti väga mitmekesise ettevalmistusega spetsialistidele. Hõives suureneb oskustöö ja kõrgharidust nõudva töö osakaal. Tänu õpi-, töö- ja elukeskkonna konkurentsivõimele hakkab elatustase kiiresti kasvama ning elukvaliteet läheneb Põhjamaade tasemele.

Pärnust kujuneb rahvusvaheliselt tunnustatud teaduslinn koos arenevate ülikoolide ja teadusasutustega. Olulisemates spetsialiseerumisvaldkondades (turism, kalandus) pakuvad kohalikud kõrg- ja kutsekoolid haridust, mis muudab selle atraktiivseks kogu Põhjamaade regioonis – toimub hariduse rahvusvahelisustumine. Tartu ülikooli Pärnu kolledž saavutab regionaalse teaduskeskuse staatuse. Elukestev õpe muutub normiks – elanike sisemist motivatsiooni toetavad kvaliteetsed kohalikud enesetäiendamisevõimalused. Maakonnas tagatakse elanikele alus-, alg- ja põhihariduse kättesaadavus kodu lähedal. Pärnus ja veel kahes-kolmes piirkondlikus keskusel kujundatakse mitme paralleelklassiga tugevad gümnaasiumid. Kutseharidusasutused tagavad lõpetajatele tööturul vajalikud oskused ning hea üldhariduse. Huviharidus on oluline osa haridusest, sellesse kaasatakse kutse- ja kõrgkoolid.

Kultuuri- ja spordielu iseloomustavad rahvusvahelist huvi pakkuvad üritused, elanike kõrge osalusaktiivsus isetegevuses, kaasaegsed tegutsemistingimused. Pärnus ja Pärnumaal viljeletakse rahvusvaheliselt huvipakkuvat kunsti, hoogu kogub loomemajandus.

Tervislikud eluviisid on üldlevinud ning neid toetab terviklikult välja arendatud spordi- ja terviserajatiste võrgustik. Pärnu haigla pakub kõrgel tasemel raviteenust, mille järele sõidetakse siia Põhjamaadestki.

Tänu elanike kasvanud vastutustundele ja seaduskuulekusele tõuseb liiklusohutus ja turvalisus.

Kohaliku omavalitsemise tase ja avalike teenuste kvaliteet tugevneb oluliselt. Igas omavalitsusüksuses töötavad ametnikena oma valdkonna spetsialistid, normiks on teadmistepõhine ja avalikkust kaasav otsustusprotsess.

Koostöö Läänemere maadega on prioriteetne ja tulemuslik. Pärnul on Põhjamaades sarnaselt näiteks Lundi, Oulu, Turku, Malmö või Aarhusiga hea maine.

Rahvastikuareng

Rahvastikuprotsessides domineerib sisseränne, seal hulgas ka rahvusvaheline. Pärnumaale saabuvad noored, õppimaks siinsetes kutse- ja kõrgkoolides, elu- ja töökoha otsingul pered, mõnusat miljööd ja kvaliteetset raviteenust soovivad eakad.

Väljaränne on väike ja mittestruktuurne, sõltudes vaid inimeste muutunud eluplaanidest.

Tänu nii noorte sisserändele kui ka sotsiaalsele turvalisusele ja elutingimuste paranemisele tõuseb sündimus. See tagab rahvastiku taastootmise. Keskmise eluiga tõuseb Põhjamaade taseme lähedale. Suremus väheneb ning loomulik iive on positiivne. Rahvastiku vanusstruktuur stabiliseerub ja isegi pisut nooreneb – eluea tõusust põhjustatud vananemist kompenseerib noorte ja perede sisseränne ning sündimuse kasv. Inimese tervena elatud aastate number suureneb.

Kokkuvõttes kasvab elanike arv nii Pärnus, väikelinnades kui ka maal. Toimub mõningane elanike ümberpaiknemine: kinnisvarahindade tõusu tõttu liiguvad väiksema sissetulekuga inimesed korruselamurajoonidesse ja väikelinnadesse.

Keskkonnamuutused ja tehniline infrastruktuur

Valdaval osal ehitistest on heakorrastatud nii fassaadid kui interjäär. Miljöö- ja arhitektuuriväärtused on säilitatud, vahepeal rikutu on taastatud, lammutatu uuesti üles ehitatud. Pärnus toimub kesklinna tööstusalade ja agulipiirkondade, maakonnas aga väikelinna tüüpi asulates vanema hoonestusega keskuse uuenemine (*gentrification*) miljööväärtuse printsiipe järgides.

Elamud, majapidamishooned ja tootmisettevõtted on keskkonnasäästlikud. Uute hoonete ehitamisel ja vanade rekonstrueerimisel rajatakse ka kaasaegsed energiakogumissüsteemid, töhustatakse ehitiste soojapidavust ja kasutatakse keskkonnasõbralikke materjale. Veekasutus on optimeeritud ning veeheide keskkonnasäästlikemaid tehnoloogiaid kasutades puhastatud. Jäätmete ke on vähenenud, toimub süsteemne ja üldine jäätmete sorteerimine ja taaskasutusse suunamine. Kõik majapidamised on liitunud korraldatud jäätmekogumis-

süsteemidega. Kõik jääkreostuskolded on likvideeritud, järved ja jõed tervendatud. Maakonna majapidamiste ja ettevõtete säästlik tegutsemine on rahvusvaheliselt teadvustatud konkurentsieelis ja müügiargument.

Linnatänavad on rekonstrueeritud – kõvakattega, kõnniteedega ja valgustatud – seda nii Pärnus kui ka väikelinnades ja alevike keskustes. Heakorrastatud tänavad toetavad asularuumi arhitektuuri- ja miljööväärtust. Maakonna eri piirkondi ühendavad kõvakattega teed. Talude lähedusest mööduvad kruusateed on viidud kõvakatte alla.

Pärnumaal on muu maailmaga kiired ühendusvõimalused. Tallinnasse ja Riiga pääseb Pärnust kiirrongiga, kohalik rongiliiklus toimub Kilingi-Nõmme suunal. Bussi- ja rongiliiklus on integreeritud ühtsesse süsteemi, maakondlikele liinidele toimub kohalik ettevedu. Ühtne hierarhiline ja multimodaalne ühistranspordivõrgustik tagab ka kõige kaugematele kantidele hea ühenduse nii piirkondliku kui maakonnakeskusega.

Lennujaam vastab rahvusvahelistele nõuetele ja on osa rahvusvahelisest võrgustikust. Pärnust toimuvad regulaarlennud vähemalt ühte Skandinaavia pealinna, suvel ka tšarterreisid, teenindatakse eralennukeid.

Kõik maakonna sadamad ja sildumiskohad on korrastatud. Võimalik on vastu võtta nii parvlaevu, jahte kui väikelaevu. Lisaks Pärnu, Munalaiu ja saarte sadamatele on aktiivses kasutuses ka Tõstamaa, Häädemeeste, Liu, Tahkuranna, kuid ka mitmed väike- ning paadisadamad Pärnu jõel.

Toimuvad regulaarreisid saartele, turismimajandust toetavad huvireisid Pärnu ja Liivi lähel ning Pärnu jõel. Pärnu kaubasadam on Läänemere oluline regionaalsadam.

2. stsenaarium: Balti kett ehk tagasi tulevikku

Majandusareng

Teiste Balti riikide taustal läheb Eesti majandusel hästi ja suudetakse säilitada toimiv ärikliima. Pärnu suudab ära kasutada Tallinna ja Riia vahelise positsiooni, saavutamaks erinevates valdkondades konkurentsieelist. Pärnumaa majanduse seosed Riia regiooniga tugevnevad, arendatakse välja Läti, eriti aga Riia turule suunatud kasumlikud teenused. Tänu logistilisele asukohale ja majanduslike huvide väga oskuslikule väljamängimisele suudetakse meelitada maakonda eelkõige Eesti ja teiste Balti riikide ettevõtjate investeringuid. Majandusareng koondub Via Baltica arengutsooni, muud piirkonnad taanduvad ääremaaks.

Turismis suureneb välisküllastajate arv Soomest, Lätist ja Venemaalt. Turismi- ja puhkemajanduse põhilised teenused, sanatooriumid ja noortele suunatud meelelahutusasutused, on seotud Pärnuga. Kaugemalt tulnute jaoks on Pärnu osa Baltimaade tuurist. Säilib turismi- ja puhkemajanduse tugev sesoonsus.

Puidu- ja turbatööstuses leiab aset mahtude kasv. Suurem osa puidust väärindatakse masstoodanguna (puitmaterjal ja -detailid, mööbel). Turbatööstuses muutub põhiliseks konkurentseeliseks hind, seda nii aiandusturba kui kütteturba osas. Kalanduse areng toimub tänu Audru kalakasvatuse rajamisele, samuti suurendatakse püüki Läänemeres ja kaugemal.

Põllumajanduses toimub efektiivsuse tõus ja edasine kontsentreerumine. Toiduainetööstused kuuluvad valdavalt ülealtikumilistesse või Eesti kettidesse.

Masina- ja metallitööstuses domineerib kvalifitseeritud allhange Balti- ja Põhjamaade ettevõtetele. Töökohtade arv sektoris kasvab eelkõige kutsehariduse baasil koolitatud oskustöölise arvelt. Energeetikas jätkatakse põhiliselt mujal toodetud elektrienergia tarbimist ja maagaasi kasutust. Tarbekindlust parandab ja võimsusi suurendab ühendus uue 330kV Tallinn-Riia kõrgepingeliiniga.

Sotsiaalareng

Töötus alaneb ning ei ületa viite protsenti. Loodud töökohad nõuavad pigem kutse- ja rakenduskõrgharidust. Töökohad kontsentreeruvad piiratud hulka valdkondadesse, kujuneb struktuurne tööpuudus, nii et paljudel erialadel maakonnas tööd ei ole.

Piirkondlikult koonduvad töökohad Pärnusse ja Pärnu lähiümbrusesse, mis suurendab tööalase pendelrände mahtu ning sunnib eriti Pärnust kaugemal elavat inimest kaaluma elukoha vahetust.

Teistes suuremates asulates on vajadus erinevate erialade esindajate järel veelgi piiratum ning monofunktsionaalsete asulatega seotud ohud säilivad ja isegi suurenevad. Palgad on Pärnu piirkonnas võrreldavad Harjumaa omadega ehk Eesti keskmisest kõrgemad, mujal maakonnas aga Eesti keskmisel tasemel.

Toimub kutse- ja kõrgkoolide spetsialiseerumine võtmevaldkondadele. Koostöö ettevõtete, avaliku sektori ja haridusasutuste vahel on tõhus ja koordineeritud, koostöösidemed piirduvad põhiliselt Eesti ja Lätiga. TÜ Pärnu kolledž tõestab ennast kui Baltikumi parim turismiala õppe- ja teadusasutus.

Konkurentsivõimelist gümnaasiumiharidust pakutakse eelkõige Pärnus, maakonna teistes asulates tegutseb veel neli-viis gümnaasiumi. Huvihariduses suurendatakse programmipõhiselt huviringide arvu majanduse võtmevaldkondades (turism, puhkemajandus, loodusvarad).

Elanike terviseteadlikkus kasvab ja tervisekäitumine paraneb, kuid on tugevalt segmenteeritud. Positiivsed arengud puudutavad eelkõige haritud ja jõukamaid linlasi. Pärnu Haigla võimekus raviteenuse osutamiseks tugevneb veelgi, probleemiks on vaid teenuse majanduslik, ajaline ja piirkondlik kättesaadavus.

Kultuurielus eristub muust maakonnast Pärnu oma atraktiivsete, puhkajale ja noortele suunatud meelelahutuslike üritustega. Kultuurikorralduse aluseks on majanduslik tasuvus, edu saavutavad eelkõige suured kultuuriasutused (teater Endla, Pärnu kontserdimaja). Eelistatakse laia publikumenu tagavaid lavastusi ja kontserte. Elanike huvi on suur ning kultuuritarbimine kõrge, kuid kultuurilelu iseloomustab ühenäolisus ning algupärandite vähesus.

Avaliku korra kaitse tagatakse kontrolli- ja karistussüsteemide tugevdamisega. Sellest hoolimata kaasnevad eelkõige noorteüritustega avaliku korra rikkumised, säilivad agressiivne jõmulus ja varavastaste kuritegude suhteliselt kõrge tase.

Kohaliku omavalitsuse korralduses tõuseb suuremate omavalitsusüksuste haldusvõime ja avalike teenuste tase. Nende kõrval aga säilivad ka oluliselt kesisema võimekusega vallad.

Ühistegevuses on prioriteediks koostöö erinevates Balti riike hõlmavates võrgustikes. Pärnut tuntakse Balti riikides Tallinna ja Riia vahelise sõlm- ja vahepunktina, osana nii Tallinna kui ka Riia laiemast tagamaast.

Rahvastikuareng

Pärnu linnal ja lähivaldadel on tänu nii mujalt Eestist kui ka maakonna äärealadelt siia piirkonda aina enam elama asujatele positiivne rändesaldo. Selles siserändes on olulisel kohal oskustöölised ning kutse- ja kõrgkoolide õpilased. Väljarände allikaks on maakonna ääremaad, tulemuseks aga maarahvastiku jätkuv vähenemine.

Sündimus on mõõdukalt kõrge, kuid allpool rahvastiku taastootmiseks vajalikku taset. Keskmine oodatav eluiga kasvab aeglaselt ja jääb Põhjamaade tasemele selgelt alla. Loomulik iive on negatiivne. Rahvastik vananeb, eriti maapiirkondades ja väikelinnades. Rahvaarv väheneb maapiirkondade ja väikelinnade arvelt, Pärnus ja selle ümbruses elanike arv stabiliseerub.

Keskkonnamuutused ja tehniline infrastruktuur

Urbaniseerunud keskkonna positiivsed arengud koonduvad Pärnu kesklinna ja uuselamurajoonidesse. Domineerib uusehitus, olemasoleva miljöövärtuse säilitamine on teisejärguline. Mujalgi ei suudeta tagada asularuumi ühtlaselt heatasemelist ja heakorrastatud olustikku: uued ja rekonstrueeritud ehitised vahelduvad amortiseerunud hoonetega, jäätmaadega.

Elamute ja majapidamiste juures täidetakse kõiki kehtivaid keskkonnanormatiive; kõik suuremate asulate majapidamised liidetakse toimivate ÜVK süsteemidega, tagatakse energiaauditi süsteemi rakendumine; kõik majapidamised, välja arvatud mõned erandid, liituvad jäätmeveosüsteemidega.

Teede ja tänavate areng toimub kooskõlas muu edenemisega: paraneb tänavate kvaliteet Pärnu kesklinnas ja elamurajoonides ning teekate põhimaanteedel. Lõpetatakse Via Baltica koridori väljaarendamine, paremaks saavad ka vallakeskusi ühendavad teed.

Pärnul on hea bussi- ja rongiühendus Tallinna ja Riiaga. Paraneb piirkondlikke keskusi Pärnuga siduv ühistransport, samuti arendatakse välja tõhus linnastupõhine ühistranspordivõrk. Munalau ja Pärnu sadamad ning saarte sadamavõrk suudavad kvaliteetselt teenindada nii reisipraame kui ka elanike ja turistide väikelaevu. Pärnu kaubasadam viiakse kesklinnast välja ja ta säilitab praegused võimsused. Lennujaam keskendub saarte teenindamisele, suveperioodil ka puhkemajandust toetavatele tšarterreisidele.

3. stsenaarium: Meil aiaäärses tänavas

Majandusareng

Pärnumaa kapseldub ja ennekõike imetletakse varasemaid saavutusi (ikkagi suvepealinn!). Keskendutakse peamiselt siseturule ja kohaliku ressursi töötlemisele. Maakonna majandusstruktuur sarnaneb suuresti kriisieelsega.

Majandusareng põhineb väliskapitalil ja eriti laenurahal, napib kvalifitseeritud tööjõudu, tööturul jätkuvad struktuursed probleemid. Välisturgude kiire taastumine toob mõningast, aga mitte pikaajalist leevendust. Kasvab rahvuslik proteksionism.

Turismimajanduses on põhirõhk sanatooriumitel, mille kliendid pärinevad põhiliselt Eestist ja Soomest. Kodumaine pereturist käib suvel Pärnus rannas või maakonna teistes piirkondades turismitalus.

Puidutööstuses toob põhilist tulu materjali väljavedu, töökohti pakub veel kohalikule turule suunatud (väike)tootmine. Turbatööstuses on põhituruks siseturg: toodetakse aiaturvast ja briketti individuaalmajapidamistele. Kalanduses suurenevad rannakalurite võimalused ja toodang. Kalakasvatus areneb väikeses mastaabis koos maaturismiga. Audru kalakasvatus jääb rajamata.

Põllumajanduses kasvab väikemajapidamiste arv. Oluline osa toodangust on suunatud kohalikule tarbimisele: oma majapidamisele, kohalikule turule ja kauplustele. Suurtootmise ja toiduainetetööstuse suhted on kaubalis-rahalsed ning toiduainetetööstuste kettide poolt kontrollitud. Masina- ja metallitööstuses tehakse mitmesugust odavamast laadi allhanget valdavalt Põhjamaade tehastele. Energeetikas taastatakse lokaalkatlamaju, mis viiakse puiduküttele.

Sotsiaalareng

Tööpuudus säilib mõõdukal tasemel ja on umbes 5-10 protsenti. Suureneb koduste arv ja väheneb majanduslikult aktiivse elanikkonna suurus. Töökohad on valdavalt traditsioonilistes valdkondades, nõudlus kõrgharitud spetsialistide järel on väljaspool avalikku sektorit väike. Tööhõives kasvab avaliku sektori osakaal. Puudusi on nii töö kui ka tööjõu struktuuris. Spetsialistide nappusel on maakonnas raske luua kaasaegset tehnoloogiat vajavaid tootmisüksusi.

Elanike sissetulekud on Eesti maakondade keskmisel tasemel.

Toimib ühtne ja korralik alus-, põhi- ja keskkoolide võrgustik. Maapiirkondades säilitatakse kõik gümnaasiumid, samuti alla 20 õpilasega algkoolid. Kutsekooli valivad haridustee jätkamiseks eelkõige noored, kelle õppeedukus põhikoolis oli kesine või need, kes ei soovi palju õppida. Kutsehariduskeskuse peamine ülesanne on pakkuda kohalikele noortele jõukohast haridustee jätkamise võimalust.

Taastatakse kutseõppe Sindis. TÜ Pärnu kolledž loob maakonna noortele võimaluse omandada kõrgharidus kodu lähedal, kuid pakub ka töökohti õppejõududele. Koolis keskendutakse õppetööle, teadustegevus toimub personaalsetest huvidest ja võimetest lähtuvalt.

Suurenevad avaliku sektori kulud hariduse, sotsiaal- ja vaba aja valdkonna. Igas kandis on kättesaadavad rahvamaja, noorte- ja päevakeskused. Toimub aktiivne isetegevus traditsioonilistes valdkondades: laul, tants ja näputöö. Elanike terviseteadlikkus on kesine ja valitsevad mugavad eluviisid. Inimese tervis sõltub peaaesjalikult töö iseloomust ja tema geneetilistest eeldustest. Pärnu Haigla tegutseb tubli maakonnahaiglana, raviteenuste valik seal väheneb. Taastatakse ravivoodikohad väiksemates haiglates. Elanike turvatunne suureneb: vähenevad avaliku korra rikkumised, paraneb liiklusohutus.

Kohaliku omavalitsuse juhtimises suureneb isiklike tutvuste ja suhete tähtsus, mis võib realiseeruda kohalikes käsi peseb kätt süsteemides. Avalikkuse kontroll võimu üle väheneb ning poliitmaastik "konnatiigistub".

Kohaliku omavalitsuse üksuste koostöö piirdub maakondliku omavalitsusliidu tegemistega. Koostöö rahvusvahelisel tasandil seisneb põhiliselt linna- ja vallavalitsuse delegatsioonide ning kultuuriseltside vahetamises sõpruslinnade või -valdadega. Rahvusvaheline tuntus Pärnul ja Pärnumaal puudub. Eestis tuntakse maakonda kui hubast soodsaid puhkevõimalusi pakkuvat provintsi.

Rahvastikuareng

Maakonnast rändavad välja nutikamad ja uuendusmeelsemad, eelkõige noored. Sisseränne on juhuslik, peaaegu lakkab noorte õppimisega seotud sisseränne. Kesk- ja vanemaealised, kes soovivad rahulikult elupäevade lõpetamise suunas tiksuda, kasutavad langevaid kinnisvarahindu kodu rajamiseks maakonda.

Sündimus jääb praegusest madalamale tasemele. Keskmise eluiga natuke suureneb ja suremus väheneb, mis kokku realiseerub negatiivses iibes. Rahvastik vananeb oluliselt nii maakonnakeskuses kui ka maakonnas tervikuna. Rahvaarv väheneb kõikjal, eriti uuselamurajoonides.

Keskkonnamuutused ja tehniline infrastruktuur

Toimub olemasoleva hoonestuse ja rajatiste järk-järguline amortiseerumine, mida osaliselt kompenseeritakse ja varjatakse hoolika sanitaarremondiga. Toimub ehitatud keskkonna struktuurne ja moraalne vananemine, kuid asularuumi üldine korrastatus ja heakord suudetakse tagada.

Elamu- ja kommunaalmajanduses naastakse osaliselt traditsioonilisemate tehnoloogiate juurde: lokaalsed puurkaevud, jäätmete kohapealne komposteerimine, põletamine ja ladestamine. Jäätmekäitluse põhirõhk on segaolmejäätmete äraveol, jäätmete sorteerimisest loobutakse, kuna puudub võimalus sorteeritud jäätmete mõistlikuks taaskasutuseks. Surve loodusele on lokaalse mõjuga.

Liiklussõlmedes halveneb teede ja tänavate seisund. Jooksev remont tagab siiski teede sõidetavuse. Säilib raudteeühendus Tallinnaga, taastatakse rongiühendus Kilingi-Nõmmega. Ühistranspordi vajadus väheneb, kuivõrd töö ja kaubandus on kättesaadav ka kodule lähemal. Valdade elanikele tagatakse võimalus sõita ühistranspordiga linna asju ajama. Säilib regulaarne laeva- ja lennuühendus saartega.

4. stsenaarium: Vaeste patuste alev

Majandusareng

Pärnumaa suhteliselt suur orienteeritus ühekülgsel majandusele saab majanduskriisis ränga hoobi. Välisinvestorite kõrval on ka kohalikud investorid kaotanud usu investeerida Pärnumaale. Uusi töökohti olulisel määral juurde ei teki, pigem kaovad senisedki töökohad. Turism kui oluline majandusharu mandub, kuivõrd konkurentsist teiste Eesti keskustega (Haapsalu, Narva-Jõesuu,

Kuressaare, Otepää, Värska) jääb Pärnu alla. Olemasolevat ressursse kasutatakse puhkevõimaluste pakkumiseks kohalikele elanikele. Külatajatele mõeldud teenuste mitmekesisus väheneb, väärtusandumuste arv langeb.

Puidutööstuse tulud saadakse toorme väljaveost ja raielankide edasimüügist rahvusvahelistele ettevõtetele. Turbatööstuses mahud vähenevad ja pikemas perspektiivis varitseb turbatootmisettevõtteid sulgemise oht. Kalandus tagab harrastuskalatajatele täiendava sissetuleku, oluliseks muutub jääpüük, peetakse (illegaalset) hülgejahti.

Põllumajanduses jääb osa haritavaid maid taas sööti ning kariloomade arv väheneb oluliselt. Suureneb tootmine kodumajapidamistes: kartuli- ja aedviljakasvatust, mõni lehm ning kümmekond kana. Toiduainetööstus on suunatud maakondlikule ja kohalikele turule.

Töökohti tekib juurde tekstiili- ja metallitööstuses, samuti välisomanikele kuuluvas komplekteerivas masina- ja aparaaditööstuses. Energeetikas tagatakse soojus- ja elektrienergia olemasolevate süsteemide abil, keskkonnakaalu ignoreeritakse.

Sotsiaalareng

Tööpuudus saavutab maksimaalse taseme, jäädes pikaks ajaks kümme protsenti ületavale tasemele. Kujuneb välja arvukas pikaajaliste töötute-juhutöölise kiht. Elanike töötasud langevad ning maakonna keskmine sissetulekute tase on üks Eesti madalamaid. Ühelt poolt valitsevad käegaloomise meeleolud, teiselt poolt kasvavad sotsiaalsed pinged. Turvalisuse tase nõrgeneb: sagenevad vargused, purjuspäi põhjustatud liiklusõnnetuste arv, mitmed piirkonnad getostuvad.

Riigile ja kohalikele omavalitsusele esitatakse suuremaid nõudeid: neid nähakse kiriku ja selgeltnägijate kõrval viimase lootuse ja toe pakkujana.

Kohaliku omavalitsuse, kiriku ja perede ühiste jõupingutuste tulemusel tagatakse hädaabi vaestele.

Hariduse tase langeb, kuna tugevad, motiveeritud õpetajad lahkuvad ja õpikeskkond amortiseerub. Kutsekoolidest jääb tegutsema vaid Pärnumaa kutseõppekeskus Pärnus, kooli Tihemetsa keskus suletakse nagu suletakse ka TÜ Pärnu kolledž. Kultuurielus on tippsündmusteks „Warmduscher“, kino, jaanipeod ja suvetuurid.

Mittetervislikud eluviisid saavad elunormiks. Suureneb alkoholism, suitsetamine, narkomaania, HIV, tuberkuloosi ja teiste nakkushaiguste levik. Perearsti- ja eriarstiabi kättesaadavus on kesine. Pärnu Haigla jätkab hooldus- ja esmatasandi haiglana. Tasemel raviteenust saadakse kas Tartus või Tallinnas.

Kohaliku omavalitsuse süsteem likvideeritakse, kogu juhtimine ja elanike teenindamine koondatakse Pärnusse. Maakonnajuhid määratakse üleriigilistel valimistel võitnud koalitsioonierakondade poolt.

Rahvastikuareng

Inimesed lahkuvad maakonnast üha kasvavas tempos, eelkõige noored, haritumad ja jõukamad, aga ka tööotsingul lihttöölised. Sisseränne on juhuslik,

seda ajendab suures osas lootus leida odava kinnisvara näol taskukohane elamispaik.

Sündimus on madal, keskmine eluiga mitte ei kasva, vaid isegi väheneb. Loomulik iive on tugevalt negatiivne. Toimub rahvastiku keskealisustumine: elanikkonnas on vähe noori ja pensioniealisi. Elanike arv väheneb oluliselt nii maal kui linnas. Monoasulad ja väiksemad külad võivad elanikest tühjaks jääda.

Keskkonnamuutused ja tehniline infrastruktuur

Olemasolev ehitatud keskkond amortiseerub tugevalt, uusehitisi lisandub napilt. Korruselamute piirkonnad nii linnas kui maal getostuvad, külad tühjenevad.

Teede ja tänavate katte kvaliteet halveneb. Ei suudeta tagada kõigi kohalike kruusateede hooldust ning talvel lume sahkamist. Raudteeühendus Tallinnaga likvideeritakse, kuna reisijaid pole piisavalt. Ühendus saartega toimub vaid laevade ja hõljukitega, lennuühendus üksnes erakorralistel põhjustel. Sadamaid ei jõuta korras hoida, taas algab nende lagunemine. Liinibussid sõidavad vaid Pärnu ja suuremate piirkonnakeskuste vahel.

Investeeringud ÜVK süsteemidesse lakkavad ning sagenevad lekked. Jäätmekogumises piirduakse segaolmejäätmete äraveoga. Inimesed eiravad tasulist teenust ja eelistavad sellele prügi vedamist metsa alla. Keskkonnakaitse ja loodushoid ei ole inimeste ja ühiskonna jaoks olulised teemad. Pärnumaa keskkonnaseisund halveneb.

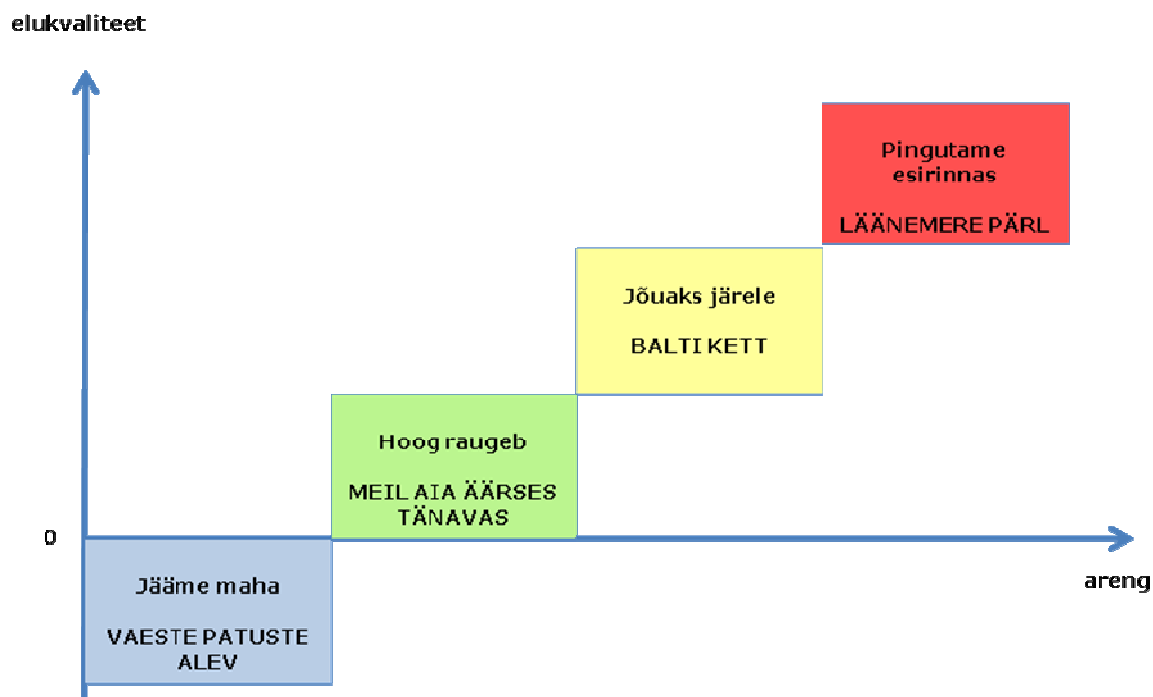
Stsenaariumite võrdlus ja valik strateegia alusena

Eeltoodud stsenaariumite kirjelduste põhjal on ilmne, et vaeste patuste aleviks mandumine ei ole enamikele pärnumaalastele vastuvõetav. Arendustegevuses saab see toimida üksnes hoiatava tulevikupildina sellest, kuid võrd halvasti võivad asjad minna, kui midagi ei tehta või siis tehakse midagi väga rumalasti. Eelnevalt loodud tarbimisele suunatud ja mugavale provintslusele apelleeriv stsenaarium on küll kütkestav, kuid teravalt kerkib üles küsimus sellise arengutee jätkusuutlikkusest. Aiaäärne hubasus võib üsna ootamatult vaeseks ja patuseks aleviks muutuda või osutada. Pealegi on, nagu eelpool selgus, tunnetatud muutmisvajadused hoopis ulatuslikumad, kui seda nõuaks kolmas arengukava.

Kaks esimest stsenaariumit on mõlemad suunatud arengule, erineb aga nende pakutud arenguhüppe pikkus ning eeldatav mõju sotsiaalsetele suhetele. Balti keti stsenaarium on konkurentsistsenaarium, mis seab ülesandeks parematele ja suurematele järelejõudmise. Selliselt püstitatuna sisaldab see stsenaarium endas majanduslikust, sotsiaalsest ja piirkondlikust ebavõrdusest tulenevaid pingeid ja rahulolematust.

Läänemere pärl on ainus arengukava, mis tagaks avatud maailmas ja pikaajalises perspektiivis pärnu maalaste rahulolu.

Joonis 3. Pikaajalised arengustsenaariumid arengu ja elukvaliteedi dimensioonidel

Ei ole midagi rahuldust pakkuvat, kui on esirinnas pingutamine. Kuivõrd stsenaariumid on üles ehitatud arenguambitsioonide kahanevas järjestuses, siis on selge, et arenguvajadused on suurimad seoses Läänemere pärl stsenaariumiga, ja väikseimad vaeste patuste alevi stsenaariumi realiseerimisel. Kuid isegi vaeste patuste alevis on vaja teha midagi selleks, et inimestel oleks töökoht ja lastel võimalik koolis käia.

Järgnevas tabelis esitatakse üldised arenguvajadused kahes lõikes. Esmalt see, millise arengu poole on vaja püüelda või mida on tarvis teha, et jõuda järele Balti riikide tugevamatele piirkondadele (stsenaarium Balti kett). Tabeli kolmandas veerus tuuakse välja täiendavad muutmisvajadused majandus- ja asustusstruktuuris, sotsiaalsetes suhetes ning elanike väärtushinnangutes, mis lubaksid Pärnumaal võtta sisse koha Läänemere ruumi linnaregioonide esimeses reas.

Tabel 3. Pärnumaa arengustaadiumid: olemasoleva arengutaseme vastavus stsenaariumitele

	1. Läänemere pärl	2. Balti kett	3. Meil aiaäärne tänavas	4. Vaeste patuste alev
Majandusareng	Loodus-turism	puidutööstus; metalli- ja masinatööstus; turbatööstus; turism ja puhkemajandus; kalandus	energeetika; põllumajandus ja toiduainete-tööstus	

Sotsiaalareng		tervishoid; turismiharidus; kultuur; koostöö	töö ja palk; haridus ja teadus; turvalisus	maine
Rahvastikuareng		ränne; asustus	iive; vanusstruktuur; elanike arv	
Keskkonna- muutused ja tehniline infrastruktuur	looduskaitse	hoonestus; teed ja tänavad; lennuühendus; jäätme- majandus; ühisveevärk ja kanalisatsioon	raudtee; mereliiklus; ühistransport	

Järgnevas tabelis esitatakse üldised arenguvajadused kahes lõikes. Esmalt see, mida on vaja teha, et jõuda järele (2. stsenaarium), ning seejärel täiendavad muutmisvajadused, mis lubaksid Pärnumaal võtta sisse koha Läänemere linnaregionide esimeses reas.

Tabel 4. Kahe positiivse stsenaariumi kaheastmeline võrdlus

	Balti kett (+)	Läänemere pärl (++)
Majandusareng	Tootlikkuse kasv (kulude kokkuvõtte, efektiivsus), muutused majandusstruktuuris	Kapitali ja teadmiste võrgustumine, rahvusvahelised investeeringud, eksport
	Tööjõu kvaliteedi kasv	Juhtimisinnovatsioonid erakui avalikus sektoris
	Teadmiste import	Teadmiste tootmine ja rakendamine majanduses, loomemajandus
	Ettevõtluse kapitaliseerituse kasv (sh. välisinvesteeringud)	Koostöökultuuri areng, innovaatiline tootearendus ja loominguilise rakendus
Sotsiaalareng	Personaalsele arengule suunatud väärtuste tugevnemine	Terviklik, personaalseid ja sotsiaalseid aspekte siduv väärtussüsteem
	Finants- ja staatusmotivatsiooni kesksus isiku arengus ja tegevuses	Eneseteostuse sisemise motivatsiooni kesksus isikute ja organisatsioonide arengus ja tegevuses
	Kvaliteetse erialase kutse- ja kõrghariduse pakkumine regiooni majanduse võtmevaldkondades	Elukestva õppe kultuuri juurdumine - mitmekesine ja paindlik õppetöö
	Teadmistepõhine arendus	Läbi räägitud ja vastutustundlik arendus
	Keeleoskus töövahendina	Pluralistlik ja loominguiline kultuuritaju, erinevad keeled kui suhtlusvahendid
Rahvastikuareng	Sündimuse suurendamine	Tervena elatud eluea pikendamine

	Sisserände suurendamine, väljarände vähendamine	Sisserändesoovi loomine
Keskkonnamuutused ja tehniline infrastruktuur	Piirkondlik ebavõrdsus - arenenud ja vähemarenenud piirkonnad	Multipolaarne ja ühtlaselt arenenud maakond
	Tsoneeritud maakasutus	Multifunktsionaalne maakasutus
	Saastekoguste vähendamine ja keskkonnakahjude minimeerimine	Looduse, miljöo- ja maastikuväärtustega arvestav inimtegevus
	Arengut toetav transpordisüsteem	Tervislikud ja säästlikud liikumisharjumused

5. Pärnumaa arendustegevuse eesmärgid

Pärnumaa visioon 2030+

Pärnumaa on Euroopa ühes dünaamilisemas piirkonnas – Läänemere ruumis - paiknev tuntud ja hinnatud regioon, mille edu põhineb haritud, ettevõtlikel, tervist ja elukvaliteeti väärtustavatel elanikel. Maakond on kõrge elukvaliteediga parim paik eneseteostuseks - elamiseks, õppimiseks, töötamiseks, laste kasvatamiseks ja puhkamiseks.

Pärnumaa on tasakaalustatult arenev maakond, mis loob võimalused väarikaks euroopalikuks eluks maakonna igas paigas. Tasakaalus asustussüsteem koos Suur-Pärnu jätkusuutliku ruumimustriga (asustus ja töökohad, transpordikoridorid, rohevõrgustik, väärtuslikud maastikud, vaba aja veetmise paigad) kindlustab elanikele looduslähedase, lastesõbraliku ja kvaliteetse elukeskkonna, põhiteenuste ja ühiskondliku transpordi kättesaadavuse võimalikult kodu lähedal. Olulisel kohal on maakondliku keskuste võrgu tugevdamine, et tasakaalustada Suur-Pärnu kiiret arengut, ometi seda kahjustamata. Tagatud on maa-asustuse elujõulisus. Maakonnakeskus Pärnu on Eesti suvepealinn – atraktiivne rahvusvaheliselt aastaringsest tunnustatud Eesti visiitkaart - omanäoline, miljööväärtuslik ja logistiliselt hästi kättesaadav ning maakonnaga sidus.

Pärnumaa on tugeva kodanikuühiskonnaga ja koostööle avatud maakond, mida iseloomustab kõigi elanike sidusus - kodanikeühenduste ja seltsingute aktiivne tegevus ning elanike tugev kodukohaidentiteet. Koostöö tugineb informeeritusele, avalikule arutelule, teotahtele, tolerantsusele, vastastikusele austusele ja usaldusele. Tegus ja usalduslik koostöö avaliku, era- ja kolmanda sektori vahel loovad sünergiaid, investeerimiskindlust ja avaralt mõtestatud tulevikuperspektiivi.

Arendustegevuse eesmärgid, täitmise tulemusnäitajad ja nende sihtväärtused

Rahvastikuarengu eesmärgiks on maakonna elanike arvu suurenemine, kõrge sündivus, positiivne rändesaldo ja piirkondlikult tasakaalustatud kasv.

Möödetavad indikaatorid ja soovitatavad tulemusväärtused

- Rändesaldo – positiivne (täna negatiivne)
- Meeste keskmine oodatav eluiga – 75 aastat (täna 70)
- Naiste keskmine oodatav eluiga – 84 aastat (täna 80)

Sotsiaalarengu eesmärgiks on kvaliteetne haridus, mitmekülgne kultuurielu, elanike sotsiaalne turvalisus, avaliku võimu demokraatlikkus ja tõhusus ning maakonna avatus ja atraktiivsus.

Pärnumaa on õppiv maakond - haridus on väärtustunud ja kättesaadav kõigile. Pärnus on kujundatud regionaalselt otstarbekas ja rahvusvaheliselt konkurentsivõimeline kõrghariduslike õppekavade struktuur, Pärnus õpib vähemalt 1000 tudengit, Tartu ülikooli Pärnu kolledž on Eesti hinnatumaid õppeasutusi. Üld-, kutse ja huviharidus on lõimitud ühtseks süsteemiks, maakonnas on kättesaadav lapse loomingulisust virgutav alusharidus, individuaalsust arvestav võimetekohane põhiharidus, konkurentsivõimeline gümnaasiumiharidus. Kutseõppekavad vastavad regiooni majanduse vajadustele ja väljakutsetele liikumaks teadmistepõhise majandustegevuse poole.

Pärnumaa koolides töötavad loomingulisust väärtustavad õpetajad, õpikeskkond on mitmekesine ja õppijate erivajadusi arvestav. Toimib täiskasvanute süsteemne täiend- ja ümberõpe. Tagatud on puuetega ja õpiraskustega õpilaste õppimisvõimalused üldharidus- ja kutsekoolides.

Pärnumaa on loov ja tervislik maakond. Siinsed kultuuri- ja spordisündmused pakuvad elamusi ja mälestusi. Kultuurielu edendamine ja korraldamine on maakonnas süsteemne, valdade kultuuritegevus lähtub nende arengukavadest. Arenenud on nii professionaalne kui harrastuskultuur, mida soosib ka tasemel infrastruktuur. Tugev kohalik identiteet ja elujõuline omakultuur loovad ainuomase kultuurikeskkonna, mis pakub positiivsust, hoolivust ja turvalisust. Pärnumaa ehe kultuuripärand (näiteks Kihnu kultuuriürituste traditsioonid) on säilinud ja isetegevus on aktiveerunud-organiseeritud.

Pärnumaa pakub looduslähedust ning rohelisest mõttelaadist kantud elustiili ja energiat. Tervisesport on tänu erinevatele tervisespordirajatistele kättesaadav igas vallas ja linnas, rahvusvahelistele nõuetele vastavad esindusspordirajatised võimaldavad arendada saavutussporti ja korraldada tippvõistlusi. Pärnumaalaste aktiivselt ja tervena elatud eluiga on pikenenud.

Pärnumaa on sotsiaalselt turvaline ja uuenev maakond. Pärnumaal elavad arenguvõimelised, teotahelised, positiivse mõtlemise ja tugeva identiteeditundega inimesed. Nii töötute osakaal töövõimelisest elanikkonnast kui toimetulekuprobleemidega perede osakaal on vähenenud.

Sotsiaalselt uuenev maakond tähendab eelkõige inimeste elukvaliteedi tõusu, elustiilide mitmekesisust ja turvatunnet. Sotsiaalse uuenemise alustena eeldatakse sotsiaalse infrastruktuuri kättesaadavuse ja kvaliteedi tõusu, põlvkondade vaheliste sidemete tugevnemist ja ajaloolise pärandi hoidmist, väärtustamist ja kasutamist. Erastruktuuride ja vabatahtlike organisatsioonide osakaal sotsiaalteenuste pakkujate seas on oluliselt kasvanud.

Pärnumaa on Eesti turvalisemaid maakondi. Kuritegevus on oluliselt vähenenud, vastav ennetustöö on paranenud ning politsei efektiivsus ja maine on tõusnud. Pärnumaa päästeteenistus (sh kiirabiteenistus) toimib efektiivselt.

Möödetavad indikaatorid ja soovitatavad tulemusväärtused

- Noorte õpetajate (alla 30.a.) osakaal haridusasutustes (Pärnumaal täna 6,4%) – vähemalt Eesti keskmisel tasemel (täna 12,0%)
- Gümnaasiumiõpilaste ja kutseõpet omandavate õpilaste suhtarv – 60:40 (täna 67:33)
- Muuseumide arv ja nende külastatavus - kasvanud (2009.a. 12 muuseumi, 65 tuh külastajat)
- Laulu- ja tantsupidudel osalevate Pärnumaa kollektiivide ja inimeste arv – kasvanud (2009.a. osales 159 kollektiivi: 2595 inimest)
- Kihnu elanike kui kultuurikandjate arv – kasvanud (täna 484 alalist elanikku)
- Teater Endla etenduste ja külastajate arv – kasvanud (2009.a. 288 etendust, 68 190 külastajat)
- Pärnu kontserdimaja sündmuste ja külastajate arv – kasvanud (2009.a. 166 sündmust, 56 338 külastajat)
- Registreeritud kuritegude arv - väheneb (2009.a. 2688 registreeritud kuritegu)
- Töötuse tase - <5% (täna üle 10%)
- Sissetulekute erinevused kohalike omavalitsusüksuste vahel – mitte enam kui 15 protsenti (täna 22%)
- Maakonna tuntus Põhjamaades ja Balti riikides – $\frac{3}{4}$ nimetab küsitlustel Pärnumaad Eesti ühe piirkonnana

Majandusarengu eesmärgiks on kõrget lisandväärtust loovad, ekspordipotentsiaali suurendavad ja elanike heaolu tagavad töökohad.

Pärnumaa majandus on mitmekülgne ja lähtub kohalikest arengueeldustest. Jõukuse aluseks on loodusressursside kõrge väärimine, nutikad inimesed ja avatus uute ideede kasutamisele. Tootmises panustatakse parimate keskkonnasõbralike tehnoloogiate rakendamisele, ekspordivõimekuse kasvule ning tarkadele töökohtadele. Uute tehnoloogiate pidev rakendamine tagab selle, et tootmise materjalimahukus väheneb, kapitali-, töö- ja teadusmahuka tootmise osakaal kasvab ja ekspordimahud suurenevad. Suureneb kaugtöö osatähtsus tööhõives.

Pärnumaa on Eestis parima kuurordimajanduse ja taastusraviga maakond. Turistide arv nii Pärnu linnas kui maakonnas kasvab eelkõige teiste piirkondade madalhooaja arvel. Rakendub turismi aastaringsuse printsiip.

Maakond on kaetud piirkondlike ettevõtjate ühendustega, toimib ettevõtjate poolt hinnatud maakonda hõlmav ettevõtluse tugisüsteem, samuti tootjate ja teenuste pakkujate poolt hinnatud maakondlik nõustamissüsteem.

Möödetavad indikaatorid ja soovitatavad tulemusväärtused

- ❑ Pärnumaa regionaalne SKP – arvestuses elaniku kohta vähemalt Tartumaa keskmine (täna 77%)
- ❑ Ettevõtlusaktiivsus – 7 tegutsevat ettevõtet 100 elaniku kohta (täna 5,6)
- ❑ Kõrgharidusega inimeste osakaal (Pärnumaal täna 15,7%) tööjõust – vähemalt Eesti keskmisel tasemel (Eestis täna 25,7%)
- ❑ Keskmine palk – Eestis 2. kohal (täna 3. kohal)
- ❑ Majutatute ööbimiste arv aastas – 1,2 miljonit ööbimist aastas (2009.a. 627 621)

Keskkonnamuutuste ja tehnilise infrastruktuuri osas on eesmärk tagada majandus- ja sotsiaalarengut toetavad infrastruktuurid ning keskkonna ökoloogiline puhtus.

Pärnumaa on loodust hoidev maakond. Läbivalt rakendatakse säästva arengu printsiipe. Taotluseks on taastuenergia kasutuselevõtt, energiasäästlikkus igapäevaelus, jäätmete sorteerimine, ühiskondliku transpordi eelistamine autodele ja veel muugi. Kuna kõik algab mõttelaadist, siis on olulisel kohal keskkonnahariduse, tervisekäitumise ja loodushoiu laiaulatuslik propageerimine. Väärtustatakse säästvat looduskasutust ja taastuenergia tootmist. Suur osa elektrivajadusest kaetakse kohalike ressurssidega (tuul, päike, vesi, biokütus). Arendatakse roheline maakonna kaubamärki. Inimtegevuse planeerimisel leitakse keskkonnakaitseliselt vastuvõetavad lahendused, loodusväärtustest tulenevate piirangute korral on välja töötatud kompensatsioonimehhanismid.

Suureneb jäätmete taaskasutus, väheneb keskkonna saastamine ja veekogude reostatusaste. Puhas kvaliteetne joogivesi on kättesaadav ja heitvete puhastusaste on oluliselt suurenenud. Kompensatsioonialade (sh kaitsealade ja puhkealade) võrgustik on välja arendatud. Maakonna ettevõtted, asutused ja elanikud on valmis kohanema kliimamuutustega ja suutelised tulema toime üleujutuste tagajärgedega.

Pärnumaa on kaasaegse transpordi- ja telekommunikatsiooni-ühendusega maakond. Maakonnasiseselt on tagatud kõigi asulate ja kandikeskuste mugav ning ohutu ühendus. Põhimagistraalid on rekonstrueeritud tulenevalt nende liikluskoormusest. Rakendunud on modelleeritud ühistranspordi skeem. Pärnu sadam on Eesti rahvusvaheliselt tuntud merevärv. Igasse mereäärsesse valda on ehitatud vähemalt üks kaasaegne väikesadam. Pärnu on toimiv logistiline transpordisõlm, millel on otseühendused muu maailmaga lennu-, laeva-, raudtee- ja maanteetranspordi vahenditega. Maakonna

ettevõtetele ja majapidamistele on tagatud vajadustele vastava võimsusega elekter, igas külas on kättesaadav ning kvaliteetne telefoni- ja andmeside.

Möödetavad indikaatorid ja soovitud tulemusväärtused

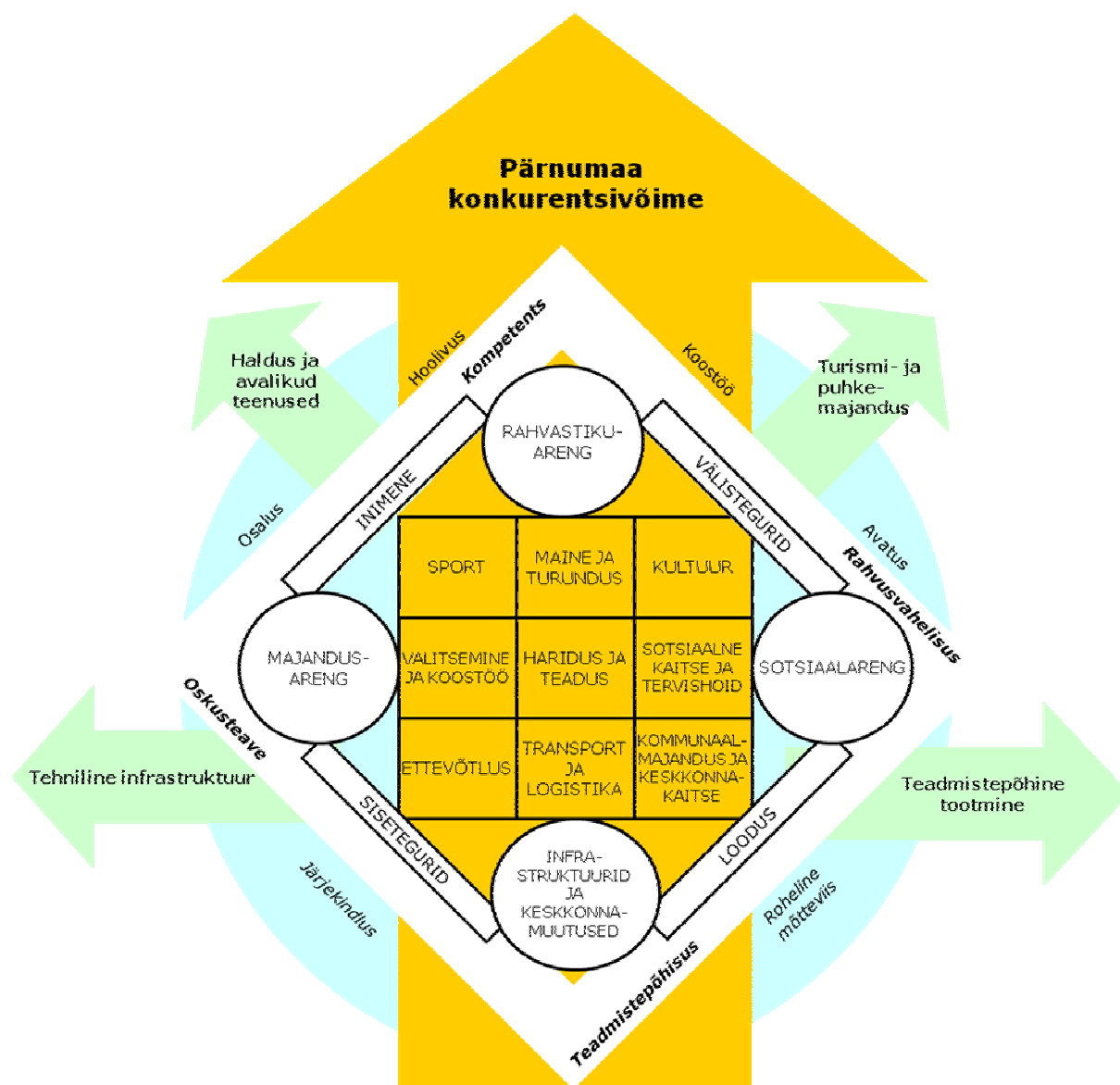
- Nõuetele vastava veega varustatud majapidamiste osakaal – 100%
- Puhastatud heitvete osakaal – 100%
- Sorteeritavate jäätmete osakaal – 70%
- Korraldatud jäätmeveo süsteemi haaratud majapidamiste osakaal – 97%
- Tolmuvaba kattega teede osakaal maakonnas – 70%
- Kergliiklusteed Pärnu linnas ja lähiümbruses välja ehitatud – 100%
- Rahvusvaheliste regulaarlennuliinide sihtkohtade arv Pärnust – 3
- Toimiv Pärnu linna ja lähiümbruse ühtne ühistranspordisüsteem – 100%
- Rekonstrueeritud väikesadamate toimiv võrgustik maakonnas – 100%
- Pärnu reisisadamast rahvusvaheliste regulaarühenduste arv – 1

6. Pärnumaa arendamise strateegilised alused

Pärnumaa arengumudel

Pärnumaa arengu tuumaks on konkreetsed arendustegevused, programmid ja investeeringuprojektid üheksas põhivaldkonnas. Pärnumaa sise- ja välisteguritest tulenevate arengueelduste analüüs ning eesmärgipüstitus visiooni ja arengudimensioonide tasandil täpsustatud eesmärkide kujul annab strateegilise raamistiku valikute tegemiseks arenguprojektide prioritseerimisel. Arengumudel on välja toodud neli läbimurdesuunda, mille puhul rakendatakse kõige paremini kohalikke arengueeldusi ning vastatakse väliskeskkonnast tulenevatele väljakutsetele. Nendes suundades ellu viidud arendustegevus annab kõige mõjusaimaid tulemusi. Selleks, et arendustegevus oleks jätkusuutlik, on samuti oluline kokku leppida baasväärtuste osas, millest kinni peetakse.

Joonis 4. Pärnumaa arengumudel

Pärnumaa arengut kandvad väärtused

Pärnumaa on elav organism, kes kannab endas ligi 11 000 aasta vanust lugu. See on segu olnust, tänapäevast ja pürgimustest paremale tulevikule. Pärnumaa kaunis ja mitmekesine loodus, rikkalik kultuurilugu, ajastu märgid ja sümbolid, kõik see kokku kujundab väärtuste süsteemi, mida kantakse põlvest põlve. Osa kokkusõlmitust väärib kindlasti säilitamist, teised eeldavad muutmist ja mõned väärtused on alles kujunemisjärgus. Käesoleva strateegia eduloo tarvis tõstetakse esile järgmiste väärtuste järgimist:

Avatus - mitmekesisuse tunnistamine ja austamine, tolerantsus, valmisolek omi ideid jagada ja neid ühiselt teoks teha, õppimisvõime ja toimetulek muutustega, rutiinist ja jäikadesse piiridesse klammerdumisest hoidumine.

Hoolivus - mõtlemine teekaaslastele ja abikäe ulatamine puudustkannatavatele, rohkem usaldamist ja vastutust. Teha nii, et ühe teod ei kahjustaks teisi.

Järjekindlus – kindel tahtmine soov teoks teha, valides selleks parimaid lahendusi ning pidades silmas soovi realiseerimise realistlikkust.

Osalus - vastutus ja nõudlikkus kogukonnas, teadlik ühistegevus oma elukeskkonna kujundamisel, toimetamine võrkstruktuurides ja aktiivne kaasaraäkimine oma elu kujundavates tegurites.

Koostöö – osapoolte vastastikusel austusel ja usaldusel luuakse ühistööst sündivat lisandväärtust, panustatakse piiriüleste ettevõtmistesse ning osaletakse tulemuslikult koostöövõrgustikes.

Roheline mõtteviis - inimtegevuse tasakaalustatus loodusega, aukartus elu ees, tulevastele põlvedele mõtlemine.

Läbimurdesuunad visiooni Pärnumaa 2030+ saavutamiseks

Pärnumaa edu sõltub keskendumisest maakonna eripäradele ja unikaalsusele ning kiirest õppimisest ja innovatsioonivalmidusest kohaneda uute majandus- ja sotsiaaloludega nii Eesti kui rahvusvahelisel turul. Tulenevalt Pärnumaa ambitsioonidest ja teemavaldkondade analüüsist, saab Pärnumaa arengus tõsta esile järgmised strateegilised läbimurdesuunad:

1. Teadmispõhine tootmine (sh kohalikel loodusressurssidel tuginev)

Oluline on tõsta loodusressursside kasutuse nõu intelligentsitaset. Puidu- ja turbasektoris tuleb oluliselt enam panustada tootearendusse, disaini ja turundusse. Kuivõrd ettevõtted on rahvusvahelises mastaabis väikesed, siis on lahendusteks klasterdumine ja ühisturundus. Põllumajandusetoiduainetetööstuses on tootmise efektiivsuse ja tootearenduse kõrval suure potentsiaaliga ökoloogiline põllumajandus ehk mahepõllundus. Ka siin on põhiküsimuseks turundus ja turundusalane koostöö.

Kalanduses on suurim arenguhüpe võimalik kalakasvatuste näol. Energeetikas on läbimurde võimalusi kohalikul kütusel (turvas, puiduhake) põhinevate

koostootmisjaamade ning tuule- ja päikeseenergiamuundurite võrgustikul. Uue suunana tuleb teha jõupingutusi edu saavutamiseks loomemajanduses, mis eeldab jõulist Pärnumaa rahvusvahelistumist. Tähtis on tõsta maakonna atraktiivsust.

Kõige selle eeltingimuseks on aga kohaliku, Eesti ja rahvusvahelise teadmise ja teadlaste kaasamine tehnoloogilisse innovatsiooni ning konkurentsieelist loovate uute tehnoloogiate väljatöötamisse. Teiseks vajavad innovaatilised tootmisettevõtted erialaspetsialiste, kelle koolitamine on põhiliselt maakonna kõrg- ja kutseõppeasutuste ning nende koostöövõrgustike ülesanne. Ühtlasi on see nende jaoks ka suurepärane arenguvõimalus.

2. Tehniline infrastruktuur

Tehniline infrastruktuur loob eeldused eluvaldkondade sisuliseks arenguks ja rahuldab inimeste peamisi vajadusi nagu liikumisvõimalused, energeetika, veevarustus jne. Pärnu linn kui turismi sihtkoht ja innovaatilise tootmise asukoht vajab kiiret, aastaringset ja mitmeliigilist ühendust maailma eri paikadega, mille peavad tagama Via Baltica, Rail Baltica ja Pärnu lennujaamast lähtuvad regulaarliinid. Oluliselt paremini tuleb kasutada Pärnu sadama potentsiaali mitmeliigilise transpordiga logistikakeskuse tuumana. Maakonna tasakaalustatud arengu eelduseks on kvaliteetne teedevõrk ning tarbija vajadustest lähtuv energiasäästlik ühistransport kõikjal maakonnas. Oluline on jätkuvalt panustada maakonda katva kergliiklusteede võrgustiku rajamisse. Pärnumaast tuleb kujundada kvaliteetse avaliku ruumi tervikliku arendamise eestvedaja terves riigis.

3. Turismi- ja puhkemajandus

Pärnumaa on jätkusuutlik ja aastaringi kõitev turismisihtkoht, mis toimib tõmbekeskusena Läänemere piirkonnas ning toetub järgmistele väärtustele:

- a) Tervistav. Nii füüsilist kui vaimset tervist taastav ja taastootev kuurort. Lisandunud on loovteraapiad, mis töötatakse välja koostöös teadusasutustega. Traditsioonilistele spaatoodetele on lisandunud individuaalprogrammid, mis sisaldavad nõuandeid (harjutustekavad, toit).
- b) Puhas ja terviklik elu. Meie elukeskkond on puhas, nii loodus, linnaruum kui ka kodud (siseruum). Tarbime kohalikku puhast toitu. Turismitooteid ja piirkonda arendatakse lapsi väärtustades.
- c) Loovus ja loomine. Läbimõeldud ja pikaajaliselt planeeritud kindla kvaliteediga kultuurikava, mis toetab kõiki sihtkoha väärtusi. Loomisprotsessis kohtuvad kohalik elanik ja külaline. Igaühel on võimalik osaleda loomisprotsessis nii looja kui loodust osasaajana. Loometurismi osana tekitada koostöövõimalused huviliste ja professionaalide vahel, loovinimeste sidumine sihtkohaga.
- d) Sidusus kohaliku elanikuga. Kohalik kogukond on kaasatud koha arendusse kui toote kujundaja, tarbija ja pakkuja ning ta saab sellest kasu. Kohalik elanik on uhke oma kodukoha üle.

Välja tuleb arendada tugev, erinevatele sihtrühmadele suunatud kuurordi-, turismi- ja puhkemajandussektor koos laialatusliku taastusraviga. Pärnu kui

Eesti suvepealinna külastusperioodi tuleb pikendada loomemajanduse, rahvusvahelistumise (Livonia Maritima – Liivi lahe koostööregioon) ja maakonna loodus- ja kultuuripärandiga tervikuks väärtusahelaks lõimimise abil. Uus hingamine tuleb leida Pärnul suvepealinna rolli täitmisele. Suuri jõupingutusi tuleb teha taastusravi võimaluste mitmekesistamiseks ja nende rahvusvaheliseks turundamiseks. Oluliseks sihtrühmaks võiks olla näiteks konfliktipiirkondades kannatanud sõjaväelased, kellele osutatakse kõrgekvaliteedilist taastusravi. Oma nišš tuleb leida konverentsiturismis.

Turismi- ja puhkemajandussektori arengut peab toetama TÜ Pärnu kolledži edenemine Läänemere regiooni üheks juhtivaks selle valdkonna kompetentsikeskuseks. Samuti on vajalik hotelliteenindajaid ja kokki ette valmistava Pärnumaa kutsehariduskeskuse rolli ja õppekvaliteedi tõstmine, pikaajaliste T&A lepingute sõlmimine EASi ja teiste riiklike struktuuridega, mis võimaldaks investeerida inimkapitali ning laiendada õppe- ja praktikaalast koostöövõrgustikku.

Pärnumaa turismisihtkoha klatri väljaarendamisel tuleb keskenduda sihtkoha turismiobjektide süstematiseerimisele, nende ligipääsetavusele, ühisturundusele ja tootearendusele, pidades seejuures silmas nii hooajalisust kui valdkonna pidevat täiendamisvajadust.

4. Haldus ja avalikud teenused

Avaliku sektori roll arengu suunaja ja mõjutajana, uuenduste algataja ja koostöö vedurina peab kasvama. Halduskorralduslikul tasemel tuleb saavutada omavalitsusüksuste haldusvõime paranemine ja ühtlustumine. Kindlaimaks lahenduseks on siin valdade ühinemine suuremate piirkondlike keskustega selliselt, et maakonda jääks neli kuni kuus omavalitsusüksust. Samal ajal on vaja leida parim organisatoone vorm maakondliku juhtimise osas, mis aga eeldab riigi tasandil otsust. Koos halduslike muudatustega on vaja tõsta ka osalusdemokraatia taset ja kvaliteeti, mis eeldab nii regulatiivseid uuendusi kui ka teatud kultuurimuutust. Laiemas kontekstis võib siin käsitleda kõiki avalikke teenuseid.

7. Prioriteetsed pikaajalised (2030+) arendustegevused läbimurdesuundade lõikes

Käesolevas peatükis käsitletakse Pärnumaa olulisemaid arendustegevusi, mille valiku aluseks on nende maakondlik või ka ühe omavalitsuse piire ületav mõju. Arendustegevuste valikul arvestati valdkondlikes maakondlikes arengukavades, kohalike omavalitsuste arengukavades ja erinevates valdkondlikes töögruppides esitatud ideid ning tegevuste ettepanekuid, mis toetavad strateegias kirjeldatud visiooni ja arengueesmärkide saavutamist.

Turismi- ja puhkemajanduse valdkonnas kajastatu on tuletatud Pärnu maakonna kohalike omavalitsuste arengukavade ja Pärnumaa puhke- ja turismimajanduse arengustrateegia 2009-2013 analüüsist. Arendustegevuste prioriteetid tulenevad läbimurdesuundadest, millel on suurim mõju soovitud arengueesmärkide saavutamiseks.

1. Teadmistepõhine tootmine (sh kohalikul loodusressursil tuginev)

<i>Läbimurde-suuna eesmärk</i>	<i>Arendustegevus</i>
1.1. Kutse- ja kõrgharidus on kvaliteetne ning vastab piirkonna ettevõtluse tänastele ja homsetele vajadustele	
	1.1.1. Pärnumaa kutsehariduskeskuse väljaarendamine, erialad ja vajalik materiaalne baas
	1.1.2. Tartu ülikooli Pärnu kolledži väljaarendamine, erialad ja vajalik materiaalne baas
	1.1.3. Pärnu merenduskeskuse väljaarendamine
	1.1.4. Tehnilise kõrghariduse omandamise võimaldamine Pärnumaal
1.2. Toimiv kaasaegne tehniline infrastruktuur ja efektiivsed logistilised lahendused	
	1.2.1. Ettevõtluseks sobilike maa-alade määramine ja väljaarendamine kõigis maakonna kohalikes omavalitsustes
	1.2.2. Loode-Pärnu tööstusala väljaarendamine
	1.2.3. Audru, Sauga, Paikuse, Sindi, Tahkuranna tootmisalade väljaarendamine
	1.2.4. Vt logistika ja transpordi tegevused läbimurdesuunalt „Tehniline infrastruktuur“
1.3. Maakond on tuntud atraktiivse elukoha ja investeerimiskeskonnana	
	1.3.1. Maakonna investeerimisvõimaluste kaardistamine ja turundamine
	1.3.2. Kohalike omavalitsuste ja riigiasutuste poolse kiire ja kvaliteetse asjaajamise arendamine ettevõtluse arendamisega seotud täitevprotsessis
	1.3.3. Kõrgemat lisandväärtust loovate suurinvesteeringute Pärnumaale toomine
1.4. Toimiv piirkonna majanduse arengule suunatud era-, haridus- ja avaliku sektori koostöö (kolmikheeliks)	
	1.4.1. Regiooni majandust toetava teadus- ja arenduskeskuse väljaarendamine (Pärnu oskusteabekeskuse algatuse baasil)
	1.4.2. Maakonna olulistes majandussektorites toimivate klasterite väljaarendamine (puit, metall, turvas, turism/loomemajandus)

2. Tehniline infrastruktuur

<i>Läbimurde-suuna eesmärk</i>	<i>Arendustegevus</i>
2.1. Lennujaam toimib regionaalse lennukeskusena, rahvusvaheliste regulaarliinide, tšarterlendude ja väikelennukite sihtkohana	
	2.1.1. Rahvusvahelistele nõuetele vastava ja regiooni potentsiaali arvestava lennuvälja rekonstrueerimine
	2.1.2. Lennujaama sisulise arendustegevuse hoogustamine (turundus, müük sihtkohana, lennujaamade võrgustikes toimimine)
2.2. Raudteeühendus toimib põhja-lõuna suunalise olulise reisi- ja kaubaveo transpordiliiginä	

	2.2.1. Pärnu-Tallinn raudteelõigu rekonstrueerimine ja rongide piirkiruse oluline tõstmine
	2.2.2. Baltimaid Kesk-Euroopaga ühendava Rail Baltica raudteekoridori arendamine
2.3. Via Baltica maantee on välja ehitatud kiireks ja ohutuks transpordiühenduseks Kesk-Euroopaga	
	2.3.1. Tallinn-Pärnu-Uulu maanteeosa väljaehitamine 1. klassi maanteeks
	2.3.2. Uulu-Ikla maanteeosa rekonstrueerimine koguja- ja kergliiklusteedega 3. klassi maanteeks
2.4. Pärnus asub regionaalse tähtsusega kaubasadam ja toimiv reisisadam	
	2.4.1. Pärnu kaubasadama tagamaa (teeninduspiirkond) laiendamine ja tegevused kaubagruppide mitmekesistamiseks
	2.4.2. Tegevused Pärnu reisisadamast vähemalt ühe rahvusvahelise regulaarühenduse toimimiseks
2.5. Pärnu linn ja lähiümbrus on logistiliselt omavahel hästi sidustatud ja aeg-ruumiliselt kättesaadav	
	2.5.1. Pärnu linnas asuvate läbisõiduteede ja nende ristumiskohtade sujuvaks toimimiseks vajalike infrastruktuuriobjektide kavandamine ja väljaehitamine (näiteks auto- ja jalakäijate sillad, olemasolevate sildade laiendused, keskbussijaam, keskrongijaam jne)
	2.5.2. Pärnu linna ja lähiümbruse ühistranspordi toimimiseks ühtse piletisüsteemi ja liinivõrgu väljaarendamine, vajadusel ühtse liinivõrgu opereerimiseks toimiva ühistranspordikeskuse väljaarendamine
2.6. Väikesaartega on tagatud aastaringne reisilaevavahendus	
	2.6.1. Kihnu ja Manija saartega regulaarse ühenduse pidamiseks jääklassiga reisiparvlaeva hankimine
2.7. Maakonna äärealade aeg-ruumiline kättesaadavus on paranenud	
	2.7.1. Põhja-Pärnumaa suure ümbersõidutee (Vändra-Kergu-Pärnu-Jaagupi-Koonga-Kalli-Karuse mnt) viimine mustkatte alla
	2.7.2. Teiste olulisemate kruusateede viimine mustkatte alla
2.8. Taastuvatel ja kohalikel loodusressurssidel põhinev energeetika	
	2.8.1. Taastuenergia allikatena käsitletava kohaliku toorme kasutamine soojus- ja elektrienergia koostootmiseks, vastava rakenduskompetentsi arendamine maakonnas
	2.8.2. Stabiilse elektrienergiaga varustuse tagamiseks ja elektrienergia ekspordiks tegevused 330 kV elektrienergia ringsüsteemi ning ühenduse loomiseks Lätiga
	2.8.3. Merealasad (sh tuuleenergeetika võimalusi) käsitlevate uuringute ja teemaplaneeringu läbiviimine
	2.8.4. Tuuleenergeetika arendamine vastavalt valminud tuuleenergia tootmise ja kasutamise võimalusi ning selleks sobivaid piirkondi määratlevale maakondlikule teemaplaneeringule
2.9. Toimivad keskkonnasõbralikud lahendused olmetegevustele	
	2.9.1. Piirkondlike jäätmekevadade koostamine ja kõikide inimeste liitumine korraldatud jäätmeveoga
	2.9.2. Jäätmete taaskasutuse suurendamine ja piirkondlike lahenduste väljatöötamine taaskasutussüsteemi toimimiseks
	2.9.3. Kaasaegse ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni väljaarendamine tiheasustusega piirkondades, ühtse ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni korraldava ettevõtte väljaarendamine Pärnu linna ja lähiümbruse omavalitsuste teenindamiseks

	2.9.4. Üleujutustest tulenevate ohtude teadvustamiseks rannakaitserajatiste ehitamise vajaduse uuringu ja tegevusplaani koostamine kriisilukorras Pärnumaa mereäärsete kohalike omavalitsuste kohta
2.10. Toimivad kvaliteetsed IT-lahendused infoühiskonna arenguks	
	2.10.1. Infoühiskonna arenguks vajaliku kvaliteetse (sh kiire) IT-infrastruktuuri väljaarendamine maakonnas

3. Turismi- ja puhkemajandus

<i>Läbimurde-suuna eesmärk</i>	<i>Arendustegevus</i>
3.1. Välja on arendatud eristuvale kontseptsioonil ja väärtustel põhinev jätkusuutlik ja aastaringi köitev turismisihtkoht, mis toimib tõmbekeskusena Läänemere regioonis.	
	3.1.1. Valitud sihtgruppidele (sh lastega pered) aastaringset elamuskogemust pakkuvate külastusobjektide väljaarendamine (Lottemaa teemapark, Audru automotoringrada jt)
	3.1.2. Loodus- ja ökoturismi arendamise maakondliku kava koostamine, laiema piirkonna koostööklasteri väljaarendamine
	3.1.3. Külastajatele atraktiivsete sündmuste ja festivalide korraldamine (rõhuga suvehooajaväljetele)
	3.1.4. Kuurordimajandus-, hoolekande- ja tervishoiuteenuste arendamine
	3.1.5. Pärnu ranna-ala edasiarendamine (sh rannaniidud), teiste külastajatele suunatud ranna-alade arendamine maakonnas
	3.1.6. Pärnu jõe kallaste arendamine atraktiivseks elamis- ja vaba aja veetmise kohaks (sh Jaansonite raja väljaehitamine)
	3.1.7. Pärnumaa puhkealade võrgustiku väljaarendamine
	3.1.8. Pärnumaa väärtarhitektuuri ja miljööväärtusliku hoonestuse (sh tööstuspärand) ja haljastuse (sh väikevormide) terviklik säilitamine, parendamine ning eksponeerimine
3.2. Pärnumaa 11 000 aastane ajalugu on külastajatele atraktiivselt eksponeeritud	
	3.2.1. Pärnu muuseumi edasiarendamine atraktiivseks külastuskeskuseks
	3.2.2. Pärnu Vallikäärü väljaarendamine atraktiivseks külastuskohaks
	3.2.3. Kiviaja küla teemapargi väljaarendamine
	3.2.4. Pärnu kui Eesti Vabariigi sünnilinna teadvustamine
	3.2.5. Kihnu kultuuriruumi elujõulisuse arendamine (UNESCO)
	3.2.6. Kurgja talumuuseumi ja Särghaua kompleksi arendamine
	3.2.7. Soomaa loodus- ja kultuuripärandi arendamine (PAN-parkide võrgustik)
	3.2.8. Lavassaare muuseumraudtee-külastuskeskuse arendamine (sh turbatööstuse pärand, sidusus Tootsiga)
3.3. Kõrge turismitoodete ja teeninduskultuuri kvaliteet	
	3.3.1. Kvaliteediprogrammides osalemine, koolituste korraldamine ja tunnustussüsteemi väljatöötamine
3.4. Koordineeritud ja tõhus ühisturundus ning mainekujundus	
	3.4.1. Pärnumaa kui atraktiivse elu-, ettevõtlus- ja külastuskoha turunduse korraldamine valitud sihtgruppidele koostöös turismiasjalistega

	3.4.2. Mainekujundustegevuste elluviimine Pärnu linna kui rahvusvaheliselt tuntud ja jätkusuutliku suvepealinna teadvustamiseks
3.5. Kõiki turismiasjalisi hõlmav koordineeritud turismialane koostöö	
	3.5.1. Toimiva sektoriteülese turismiklastri väljaarendamine
3.6. Välja on arendatud külastajatele Pärnumaa kättesaadavuse tagav transpordi infrastruktuur, vt läbimurdesuund „Tehniline infrastruktuur“	
	3.6.1. Pärnumaa on välja arendatud ja tuntud kui Eesti edelavärv Euroopasse läbi Ikla-Pärnu transpordikoridori, toimiva rannikuäärse jahisadamate keti ja atraktiivse külastuskeskuse

4. Haldus ja avalikud teenused

<i>Läbimurde-suuna eesmärk</i>	<i>Arendustegevus</i>
4.1. Maakonnas on tugevad kohalikud omavalitsused	
	4.1.1. Kohalike omavalitsuste ja maakonna arendusvaldkonna tugistruktuuride institutsionaalse võimekuse tõstmine, sh karjäärinõustamise ja juhtimiskoolituse kaudu
	4.1.2. Teostatakse kohalike omavalitsuste ühinemised lähtuvalt avalike teenuste kvaliteedist, ressursikasutuse mõistlikkusest ja piirkondade elujõulisusest
	4.1.3. Pärnu linnapiirkonna avalike teenuste ja infrastruktuuri arendamisel lähtutakse piirkonna kui terviku arendamise kontekstist ning toimib sarnastel alustel
	4.1.4. Tegevused Pärnu linnapiirkonna toimimiseks Eesti kolmanda kasvukeskusena
4.2 Aktiivne kodanikuühiskond	
	4.2.1. Tugev koostöö kodanikeühendustega, sh avalike teenuste delegeerimise valdkonnas
	4.2.2. Partnerluskogude ja külaliikumise tegevuste toetamine
	4.2.3. Linnaliste asulate kodanikeühenduste tegevuste toetamine
	4.2.4. Maakonna tublide kodanike ja kodanikeühenduste esiletõstmine
4.3. Üldhariduse koolivõrk on maakonnas kohandatud kaasaja tingimustele lähtuvalt hariduse kvaliteedist, õpilase arengust ja ressursikasutuse mõistlikkusest	
	4.3.1. Kvaliteetset haridust andva haridussüsteemi ja sellele vastava õpilastranspordi väljaarendamine
	4.3.2. Ühiskondlike hoonete väljaarendamine multifunktsionaalsete kogukonna- ja/või avalike teenuste keskustena
4.4. Pärnumaal on valminud esinduslikud spordirajatised	
	4.4.1. Pärnu kergejõustiku keskstaadioni väljaarendamine
	4.4.2. Pärnu esindusjula rajamine
	4.4.3. Pärnu sõudekeskuse väljaarendamine
	4.4.4. Reiu-Raeküla tervisespordikeskuse väljaarendamine
	4.4.5. Jõulumäe tervisespordikeskuse edasiarendamine
4.5. Mitmekülgsed võimalused osaleda kultuuritegevuses	

	4.5.1. Vaimse ja materiaalse kultuuripärandi hoidmine ja tutvustamine
	4.5.2. Kõrgetasemelise teatrielamuse pakkumine
	4.5.3. Kõrgetasemeline kontserdi- ja ooperielamus, seda toetava infrastruktuuri arendamine ning teostavatele inimestele võimaluste loomine
	4.5.4. Kvaliteetse ja mitmekesise filmivalikuga (kobar)kino arendamine
	4.5.5. Kujutava kunsti arendamiseks võimaluste loomine
	4.5.6. Pärnumaa väljaarendamine loomeinimeste talvise rahvusvahelise resideerumiskohana
	4.5.7. Professionaalse kunsti ja harrastuskultuuri tegijate tegevuse soodustamine ning arendamine
	4.5.8. Kultuuriasjaliste toimiva koostöövõrgustiku ja infovahetuse arendamine
4.6. Ennetustegevusel põhinev toetav ja arendav sotsiaalkaitse- ning tervishoiusüsteem	
	4.6.1. Ennetava rahvatervise süsteemi väljaarendamine, sh vastava infrastruktuuri (rahvaspordirajatised jms) rajamise kaudu
	4.6.2. Erivajadustega inimeste töökeskuse väljaarendamine Pärnus
	4.6.3. Erivajadustega noorte töö- ja kutseõppekeskuse rajamine Pärnusse (näiteks Anni Akadeemia)
	4.6.4. Kaasaegsete meetmete rakendamine koduta laste kasvatamiseks (asenduspered) ja uue lasteküla väljaarendamine
	4.6.5. Kaasaegsete meetmete rakendamine intellektipuudega noortele (haridus, kogukonnas elamine), intellektipuudega noorte küla arendamine
	4.6.6. Kaasaegsete meetmete rakendamine vanurite hooldamisel (avahooldus kodus), dementsete vanurite hoolekandekeskuse rajamine Tootsis
	4.6.7. Piirkondlike tervishoiu- ja hoolekandekeskuste arendamine: Pärnu linn ja lähiümbrus, Vändra, Kilingi-Nõmme, Pärnu-Jaagupi, Tõstamaa
	4.6.8. Kvaliteetset ja mitmekülgsset eriarstiabi osutava Pärnu haigla arendamine
	4.6.9. Lähisuhte vägivalda probleemide ennetamine, maakondliku ennetus- ja nõustamiskeskuse ning varjupaiga väljaarendamine

8. Lähiaastate tegevuskava 2011 - 2013 (2014)

Lähiaastate tegevuskava lähtub peatükis 4 kirjeldatud kriisistsenaariumist ja sealt tulenevatest strateegilise sekkumise vajadustest.

1. Ettevõtluse konkurentsivõime toetamine

Tegevus-suund	Tegevus	Teostamise aeg												Teostaja/partner				
		2010				2011				2012					2013			
		IV kv	I kv	II kv	III kv	IV kv	I kv	II kv	III kv	IV kv	I kv	II kv	III kv		IV kv			
1.1. Piirkonna majanduse arengule suunatud era-, haridus- ja avaliku sektori koostöö väljaarendamine (kolmikheeliks)																		
	1.1.1. Pärnu oskusteabe koostöövõrgustiku (POK) jätkusuutlikkuse ja vastavasisuliste investeeringute tagamine	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	ettevõtted, avalik sektor, haridusasutused		
	1.1.2. Sektoriteülese turismiklastri väljaarendamine	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	Klastrialgatus, SAPT		
	1.1.3. Pidevalt uuenev ja ajakohane informatsioon maakonna ettevõtluse kohta	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	PEAK		
	1.1.4. Tegutsevatele ettevõtetele arendusinfo ja toetusvõimalused, vajadusel abi toetuse taotlemisel ja kontaktide hankimisel	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	PEAK		
	1.1.5. Ettevõtetele huvipakkuvate innovatsioonikoolituste ja infopäevade organiseerimine	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	PEAK		
	1.1.6. Toote- ja/või teenusearenduskeskuse väljaarendamine maakonna suurema potentsiaaliga majandusvaldkondades, seotuna hariduse õppekavadega; esmalt vajalike eeltööde teostamine - toote- ja teenusearenduse sisu arendamine	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	POK, haridusasutused		
1.2. Äriviitide organiseerimine																		
	1.2.1. Äriviitide organiseerimine sõprusmaakondadesse ja -omavalitsustesse (Buskerud, Helsingborg, Vaasa jne)	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	KOVid, Pärnu MV, PEAK, EKTK		
	1.2.2. Rahvusvahelised projektipõhised rahastused tegutsevate ettevõtete äriviitide ja praktiliste koolituste korraldamiseks	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	PEAK, EKTK, KOVid, POL		
1.3. Ettevõtete ühisprojektide organiseerimine ja toetamine																		
	1.3.1. Puidu töötlemisega seotud ettevõtete koostöö arendamine, ühisturundustegevustest tootearenduseni	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	EKTK		

	1.3.2. Metallitöötlemisega seotud ettevõtete koostöö arendamine, ühisturundustegevustest tootearenduseni	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	PEAK
	1.3.3. Maakonna ettevõtetele huvipakkuv ühine välismessikülustus	x	x	x	x	x									PEAK
	1.3.4. Turba töötlemisega seotud ettevõtete koostöö arendamine, ühisturundustegevustest tootearenduseni	x	x	x	x	x									PEAK
	1.3.5. Loomemajanduses tegutsevate ettevõtete koostöö arendamine	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	Gild, SAPT, PEAK
1.4. Kaasaegse tehnilise infrastruktuuri ja efektiivsete logistiliste lahenduste väljaarendamine															
	1.4.1. Maantee, rongi-, lennu- ja mereühenduste loomise osas vt detailsemalt läbimurdesuunda „Tehniline infrastruktuur“														
	1.4.2. Bussiliikluse sõidugraafiku kooskõlastamine suuremate ettevõtete töögraafikuga, liinide uuendamine mh tööandjate vajadustest lähtuvalt	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	Pärnu linn jt KOVid, MV
	1.4.3. Tööstusparkide väljaarendamine lähtuvalt nõudlusest ja võimalusel suunatud eelistatud majandusharudele (Loode-Pärnu tööstusala, Audru kalakasvandus, Pärnu linnaümbruse tootmispiirkonnad)	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	KOVid
1.5. Maakonna turundamine atraktiivse elukoha ja investeerimiskeskonnana															
	1.5.1. Investoritele maakonna kohta huvipakkuva info kaardistamine	x	x	x			x				x				PEAK
	1.5.2. Regulaarselt uuendatakse ettevõtjatele ja investoritele ülevaade majanduskeskkonnast ja tegevusvõimalustest spetsiaalsel eesti-, inglise-, soome- ja venekeelsel veebilehel ning kord aastas brošüüri vormis	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	EKTK, PEAK, Pärnu linn, POL
	1.5.3. Ettevõtlussuunitlusega välismessidel jm külastustel osalevad Pärnu organisatsioonid varustatakse investeerimisvõimalusi tutvustavate materjalidega	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	kõik
	1.5.4. Pärnumaa investeerimisvõimalustest tehakse regulaarselt ülevaade sõpruslinnadele, Eesti majandusdiplomaatidele ja EASi esindajatele välismaal, varustades nad ühtlasi tutvustavate materjalidega	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	KOVid, PEAK, MV, partnerid
	1.5.5. Kõiki Pärnumaal toimuvaid rahvusvahelisi suurüritusi kasutatakse ära investeerimisvõimaluste tutvustamiseks ja muude huvipakkuvate kontaktide loomiseks	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	KOVid, partnerid
	1.5.6. Ettevõtjate proaktiivne kaasamine KOVide üldplaneeringute ja arengukavade väljatöötamisse	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	KOVid

1.5.7. Ettevõtluse arendamisega seotud riiklike ametitega (tervisekaitsetalitus, päästeamet jt) ettevõtetele esinevate probleemide lahendamise aitamine	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	KOVID
1.5.8. Pärnumaa majandusarengu ning investeerimiskliima iga-aastane analüüs ja võrdlus		x	x			x	x				x	x				KOVID, POL, MV, PEAK, kolledž
1.5.9. Igal aastal parimate ettevõtete tunnustamine	x				x					x					x	Pärnu MV, POL, KOVID, Pärnu linn, PEAK

2. Tööhõive tagamine ning tööjõuressursi säilitamine ja arendamine kasvu võimaldamiseks

Tegevus-suund	Tegevus														Teostaja/partner	
	2010	2011						2012						2013		
	IV kv	I kv	II kv	III kv	IV kv	I kv	II kv	III kv	IV kv	I kv	II kv	III kv	IV kv			
2.1. Kõrg- ja kutseharidusõppe arendamine ja mitmekesistamine																
2.1.1. Kõrgkoolide arendus suurema lisandväärtusega majandusele eelduste loomiseks	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	TÜPK, Mainor
2.1.2. Kutsekoolide arendus suurema lisandväärtusega majandusele eelduste loomiseks	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	PKHK, Saksa TK, Mereakadeemia
2.1.3. Ettevõtete vajaduste selgitamine insener-tehnilise tööjõu osas	x	x				x				x						KOV, PKHK, PEAK, EKTK
2.1.4. Insener- ja tehnoloogiaõppe populariseerimistegevused		x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	KOV, koolid, ÖNK
2.1.5. Kutse- ja kõrgkoolides tehnika- ja tehnoloogiaalase hariduse mitmekesistamine	x	x	x			x				x						MV, POL, Pärnu linn, TÜPK, PKHK
2.1.6. Tehnika- ja tehnoloogiaalaste valikainete pakkumine gümnaasistidele		x				x				x						KOVID, Pärnu HO, PKHK
2.2. Kestva õppimise süsteemi arendamine																
2.2.1. Karjäärinõustamise tugevdamine ja sidustamine Pärnu ettevõtete arenguvõimaluste ja tööjõuvajadustega	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	ÖNK, EKTK, PEAK, ettevõtted
2.2.2. Sõpruslinnadega (üli)õpilasprikkate, õpilasvahetuse ja (noor)spetsialistide vahetuse programmi loomine ja rakendamine	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	Pärnu linn, kutse- ja kõrgkoolid
2.2.3. Erivajadustega õpilastele kutsesuunitluse ja elukutse valikuks ettevalmistuse tagamine	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	PKHK, põhikoolid, Puuetega Inimeste Koda

	2.2.4. Laste ja noorte töökultuuri edendamiseks ning tööturule sisenemise soodustamiseks Pärnumaa Õpilasmaleva tegevuse arendamine	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	KOVID, Õpilasmalev
2.3. Inimeste ettevõtlikkuse arendamine ja uute ettevõtete loomist toetavad teenused ning tegevused																	
	2.3.1. Maakonna ettevõtlusinkubaatori tegevuse toetamine ning inkubaatori võimaluste süstemaatiline avalik tutvustus							x	x	x	x	x	x	x	x	x	Pärnu linn, POL, PEAK
	2.3.2. Noorte ettevõtlikkuse arendamine, sh üldhariduskoolides	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	Koolid, PEAK, õpetajate ühendused
	2.3.3. Tegutsevatele vähekoogenud ettevõtjatele vajalike koolituste korraldamine	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	PEAK, partnerid
	2.3.4. Kolledži juures tegutsevate noortele suunatud turismi- ja ettevõtluskoolide arendamine	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	TÜPK
	2.3.5. Kutse- ja kõrgkoolide õpilaste sidumiseks ettevõtete programmi „Ettevõtete meeskonnad“ käivitamine	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	KOV, kutse- ja kõrgkoolid, PEAK, ETK
	2.3.6. Koolivälisel ajal õpilaste rakendamiseks noorte tööbüroo käivitamine ja arendamine			x	x			x	x					x	x		KOVID
	2.3.7. Kohalike omavalitsuste ja riigiasutuste poolne kiire ja kvaliteetne asjaajamine ettevõtluse arendamisega seotud täitevprotsessis, ametnike koolitamine	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	KOVID, riigiasutused, EAS, PEAK

3. Kohaliku omavalitsemise reform ning selle tulemusel haldusvõime ja avaliku sektori teenuste kvaliteedi tõstmine

Tegevus-suund	Tegevus	2010		2011				2012				2013				Teostaja/partner	
		IV kv	I kv	II kv	III kv	IV kv	I kv	II kv	III kv	IV kv	I kv	II kv	III kv	IV kv			
3.1. KOV ühinemiste jätkumine lähtuvalt ressursikasutuse mõistlikkusest, piirkondade elujõulisusest ja avalike teenuste kvaliteedist																	
	3.1.1. Kohalike omavalitsuste avalike teenuste nõuete ja kättesaadavuse miinimumtaseme kokku leppimine ja rakendamine (kvaliteetse, kiire ja kliendisõbraliku avaliku teenuse tagamine, kus töötavad valdkonna spetsialistid)	x	x	x	x	x											POL, Sisemin, Pärnu MV
	3.1.2. Kirde-Pärnumaa kohalike omavalitsuste ühinemiseks ettevalmistustööde teostamine ja ühinemisprotsessi elluviimine	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	POL, KOVID

	3.1.3. Maakonna väikeasulate (Lavassaare, Tootsi) pikemaajalisest arenguperspektiivist lähtuvate ühinemiskavade koostamine		x	x	x	x	x	x											POL, KOVid, Pärnu MV
3.2. KOV koostöö arendamine lähtuvalt ressursikasutuse mõistlikkusest ja avalike teenuste heast kvaliteedist																			
	3.2.1. Pärnu linna ja lähiümbruse kohalike omavalitsuste koostöökogu ellukutsumine	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	POL, KOVid
	3.2.2. Pärnumaa kohalike omavalitsuste koostööpiirkondade ettevalmistamine ja ellukutsumine	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	POL, KOVid
	3.2.3. Maakasutuse eesmärkide ja põhimõtete määratlemine kõigis maakonna kohalikes omavalitsustes	x	x	x	x	x													KOVid
	3.2.4. Hariduse kättesaadavusest ja kvaliteedist lähtuva maakonna koolivõrgu arengukava koostamine	x	x	x	x	x													POL, KOVid, Pärnu MV, HTM
	3.2.5. Koostööpiirkondadest ja üldharidusvõrgu maakondlikust arengukavast lähtuvalt õpilastranspordi ümberkorraldamine						x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x		KOVid
	3.2.6. Huvihariduse ja noorsootöö edendamise maakondliku arengukava koostamine ja sellest lähtumine	x	x	x	x	x													POL, KOVid
	3.2.7. Pärnumaa Keskkonnahariduskeskuse väljaehitamine	x	x	x	x	x	x	x	x										POL, KOVid

4. Pärnu kui vedava mootori tugevdamine Eesti kolmandaks kasvukeskuseks

Tegevus-suund	Tegevus	2010	2011				2012					2013							Teostaja/partner
		IV kv	I kv	II kv	III kv	IV kv	I kv	II kv	III kv	IV kv	I kv	II kv	III kv	IV kv					
4.1. Pärnu linnapiirkonna toimimine maakonna arengumootorina ja väljarendamine Eesti kolmandaks kasvukeskuseks																			
	4.1.1. Maakonna omavalitsuste, riigiasutuste, era- ja kolmanda sektori ühise kava koostamine Pärnu kui tugeva maakonnakeskuse rolli tugevdamiseks Eesti kolmandaks kasvukeskuseks	x	x	x	x	x													Pärnu linn jt KOVid, ettevõtted, vabaühendused, arendusorg-d, riigiasutused
	4.1.2. Pärnu linnapiirkonna kohalike omavalitsuste eesmärgipärase sisulise koostöö arendamine erinevates valdkondades ja võrgustikes, vastavalt vajadusele institutsionaliseerimine	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	Pärnu linn ja KOVid

4.1.3. Pärnu oskusteabe koostööõrgustiku arendamine piirkonna oluliseks vedavaks mootoriks ettevõtluse arendamise kontekstis	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	KOVID, ettevõtted, haridusasutused, riigiasutused, ev tugioorg-d
4.1.4. Turismiasjaliste koostööõrgustiku ja toimiva sektoriteülese turismiklastri väljaarendamine	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	Turismiettevõtted, KOVID, SAPT
4.1.5. Pärnuga seotud suurürituste traditsioonide hoidmine, uute loomine ja turundamine	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	KOVID, SAPT, korraldajad

5. Parema aeg-ruumilise kättesaadavuse tagamine ja tehnilise infrastruktuuri arendamine

Tegevus-suund	Tegevus														Teostaja/partner	
	2010	2011					2012					2013				2014+
	IV kv	I kv	II kv	III kv	IV kv	I kv	II kv	III kv	IV kv	I kv	II kv	III kv	IV kv			
5.1. Tallinn-Pärnu suunal Balti riike Kesk-Euroopaga ühendava Via Baltica maantee arendamine 4-realiseks 1.klassi maanteeks																
5.1.1. Tallinn-Pärnu suunal Balti riike Kesk-Euroopaga ühendava Via Baltica maanteekoridori määratlemine riigi- ja maakonnatasandi arengudokumentides (teemaplaneering, arengukava)	x	x	x													MKM, Sisemin, Pärnu MV, Maanteeamet
5.1.2. Via Baltica maanteekoridori maaküsimuste lahendamine ja ehitusliku eelprojekti koostamine, sh liikluskoormuse ja -ohutuse seisukohalt ehitustööde järjekorra määratlemine			x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	MKM, Maanteeamet, Pärnu MV
5.1.3. Tallinn-Pärnu-Uulu maanteeosa liiklusohetlikemate kohtade väljaehitamine 1. klassi maanteeks															x	Maanteeamet
5.1.4. Uulu-Ikla maanteeosa rekonstrueerimine koguaja- ja kergliiklusteedega 3. klassi maanteeks															x	Maanteeamet
5.2. Olemasoleva Pärnu-Tallinn raudtee rekonstrueerimine rongiliikluse piirkiruse tõstmiseks																
5.2.1. Pärnu-Lelle raudteelõigu rekonstrueerimiseks vajalike tehniliste uuringute ja tasuvushinnangute koostamine	x	x	x	x	x											MKM, Pärnu MV, POL
5.2.2. Pärnu-Lelle raudteelõigu rekonstrueerimiseks vajalike ettevalmistustööde tegemine, nagu planeeringutegevused, keskkonakaitseküsimused,				x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	MKM, Pärnu MV, KOVID

	ehituslik projekteerimine, tööde järjekorra ning mahu täpne määratlemine																		
	5.2.3. Pärnu-Lelle raudteelõigu rekonstrueerimistööde teostamine																	x	MKM, Eesti Raudtee
5.3. Baltimaid Kesk-Euroopaga ühendava Rail Baltica raudtee rajamine läbi Pärnumaa: vajalike ettevalmistustööde läbiviimine																			
	5.3.1. Baltimaid Kesk-Euroopaga ühendava Rail Baltica raudteekoridori määratlemine Eestis	x	x	x															MKM
	5.3.2. Rail Baltica arendamiseks vajalike planeerimis- ja uuringutegevuste elluviimine				x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	MKM, Pärnu MV, seotud riigiametid
5.4. Pärnu lennujaama arendamine rahvusvaheliseks ja jätkusuutlikuks lennukeskuseks																			
	5.4.1. Lennujaama arengudokumentide viimine uuele tasemele ja katmine ressursisidega	x	x	x	x	x													KOVID, POL, MKM, lennujaam
	5.4.2. Rahvusvaheliste regulaarliinide käivitamiseks huvitatud operaatorite otsimine, võimalike sihtkohtade kaardistamine ja selleks vajalike uuringute koostamine	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	lennujaam, KOVID, POL
	5.4.3. Rekonstrueerimiseks vajalike eeltööde tegemine, keskkonna- ja ehitusuuringud, ehituslik projekteerimine					x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	KOVID, POL, MKM, lennujaam
	5.4.4. Lennuraja rekonstrueerimine - rajakatte (1800 x 30 m), ruleerimisteede ja perroonide renoveerimine					x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	KOVID, POL, MKM, lennujaam
	5.4.5. Lennutingimuste pidev kvalitatiivne parandamine	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	KOVID, POL, MKM, lennujaam
5.5. Pärnu sadama arendamine ja sadamast liiklusohutu ühendustee rajamine Via Baltica maanteele																			
	5.5.1. Liiklusohutu ühendustee rajamine Pärnu sadamast Via Baltica maanteele	x	x	x	x	x													Maanteeamet
	5.5.2. Pärnu kaubasadama võimaluste arendamine ja turundamine, tagamaa laiendamine ja kaubagruppide mitmekesistamine	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	Pärnu Sadam
	5.5.3. Pärnu reisisadama potentsiaali väljaselgitamine ja arendamine	x	x	x	x	x													POL, Pärnu linn
	5.5.4. Reisilaevaliikluse arendamine suvisel perioodil Pärnu ja Liivi lähel erinevate mereäärsete sihtkohtade vahel (näiteks Riia, Roomassaare)			x	x			x	x				x	x					arendaja, KOV huvi
5.6. Maakonna olulisemate kruusateede viimine mustkatte alla																			
	5.6.1. Kesk-Eestist otse Saaremaale viiva asfaltkattega Põhja-Pärnumaa ümbersõidu väljaarendamine (Vändra-Kergu-Pärnu-Jaagupi-Koonga-Kalli-							x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	Maanteeamet, KOV, Pärnu MV

	Karuse mnt)																			
	5.6.2. Teiste olulisemate kruusateede viimine mustkatte alla	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x				Maanteeamet, KOV, Pärnu MV
5.7. Väikesadamate võrgustiku väljaarendamine küllastajate vastuvõtuks ja kalandustegevuseks																				
	5.7.1. Võimalike küllastajate ja veesõidukite profiilist, küllastusmarsruutidest, küllastuspõhjustest ning kalandustegevuse aktiivsusest lähtuvalt sadamakohtade määramine	x	x	x	x	x														KOV, POL, SAPT, Liivi lahe kalanduskogu
	5.7.2. Väikesadamate väljaarendamine vastavalt piirkonna asjaosaliste huvile ja suutlikkusele	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x					Liivi lahe kalanduskogu, KOV jt
5.8. Maakonna kergliiklusteede võrgustiku väljaarendamine ja viidastamine vastavaks turismi, spordi ja aktiivse vaba aja veetmise võimalustele																				
	5.8.1. Maakonna KOVide finantsvõimekusest lähtuvalt kergliiklusmarsruutide väljaarendamine, viidastamine ja turundamine	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x				KOV, PEAK, SAPT
5.9. Kihnu ja Manija saartega aastaringse ühenduse tagamine																				
	5.9.1. Ettevalmistustööd jääklassiga parvlaevaühenduse saamiseks	x	x	x	x	x														Kihnu, Pärnu MV, MKM
	5.9.2. Kihnu saarega lennuühenduse tagamine	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x					Kihnu, Pärnu MV, MKM
5.10. Pärnu linna ja lähiümbruse ühistranspordis ühtse piletisüsteemi ja liinivõrgu loomine																				
	5.10.1. Ühistranspordi korraldamiseks koostöö käivitamine KOVide vahel, vastavasisuliste ettevalmistustööde tegemine	x	x	x	x	x														Pärnu linnastu KOVid
	5.10.2. Pärnu linna ja lähiümbruse ühtse ühistranspordi korraldamiseks toimiva organisatoorse vormi loomine ja ühtse ühistranspordisüsteemi käivitamine						x	x	x	x	x	x	x	x	x					Pärnu linnastu KOVid

9. Strateegia elluviimine, juhtimis- ja seiresüsteem

Strateegia „Pärnumaa 2030+“ on maakonna arendustegevuse keskne alusdokument, kokkulepe Pärnumaa kohalike omavalitsuste, nende hallatavate asutuste ja riiklike investeeringute ning arenguliste taotluste elluviimiseks maakonnas. Strateegia on sisend Pärnumaa valdkondlike arengukavade, maakonnaplaneeringu ja maakondlike teemaplaneeringute, kohalike omavalitsuste ja riigi pikaajalise finantsstrateegia koostamisele ja tegevuste rahastamisele. Käesolev strateegiadokument annab suunised maakondlikele

projektipõhistele initsiatiividele, mis hõlmab ka toetuste taotlemise Euroopa Liidu struktuurifondidest ja riiklikest toetusvahenditest.

Strateegia „Pärnumaa 2030+“ täitmisel on keskne koht regionaalsel ja institutsionaalsel koostööl, mis põhineb osapoolte teadmispõhisusel, initsiatiivil, oma tegevustest etteteatamisel ja võimalusel vastastikku võimendaval rahastusel. Maakonna strateegia elluviimiseks luuakse Pärnumaa regionaalne fond, millesse teevad sissemaksed kõik kohaliku omavalitsuse üksused Pärnumaal ja asjast huvitatud, sõltumata asukohast. Strateegia „Pärnumaa 2030+“ elluviimine eeldab tugevat kodanikuühiskonda, kus kõigil eestimaalastel on võimalus panustada oma kodukoha, maakonna ja Eesti heaks.

Strateegiadokumendi vastuvõtmist, seiret, uuendamist ja Pärnumaa regionaalse fondi raha kasutamist juhib Pärnumaa Maakogu, mis on rahvaesindajate esinduskogu ja koosneb Pärnumaa Omavalitsuste Liidu liikmete volikogude esindajatest ja kohaliku omavalitsuste juhtidest. Vajadusel võib Pärnumaa Maakogu fondi vahendite kasutamise otsustusprotsessi kaasata oma ala asjatundjaid väljapoolt maakonda.

Pärnumaa Maakogu delegeerib strateegia „Pärnumaa 2030+“ igapäevase täitmise Pärnumaa Omavalitsuste Liidule, kes peab selle tarvis vajalikke läbirääkimisi huvipooltega ning esitab vajadusel omapoolsed taotlused kavandatu elluviimise rahastamiseks. Pärnumaa strateegia elluviimises osaleb aktiivselt Pärnu Maavalitsus, kes koordineerib maakondlikke arenguid eelkõige riiklike organisatsioonidega ja seisab hea Pärnumaa konkurentsivõime ning tasakaalustatud arengu eest.

Läbimurdesuundades kirjeldatud tegevuste elluviimine sõltub maakonnas tegutsevate organisatsioonide koostöötahetest ja -võimekusest ning välisvahendite kaasamise suutlikkusest. Tegusa koostööga on võimalik Pärnumaa organisatsioonide ja üksikisikute eesmärke seostada maakonna arengueesmärkidega laiemalt, regulaarsed sisulised arutelud võimaldavad leida uusi lahendusi, vajalikke tegevusi ja leppida kokku osapoolte tööjaotuses jõudmaks Pärnumaa arengu seisukohalt parimate tulemusteni. Toimiva koostöövõrgustiku jaoks on vaja karismaatilist ja osapoolte tunnustatud koordinaatorit, kes korraldab igapäevaselt sünergiat loovaid tegevusi: kutsub kokku nõupidamisi ja korraldab sisulisi arutelusid, motiveerib osapooli koostööle ja leidma lähtuvalt maakonna kui terviku arengust eesmärkides ühisosa, korraldab organisatsioonide, institutsioonide ja üksikisikute strateegiaga seotud tegevust.

Strateegia elluviimine ise toimub sobivaimal tasandil: külas, piirkonnas, vallas/linnas või nende tasandite vahelises koostöös vajadusest lähtuvalt. Läbimurdesuundade lõikes on koostöö eestvedajad vastavas valdkonnas tegutsevad järgmised organisatsioonid:

- 1) teadmispõhine tootmine - Pärnumaa Ettevõtlus-ja Arenduskeskus SA;
- 2) tehniline infrastruktuur - Pärnu Maavalitsus;
- 3) turismi- ja puhkemajandus - Pärnumaa Turism SA;
- 4) haldus ja avalikud teenused - Pärnumaa Omavalitsuste Liit MTÜ.

Strateegia „Pärnumaa 2030+“ täitmist analüüsitakse kord aastas. Selle käigus antakse hinnang Pärnumaal toimunule, vajadusel kogutakse huvipooltelt

ettepanekuid strategiadokumendi ajakohastamiseks ja töötatakse välja vastavad iga-aastased tegevussuunised.

Strateegia „Pärnumaa 2030+“ seire toimub kahel tasandil. Esiteks visiooni saavutamise seire, mis toimub iga nelja aasta järel eksperthinnangute alusel, mille käigus hinnatakse visioonis kirjeldatud seisundi ja tegelikkuse vastavust ehk Pärnumaal toimunud reaalseid muutusi.

Teiseks on arendustegevusega saavutatud eemärkide ja lähiaastate tegevuskava täitmise iga-aastane seire, mille käigus analüüsitakse valdkondades saavutatud mõjusid vastavalt indikaatoritele, kusjuures tuginetakse statistilistele andmetele, neid iga-aastaselt uuendades. Seire käigus antakse hinnang ka läbimurdesuundade eestvedamise ja lähiaastate tegevuskava täitmise alasele tööle.

Arengustrateegia „Pärnumaa 2030+“ seire tulemused tehakse kättesaadavaks Pärnumaa Omavalitsuste Liidu, Pärnu Maavalitsuse ning Pärnumaa kohalike omavalitsuste kodulehtedel.

10. Kasutatud materjalid

1. Pärnu maakonnaplaneering, 1998.
2. Pärnumaa spordi arengukava 2007-2015, kinnitatud 29.02.08 Pärnu maavanema korraldusega nr 29.
3. Pärnu maakonna noorsootöö arengukava 2007 – 2013.
4. Matsalu piirkonna turismi- ja puhkemajanduse arengukava aastateks 2008-2015, kinnitatud MTÜ Terra Maritima üldkoosolekul 04.03.2008.
5. Pärnumaa üldhariduskoolide võrk ja selle seos kutseharidussüsteemiga arengukava. Pärnu 2003.
6. Pärnu Ettevõtluse arengukava, kinnitatud Pärnu Linnavolikogu 08.12.03 otsusega 1520.
7. Pärnu linna turismi arengukava 2008-2017, kinnitatud Pärnu Linnavolikogu 17.04.08 otsusega 29.
8. Pärnumaa puhke- ja turismimajanduse arengustrateegia 2009 -2013
9. Kihnu, Manilaiu ja mandri vahelise ühenduse arengukava, koostanud Eesti Mereakadeemia, Tallinn 2002.
10. Pärnu ettevõtlusuuring 2008, koostanud Uuringukeskus Klaster 2008.
11. MTÜ Pärnu Lahe Partnerluskogu tegevuspiirkonna strateegia 2007-2013, kinnitatud MTÜ Pärnu Lahe Partnerluskogu üldkoosoleku poolt 16.06.08.
12. MTÜ Rohelise Jõeama Koostöökogu tegevuspiirkonna strateegia 2008-2013, kinnitatud MTÜ Rohelise Jõeama Koostöökogu üldkoosoleku poolt 27.06.08.
13. Pärnu maakonnaplaneeringu teemaplaneering „Maakonna sotsiaalne infrastruktuur 2008-2015“, kehtestatud Pärnu maavanema 9.10.08 korraldusega nr 112.
14. Pärnumaa visioon 2020+ (2006). OÜ Irbis Konsultatsioonid.
15. Pärnumaa rahvastiku prognoos, koostanud Tiit Tammaru, Pärnu 2003.
16. Pärnumaa prioriteedid 2007-2010(2013). Esitatud Siseministeriumile kasutamiseks EL uue programmiperioodiga 2007-2013 seotud Eesti-poolse arengukava koostamisel.
17. Pärnu maakonnaplaneeringu teemaplaneering „Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused“ 2003.
18. Pärnumaa logistika arengukava.
19. Pärnumaa jäätmekava 2005.
20. Pärnumaa hooldusravi ja hoolekande arengukava 2004-2015.
21. Pärnu maakonna arengustrateegia kultuuri valdkonna arengukava 2008-2013.

Pärnumaa omavalitsuste arengukavad

1. Are valla arengukava 2009-2014, vastu võetud: Are vallavolikogu 24.10.08 määrus nr 57.
2. Audru valla arengukava aastateks 2001–2012, viimati muudetud Audru vallavolikogu 09.09.10 määrusega nr 23.
3. Halinga valla arengukava aastani 2018, vastu võetud: Halinga vallavolikogu 25.09.09 otsusega nr 22.
4. Häädemeeste valla arengukava aastateks 2007-2016, vastu võetud: Häädemeeste vallavolikogu 29.06.07 määrus nr 7.
5. Kihnu valla arengukava 2007-2013, vastu võetud: Kihnu vallavolikogu 31.01.07 määrus nr 1.

6. Koonga valla arengukava ja arengustrateegia aastani 2013, vastu võetud: Koonga vallavolikogu 25.09.03 määrusega nr 9.
7. Lavassaare valla arengukava aastateks 2007-2015, vastu võetud: Lavassaare vallavolikogu 14.09.2009 määrusega nr 14.
8. Paikuse valla arengukava aastateks 2007–2013, vastu võetud: Paikuse vallavolikogu 22.01.07 määrusega nr 1.
9. Pärnu linna arengukava aastani 2015, vastu võetud Pärnu Linnavolikogu 24.09.2004 määrusega nr 125.
10. Sindi linna arengukava strateegia aastani 2013, vastu võetud: Sindi linnavolikogu 15.09.05 määrusega nr 50.
11. Saarde valla arengukava aastani 2028, vastu võetud: Saarde vallavolikogu 31.05.06 määrusega nr 20.
12. Sauga valla arengukava 2008-2017, vastu võetud: Sauga vallavolikogu 23.11.07 määrus nr 42.
13. Surju valla arengukava 2004-2012, vastu võetud: Surju vallavolikogu 16.12.03 määrus nr 14.
14. Tahkuranna valla arengukava aastateks 2008-2013, vastu võetud: Tahkuranna vallavolikogu 28.11.08 määrus nr 22.
15. Tootsi valla arengukava aastateks 2009–2013, vastu võetud: Tootsi vallavolikogu 30.10.08 määrus nr 24.
16. Tori valla arengukava aastateks 2004–2014, vastu võetud: Tori vallavolikogu 18.02.04 määrus nr 1.
17. Tõstamaa valla arengukava kuni aastani 2015, vastu võetud: Tõstamaa vallavolikogu 30.11.07 määrus nr 47.
18. Varbla valla arengukava 2007–2012.
19. Vändra alevi arengukava 2005–2013, vastu võetud: Vändra alevivolikogu 22.09.2005 määrusega nr 17.
20. Vändra valla arengukava 2005-2013, vastu võetud: Vändra vallavolikogu 20.12.04 määrus nr 14.

Lisa 1. Arengustrateegia Pärnumaa 2030+ koostamise protsess

Pärnumaa arengustrateegia 2030+ koostamisega seotud ettevalmistustööd algasid otseselt juba 2006. aastal, kui Pärnumaa tuleviku üle arutati sihipäraselt (koos senise visiooni „Pärnumaa 2010“ ülevaatamisega) aprillis toimunud maakonna kohalike omavalitsuste arendusjuhtide seminaril Paatsalus. Sama aasta detsembris valmis Pärnu Maavalitsuse tellimusel Garri Raagmaa koostatud „Pärnumaa visioon 2020+“, millele andis hinnangu Eesti Tuleviku-uuringute Instituudi juhataja Erik Terk.

Järgmise, 2007. aasta oktoobris toimus Pärnumaa visioonikonverents, millel osales ligikaudu 150 erinevate eluvaldkondade esindajat Pärnumaalt ja mujaltki. 2008. aasta sügisel, pärast kolmepoolse lepingu sõlmimist, algas strateegiadokumendi otsene koostamine: moodustati juhtgrupp Pärnu Maavalitsuse ja Pärnumaa Omavalitsuste Liidu esindajatest ning Pärnumaa Ettevõtlus- ja Arenduskeskuse (PEAK) nõukogu liikmetest, kuhu kutsuti lisaks omavalitsusjuhte. 2009. aastal toimusid eraldi arutelud kohalike omavalitsuste, ettevõtete ja kodanikeühenduste esindajatega ning sama aasta suveks valmis arengustrateegia esimene tööversioon, mis saadeti erinevates töögruppides osalenud valdkondade esindajatele täiendamiseks.

Strateegiadokument oli täiendamiseks kõigile kättesaadav Pärnu Maavalitsuse, Pärnumaa Omavalitsuste Liidu ning Pärnumaa Ettevõtlus- ja Arenduskeskuse veebilehel, samuti ilmusid artiklid maakonna ajalehes (aprillis, mais, septembris 2009).

Kuna arengustrateegias kirjeldatud arenguteni jõudmiseks on määrav roll riigis toimuval ja riigi rahastamisest sõltuvatel tegevustel, siis 2009. aasta sügisest kuni 2010. aasta kevadeni toimusid infovahetus ja mitmed kohtumised erinevate ministriumitega. Protsessi käigus otsustati pikendada arengustrateegia ajahorisonti 2020. aastalt 2030. aasta taha (ühe eeskujuna üleriigiline planeering Eesti 2030+), vastavalt sellele muutus töö pealkiri.

Paralleelselt tegevuskava koostamisega viidi läbi valdkondlikud arutelud, kus osalesid vastavate valdkondade esindajad. Lisaks kohtuti 4. mail 2010 naabermaakondade maavalitsuste ja omavalitsusliitude esindajatega selgitamaks välja olulisemad maakondade piiriülesed tegevused.

Saadud tagasiside põhjal valmis 2010. aasta septembris strateegiadokument koos tegevuskavaga. Strateegia koostamise protsessis toimunud arutelude ajad ja teemad on esitatud järgnevas tabelis.

Tabel 5. Arengustrateegia Pärnumaa 2030+ koostamisprotsessi olulisemad vahetähised

Aeg	Tegevus
12.-13.04.2006	Pärnumaa tulevikuarengute arutelu maakonna kohalike omavalitsuste arendusjuhtide seminaril
Detsember, 2006	„Pärnumaa visioon 2020+“ koostamine ja diskussioon meedias – ajalehtedes Pärnu Postimees ja Maaleht

30.10.2007	Pärnumaa visioonikonverents „Pärnumaa lainetavas maailmas: vee all või vee peal. Vaade 20 aastat ettepoole“ Pärnu teatris Endla
18.09.2008	Arutelu maakonna kohalike omavalitsuste arendusjuhtide seminaril
10.12.2008	Juhtgrupi nõupidamine
30.01.2009	Juhtgrupi nõupidamine
03.03.2009	Juhtgrupi nõupidamine
02.-03.04.2009	Pärnumaa Omavalitsuste Liidu arengupäevad: arutelu omavalitsuste juhtidega
07.04.2009	Ettevõtete grupi nõupidamine
24.04.2009	Kodanikeühenduste grupi nõupidamine
05.05.2009	Juhtgrupi nõupidamine
05.05.2009	Ettevõtete grupi nõupidamine
22.05.2009	Pärnumaa II maakogu Pärnus
26.08.2009	Pärnumaa Omavalitsuste Liidu seminar-laager
12.-13.11.2009	Arutelu maakonna kohalike omavalitsuste arendusjuhtide seminaril
08.12.2009	Arutelu Siseministeriumis
21.01.2010	Arutelu Siseministeriumis
26.01.2010	Tegevuskava arutelu: maakond-linn
01.02.2010	Tegevuskava arutelu: maakond-linn
05.02.2010	Tegevuskava arutelu: maakond-linn
08.02.2010	Arutelu Majandus- ja kommunikatsiooniministeriumis
15.02.2010	Tegevuskava arutelu: maakond-linn
05.04.2010	Tegevuskava arutelu haridusvaldkonnas
08.04.2010	Tegevuskava arutelu kultuurivaldkonnas
08.04.2010	Tegevuskava arutelu spordivaldkonnas
09.04.2010	Tegevuskava arutelu sotsiaalvaldkonnas
04.05.2010	Tegevuskava arutelu naabermaakondadega
18.05.2010	Arutelu Kultuuriministeriumis
18.05.2010	Arutelu Sotsiaalministeriumis
20.05.2010	Arutelu Haridus- ja teadusministeriumis
14.06.2010	Tegevuskava arutelu keskkonnavaldkonnas
15.06.2010	Tegevuskava arutelu kultuurivaldkonnas
29.06.2010	Tegevuskava arutelu sotsiaalvaldkonnas, sh koos

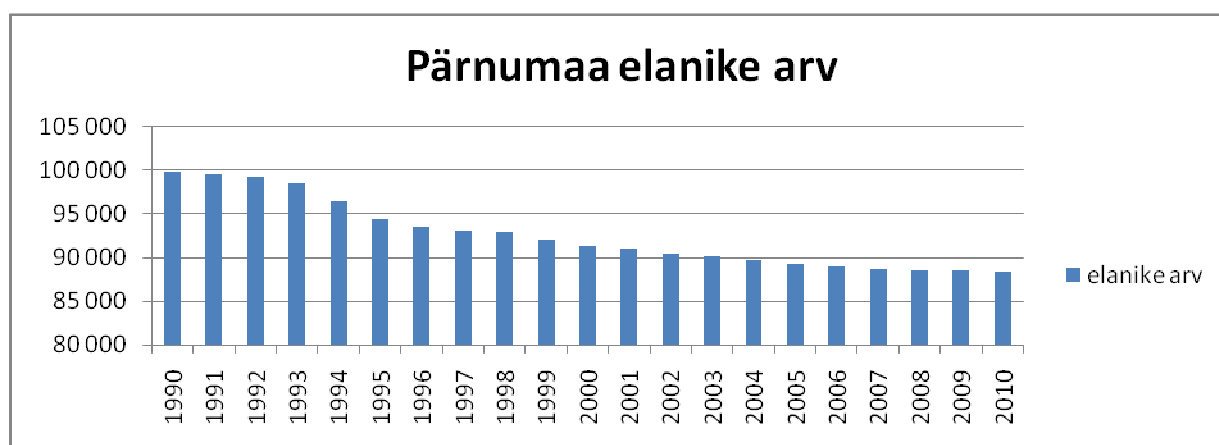
	Sotsiaalministeeriumi esindajatega
26.08.2010	Pärnumaa Omavalitsuste Liidu seminar-laager
29.10.2010	Arengustrateegia „Pärnumaa 2030+“ heakskiit: Pärnumaa III maakogu Ares

Lisa 2. Pärnumaa arengueeldused.

Rahvastikuareng

Pärnumaa elanike arv oli 2010. aasta 1. jaanuaril statistikaameti andmetel 88 428 inimest. (rahvastikuregistri järgi 90 496), neist 44 083 (rahvastikuregistri järgi 43 610) ehk veidi alla poole elavad maakonnakeskuses Pärnus ning teine pool maakonna ülejäänud omavalitsusüksustes. Suur-Pärnus, mis moodustub Pärnu linnast ja selle viis lähimavalitsusüksusest, elab 61 tuhat inimest ehk 69 protsenti maakonna rahvastikust. Lisaks Pärnu linnastule on maakonnas suuremateks keskusteks veel Vändra, Kilingi-Nõmme ja Pärnu-Jaagupi, kuid koos ümbritsevate valdadega jääb nende piirkondade elanike arv üle kümne korra alla Suur-Pärnule.

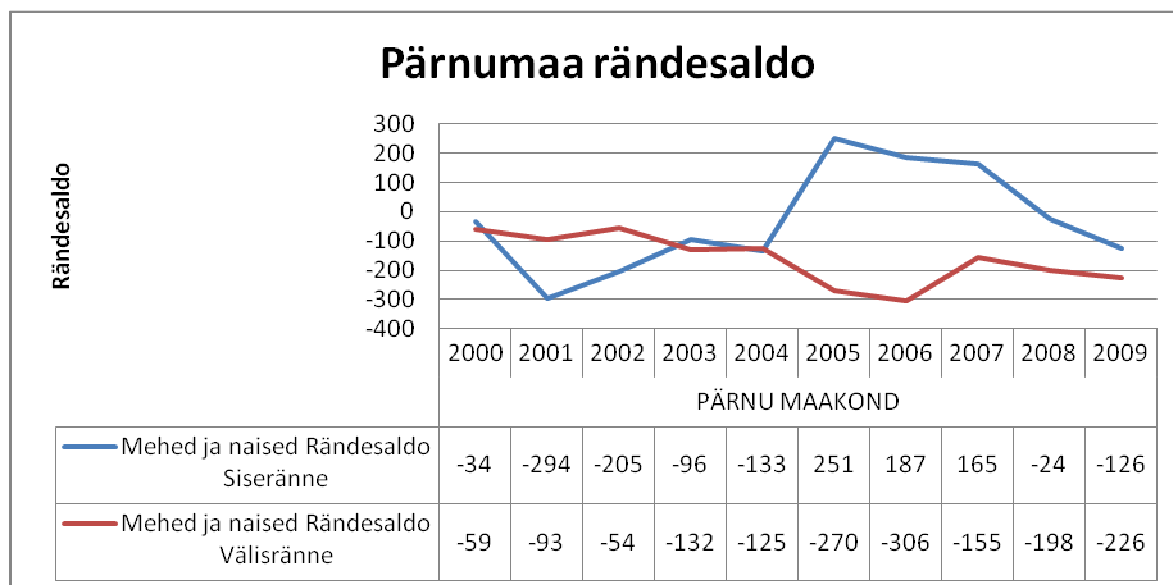
Joonis 5. Pärnumaa elanike arv 1990–2010. Andmed: statistikaamet.

Maakonna elanike arv on viimase 20 aasta jooksul vähenenud, kokku enam kui kümme protsenti, mis Eesti maakondade rahvastikuarengute kontekstis on siiski üks väiksemaid langusi. Iseäranis kiire oli elanike arvu langus 1990. aastatel. Kuivõrd sel perioodil oli Eestis tervikuna veelgi kiirem langus, siis Pärnumaa rahvastiku osakaal riigi rahvastikus kasvas 6,3 protsendilt 6,7 protsendile. Alates 2001. aastast on rahvastiku aastane kahanemine jäänud alla poole protsendi siinsest rahvaarvust, kuid olnud Eesti keskmisest tasemest kõrgem. Seetõttu on maakonna rahvastiku osakaal riigi rahvastikus langenud 6,6 protsendini.

Elanike arvu languse põhjustest on esikohal olnud negatiivne loomulik iive, seda eriti 2000. aastate teisel poolel, mil rändesaldo oli tasakaalustunud. Positiivse trendina on iibe negatiivne mõju rahvaarvule viimasel kolmel-neljal aastal vähenenud. Kui perioodil 1995-2003 oli see aastaks keskmiselt 400 inimest, siis 2009. aastal jäi negatiivne iive alla 50 inimese. Drastiliselt on langenud summaarne sündimuskordaja, mis 1970-1980. aastatel oli üle kahe, kuid alates 1990. aastate algusest on olnud vahemikus 1,4-1,6. 2007. aastal tõusis summaarne sündimuskordaja taas üle 1,6.

Rändesaldo on 2000. aastatel olnud iga-aastaselt negatiivne, seda ennekõike rahvastiku väljarände tõttu Harjumaale. Ülejäänud maakondadega, erandiks vaid mõned aastad, on rändesaldo olnud enamasti positiivne. Rände summaarne maht on tõusnud perioodi alguse tuhandelt sisse- ja väljarändajalt 3-3,5 tuhande sisserändajani perioodil 2002-2009.

oonis 6. Pärnumaa rändesaldo 2000-2009. Andmed: statistikaamet.

Maakonna rahvastiku sooline struktuur on püsinud suhteliselt muutumatuna vähemalt viimased 20 aastat: mehi on ümmarguselt 46,5 ja naise 53,5 protsenti. Üle 65aastaste osatähtsus maakonna rahvastikus on oluliselt kasvanud, mida on toetanud nii viimaste aastate madal sündimus kui ka keskmise eluea tõus. Kuni 14aastaste laste osatähtsus rahvastikus on märkimisväärselt vähenenud, samas kui 15-24aastaste osakaal tulenevalt 1980. aastate lõpu lastebuumist on tõusnud. Kuivõrd praegu on jõudnud või jõudmas sünnitusikka suure sündivuse perioodi naised, siis on olemas eeldused, et lähema kümne aasta jooksul sündimus ja iive tõusevad. Seega lühiajalises perspektiivis võib maakonna elanikkond isegi noorenda. Järgmise kümnendi lõpus väheneb sünnitusealiste naiste arv ehk suurem osa sünnitusealisi naisi on ise ilmavalgust näinud 1993. aastal alanud väikese sündivusega perioodil, mis toob kaasa ka sündivate laste arvu kahanemise ja elanikkonna olulise vananemise alguse.

Teistest rahvustest elanike osakaal on suurim linnalistes asulates (Pärnu, Sindi), kuid üheski maakonna omavalitsusüksuses ei ületa see 20 protsenti. Mitteeestlaste osakaal on alates 1990. aastatest sujuvalt vähenenud.

2003. aastal koostatud rahvastikuprognosi tõenäoseima variandi realiseerumisel väheneks Pärnumaa elanikkond aastatel 2000-2025 kümme protsenti ehk 82 tuhande inimeseni. Maakonna rahvaarvu kahanemine toimuks peamiselt Pärnu linna arvel, tagamaa elanikkond väheneks vaid mõne protsendi võrra. Seejuures oleks tagamaa rändesaldo positiivne, mis tähendaks rahvaarvu

vähendamist negatiivse loomuliku iibe tõttu. Tõenäosim stsenarium kinnitab sarnaselt teiste stsenariumitega rahvastiku vananemise süvenemist Pärnumaal. Peamiste vanusrühmade lõikes ei oleks erinevused Pärnu ja tagamaa vahel märkimisväärsed. Peamiseks erinevuseks oleks kuni 14aastaste laste arvu kiirem vähenemine tagamaal prognoosiperioodi alguses, põhjuseks tagamaa rahvastiku ebasoodne vanusstruktuur. Eeslinnastumise jätkumisel aga erisused Pärnu ja tagamaa vahel prognoosiperioodi teisel poolel kaoks. Kokkuvõttes tähendaks see, et nii Pärnus kui tagamaal väheneks kuni 14aastaste laste arv neljandiku võrra.

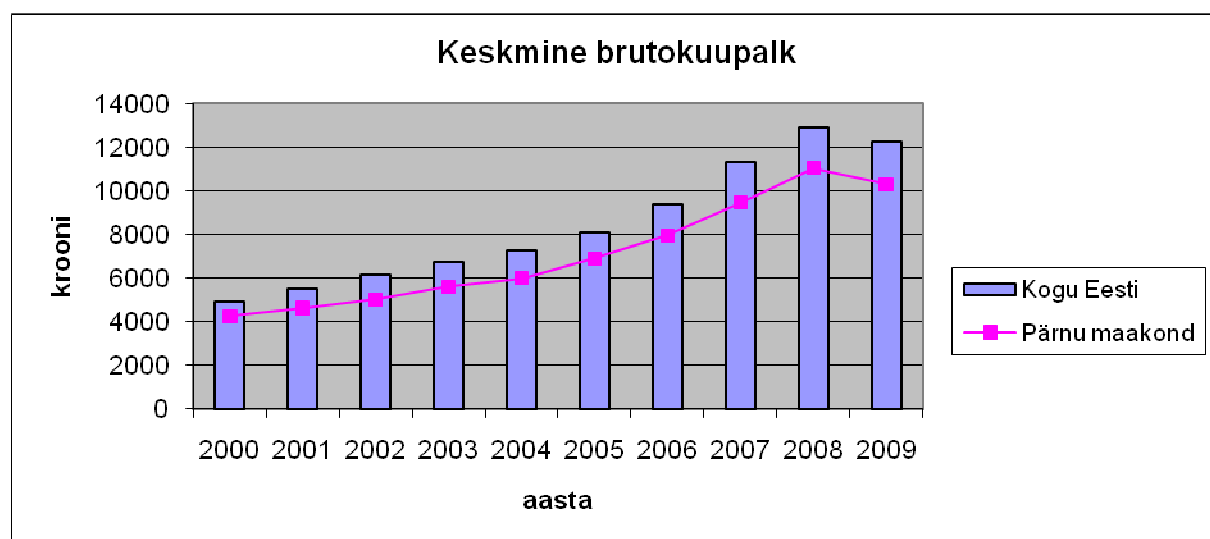
Sarnaselt noortele väheneks ka tööeline elanikkond prognoosiperioodi Pärnumaal tervikuna kümme protsenti. Selle juures kulgeks protsess Pärnumaa lõikes erinevalt. Pärnus kahaneks tööeline elanikkond kogu prognoosiperioodi vältel, kokku väheneks Pärnu tööeline elanikkond 16 protsenti.

Tagamaal aga tööelise elanikkonna arv kuni aastani 2010 kasvaks, seejärel trend muutuks ning alates aastast 2020 hakkaks tööelise elanikkonna hulk vähenema ning aastaks 2025 oleks tööelisi tagamaal kokkuvõttes kahe protsendi võrra vähem, kui neid oli perioodi alguses.

Pensioniealiste arv püsiks Pärnus järgmised kümme aastat stabiilsena ning hakkaks seejärel vähenema. Aastal 2025 oleks nende arv viie protsendi võrra väiksem kui aastal 2000. Tagamaal suureneks aga 65aastaste ja vanemate inimeste arv kogu prognoosiperioodi vältel ning aastal 2025 oleks nende arv 22 protsendi võrra suurem kui aastal 2000. Sõltuvussuhe paraneks tõenäosima prognoosivariandi realiseerudes aastani 2010. Seejärel olukord halveneb ja prognoosiperioodi lõpus on sõltuvussuhe nii tagamaal kui Pärnus võrreldav prognoosiperioodi algusega.

Sotsiaalareng

Maakonna elanike sissetulekud on 2000. aastatel kiiresti kasvanud: keskmine brutokuupalk on perioodil 2000-2008 peaaegu kahekordistunud.

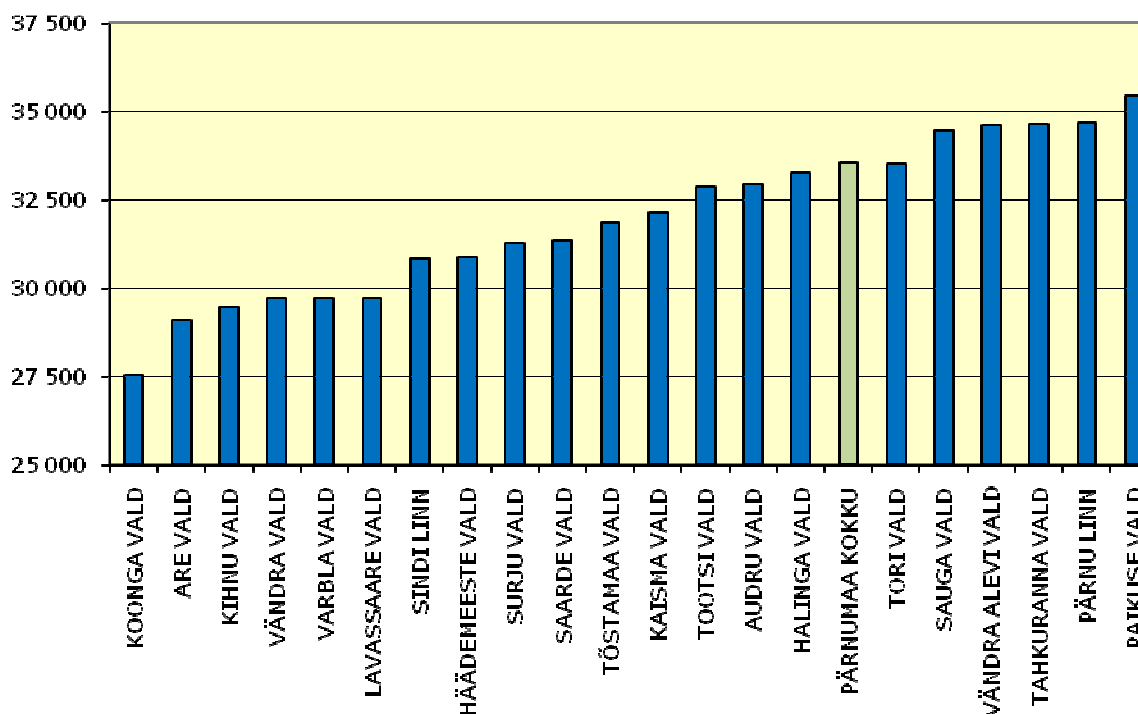

Joonis 7. Elanike keskmine brutokuupalk 2000-2009. Andmed: statistikaamet.

Kasvutempo oli kiireim aastail 2005-2008, mil aastane palgatõus ületas 15 protsendi piiri. Brutopalka kasvu peatas majandussurutis. Sellest hoolimata on maakonna elanike keskmine brutopalk sarnaselt kõigile Eesti maakondadele, välja arvatud Harjumaa, jäänud pidevalt Eesti keskmisest 15-20 protsendi võrra madalamaks, kusjuures teatud perioodidel on vahe isegi kasvanud. Viimaste andmete alusel (2010. aasta II kvartal) on Pärnumaa brutopalka suuruse (88% Eesti keskmisest) poolest Eestis kolmandal kohal Harju- ja Tartumaa järel.

Elanike jõukuse piirkondlikud erisused ei ole väga suured. Sotsiaalmaksu alusel on kõrgeimad sissetulekud Pärnu lähivaldades ning Pärnu linnas endas, madalaimad äärealade väiksemates valdades. Sotsiaalmaksu suuruse tase madalaima tasemega vallas (Koonga) moodustas 78 protsenti kõrgeima tasemega valla (Paikuse) tasemest. Suuremates piirkondlikes keskustes nagu Halinga ja Vändra on sotsiaalmaksu summa umbes samal tasemel Suur-Pärnuga, kuid Kilingi-Nõmme piirkond jääb sellest umbes 20 protsendi võrra maha.

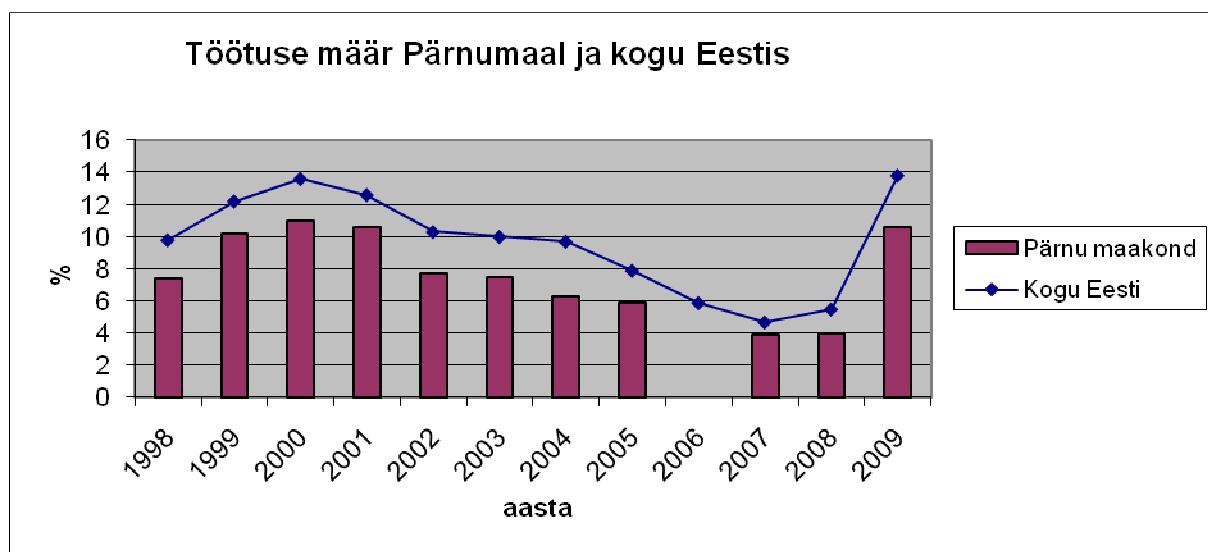
Joonis 8. Tasutud sotsiaalmaksu keskmine suurus maksumaksja kohta töötaja elukoha alusel kohalike omavalitsuste lõikes 2009, kroonides. Andmed: maksu- ja tolliamet.

Töötuse tase on maakonnas viimasel kümnendil jäänud Eesti keskmisest ühe kuni nelja protsendipunkti võrra allapoole. Perioodil 2000-2007 töötus vähenes ning oli aastatel 2007-2008 alla nelja protsendi ehk oli Eesti maakondades üks väiksemaid.

2008.- 2010. aasta jooksul on aga töötus maakonnas nii nagu ka mujal riigiski kiiresti kasvanud. Pärnu linna osakaal maakonna töötute hulgas on püsinud seejuures stabiilselt vahemikus 50-55 protsenti. Üldtendentsina on töötute arv seoses majanduskriisiga olulisemalt kasvanud linnalistes omavalitsusüksustes. Võrreldes tööpuudust Eesti keskmisega, on kasv maakonnas olnud kiirem, samas ka langus alates tippajast (2010. a. märtsis oli maakonna keskmine ametliku

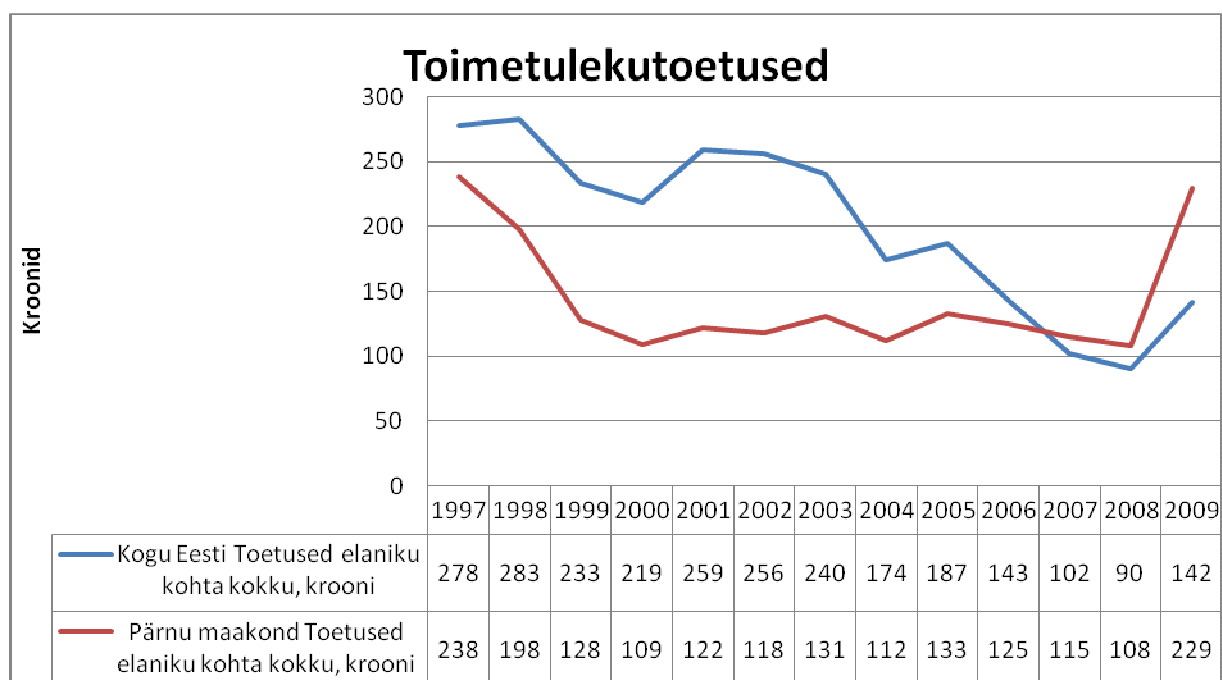
töötuse tase 15,6%, Eestis keskmiselt 14,6%) ka kiirem (2010. a. oktoobris Pärnumaa keskmine 10,1% , Eesti keskmine 10,6%).

Joonis 9. Töötuse määr 1997-2009. Andmed: statistikaamet.

Eelnev (keskmisest kiirem töökohtade arvu kahanemine kuid ka taastumine) viitab vajadusele tegeleda väga tõsiselt Pärnumaa majanduse ümberstruktureerimisega ja hooajalisuse vähendamisega ning kohandamisega uutele oludele.

Elanikkonna toimetulekuraskuste ulatus on - suhteliste toimetulekutoetuste kulude alusel elaniku kohta - järginud maakonnas sarnast trendi ülejäänud Eestiga, välja arvatud paar viimast aastat majandussurutise ajal, kui Pärnumaa keskmine on kasvanud oluliselt kiiremini.

Joonis 10. Toimetulekutoetuste maht elaniku kohta 1997-2009. Andmed: statistikaamet.

Toimetulekutoetuste mahu poolest elaniku kohta erinevad maakonna omavalitsusüksused üksteisest üle 25 korra: 2009. aastal Koonga vallas 666 krooni, Kaisma vallas 26 krooni elaniku kohta. Suurim omavalitsusüksus Pärnu linn jäi nende kahe äärmuse keskele: 246 krooni elaniku kohta. Suhtelised suuremad kulud ja seega ka ulatuslikumad (registreeritud) toimetulekuprobleemid on iseloomulikud pigem väiksematele omavalitsusüksustele.

Üks ohumärke maakonna sotsiaalvaldkonda iseloomustavate näitajate hulgas on suhtelise vaesuse määra keskmisest kiirem kasv Pärnumaal. Aastal 2004 oli see näitaja (protsent näitab isikute osakaalu, kelle ekvivalentnetosissetulek oli suhtelise vaesuse piirist madalam) Eestis keskmiselt 18,3 protsenti, Pärnumaal 18,7 protsenti, aastal 2008 aga vastavalt 19,7 ja 24,0 protsenti.

Sotsiaalteenuseid osutavate asutuste võrk on mitmekesisem Pärnu linnas. Lisaks sotsiaalnõustamise keskustele asumites ja päevakeskustele on linnas veel kodutute varjupaigad, supiköögid, ohvri- ja pereabikeskused, lastekodu, rehabilitatsioonikeskus ja töötute aktiveerimiskeskus. Hoolekandetöösse on kaasatud mitmed usuorganisatsioonid. Eraldi sotsiaal- ja/või päevakeskused on veel Häädemeeste, Saarde, Koonga, Paikuse, Halinga ja Vändra valdades, Vändra alevis ning Sindi linnas. Hooldekodusid on maakonnas üheksa.

Sotsiaalse infrastruktuuri teemaplaneeringu alusel on päevakeskuste teenuse kättesaadavus ebapiisav seitsmes maakonna kandis ehk paikkonnas 45st, seal hulgas Tõstamaal, Ares, Toris, Koongas ja Kihnus.

Kant ehk paikkond on sotsiaalse ja kultuurilise asustuse alkooslus, millel on ühine meie-tunne ja mis moodustub enamasti mitmest asulast.

SA Pärnu Haigla on Pärnumaa ja osaliselt ka Lääne-, Saare- ja Hiiumaa elanikke teenindav keskhaigla, mis osutab ööpäevaringset ambulatoorset ja statsionaarset eriarstiabi. Lisaks teenindab haigla Pärnut külastavaid sise- ja välituriste, kelle arv suveperioodil ületab 300 000. Pärnu haigla on Pärnumaa suurim tööandja, haiglas töötab üle 1000 inimese. Arstlikke erialasid on haiglas üle 30 ja ambulatoorseid visiite tehakse aastas ligi 190 000. Haiglas on 386 litsentseeritud profiilset voodit, aastas ravitakse Pärnu haiglas kuni 15 000 haiget. Haigla asub linna erinevates osades paiknevates viies peamises korpuses. Haiglal on uus, 2006. aastal valminud peahoone.

Maakonnas on 52 perearstinimistut, neist 28 Pärnu linnas. 14. septembril 2010 oli 15 nimistus üle 2000 isiku, mis ületab riikliku maksimaalse piirnormatiivi. Lisaks mitmele Pärnu nimistule oli piirnormatiivi ületavaid nimistuid Audrus, Sindis, Paikusel, Surjus ja Tõstamaal.

Kiirabijaamad on Pärnus, Kilingi-Nõmmes, Pärnu-Jaagupis ja Vändras. Hooldushaiglatena tegutsevad maakonnas SA Pärnu haigla hooldusravi osakond Pärnus (hoonestut hakatakse lähitulevikus renoveerima), Kilingi-Nõmme Tervise- ja Hoolduskeskus SA, PJV Hooldusravi SA Pärnu-Jaagupi osakond, PJV Hooldusravi SA Vändra osakond.

Arstiabi kättesaadavus on hea ning on viimastel aastatel üldiselt paranenud. Perearsti täiendav vajadus on maakonna lääneosas ehk Varbla – Paadremaa piirkonnas ja Kihnu saarel.

Murettekitav on trend, et Pärnumaa elanike tervislik seisund elanike enesehinnangute alusel on viimastel aastatel veidi kahanenud: 50 protsenti maakonna elanikest hindas 2009. aastal (51% 2004. aastal) enda tervist heaks või väga heaks:

Eesti keskmine näitaja selles vallas on praegu 54 protsenti (2004. aastal 50%). Eeltooduga haakub fakt, et, tervelt 46 protsentil üle 16aastastest elanikest on põdenud või põeb mõnd pikaajalist haigust (Eestis 40%).

Uuringute ja statistika põhjal on Eesti ja Pärnumaa inimeste tervislik seisund võrreldes teiste Euroopa Liidu riikidega elanikega nõrk. Seda näitavad madal keskmine eluiga, haigestumiste ja haiguspäevade arvukus, ajateenistusse astuvate noormeeste vilets füüsiline seisund ja muud tervisenäitajad. lihtsam ja Parim vahend sellise olukorra parandamiseks on liikumisharrastus ja sportlik tegevus.

Käesoleval ajal tegutseb Pärnumaal üle 150 spordiklubi ja -seltsi, millest sadakond asub Pärnu linnas ja 50 maakonnas. Kuigi Pärnumaal tegutsevad mitmed tugevad ja hästi ülesehitatud spordiklubid, on paljud klubid väikese liikmeskonnaga, ja tuginevad tihti ühe või kahe entusiasti tegevusel. Taolised klubid on väikese jätkusuutlikkusega, kes ei suuda pakkuda piisavalt sportimisvõimalusi ega panustada võimaluste avardamisele. Registreeritud ja tegutsevaid spordiliite on neli: Pärnumaa Spordiliit, Pärnu Spordiliit, Pärnu Koolisportiliit ja Pärnu Maakoolide Spordiliit.

Pärnumaal tegutseb viis munitsipaal- ja eraspordikooli, kõik need on registreeritud Pärnu linnas. Lisaks tegeletakse Pärnu loodus- ja tehnikamajas noorte motospordi ja mudelismiga.

Kohalike omavalitsuste andmetel on Pärnumaal 172 spordirajatist, -baasi ja -keskust, millest 41 asub Pärnu linnas. Üldiselt hindavad omavalitsused oma spordivaldkonna olukorda kui mitte heaks, siis vähemalt rahuldavaks.

Heaks võib pidada Pärnumaal harrastatavate alade kindlustatust spordibaasidega. Enamikul koolidel on võimla ja staadion. Ära on kasutatud looduslikud tingimused, on baasid sõudmise, purjetamise, suusatamise harrastamiseks.

Näiteks Jõulumäe tervisespordikeskus pakub võimalusi väga erinevate spordialade harrastamiseks (suusarajad, matkarajad, rulluisurajad), pideva arendustegevuse tulemusena on Jõulumäele loodud tingimused rahvusvaheliste võistluste läbiviimiseks (Skandinaavia karikavõistlused murdmaasuusatamises).

Pärnumaale on puhkepiirkonnale omaselt viimastel aastatel rajatud golfiväljakuid, ratsaspordibaase, matkaradu. Aktiivse tegevuse poolest võib eriti esile tõsta Soomaa Rahvusparki, kus rabadesse, soodesse ja lamminiitudele on ehitatud arvukalt matkaradu, pakutakse kanuumatku, seiklusradu.

Vaatamata looduslikule rikkusele, on merd ja randa aktiivseks tegevuseks siiani kasutatud suhteliselt tagasihoidlikult. Tänu tihedale jõestikule saavad külastajad, kohalikud elanikud ja turistid sõita kanuu ja paadiga, kalastada ning ujuda. Võimalusi oma harrastusega tegelemiseks on ratsutamishuvilistel. Eriti pikkade traditsioonidega on Tori hobusekasvatuse, kuid ratsatalle asub maakonna teisteski

paikades. Pärnumaal saab ka jahti pidada ning jalgrattaid laenutada. Võimalik on vibu lasta, tennist mängida, seinal mägironida ja muud. Populaarsust koguvad golfirajad Audrus, ent väljaarendamisel on veel teisigi golfikeskuseid.

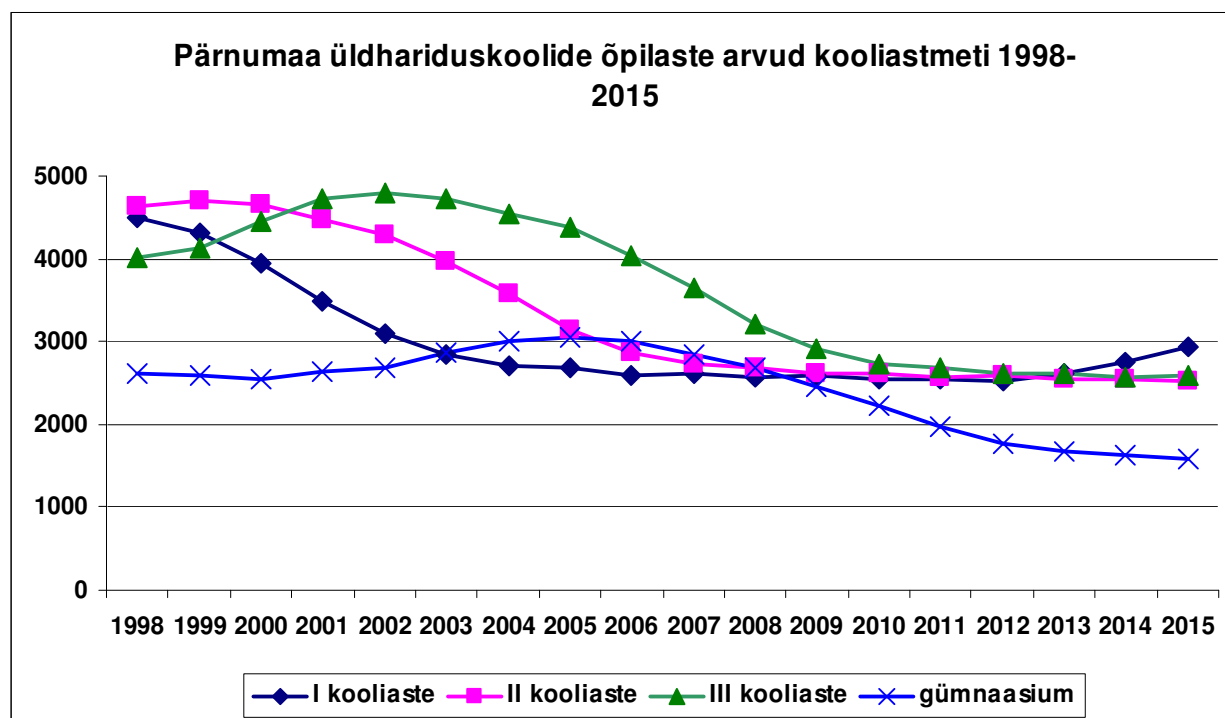
Pärnumaa spordi tugevust näitavad selle väga pikaajalised traditsioonid ning see, et igas kohalikus omavalitsusüksuses on eestvedajaid-aktiviste, kes hoiavad elus aastaid kestnud võistlussarju või panevad aluse hoopis uutele.

Peamised nõrkused on kvalifitseeritud treenerite puudus ning nende vähene motiveeritus tulenevalt madalast palgast,. Kuid seegi, et mõnegi alaga tegelemise välistab ala harrastamiseks vajaliku kaasaegse spordibaasi puudumine, spordihoonete ja -rajatiste vähesus ja nende vananenud seisukord, elanike passiivsus, aja ja rahaliste ressursside vähesus.

Kuigi nii Pärnu linnas kui ka maakonnas on viimastel aastatel rajatud mitmeid spordirajatisi (Pärnu spordihall, Audru ja Paikuse staadionid) või neid rekonstrueeritud (Kilingi-Nõmme ja Vändra staadionid), siis mõnigi kaasajastatud spordibaas on veel vajaka. Eelkõige esinduslik keskstaadion ja sõudebaas. See omakorda ei võimalda korraldada suurt publikuhuvi äratavaid suurvõistlusi, mis oleksid meie sportlastele võimete näitamise kohaks ja võimaldaksid kaasata sporti enam sponsoreid.

Sotsiaalse infrastruktuuri (SI) teemaplaneeringu alusel vajatakse spordisaali veel Pärnumaa 12 kandis.

Maakonnas on 45 koolieelset lasteasutust, 12 algkooli, 25 põhikooli ja 14 gümnaasiumi. SI teemaplaneeringu alusel kavandatakse maakonda täiendavalt kaheksat lasteaeda: Pärnu linna lähikantidesse, Vändra alevi ümbruse kantidesse ning Aresse ja Varblasse.

Joonis 11. Pärnumaa üldhariduskoolide õpilaste arv (sh prognoos) 1998-2015. Andmed: Pärnu Maavalitsus.

Maakonnas on alla 20 õpilasega koole: Aruvälja, Kergu, Lavassaare, Massiaru, Selja, Seljametsa, Vahenurme ja Vihtra koolid. Õpilaste arvu vähesuse tõttu on ohus Vahenurme ja Massiaru algkooli kestmine.

Gümnaasiumiharidust antakse lisaks Pärnule veel seitsmes keskuses: Audrus, Häädemeestel, Kilingi-Nõmmel, Pärnu-Jaagupis, Sindis, Tõstamaal ja Vändras. Maapiirkonna gümnaasiumidest on jätkusuutlikud vaid Kilingi-Nõmme ja Vändra. Sotsiaalse infrastruktuuri teemaplaneering näeb vajadusel reorganiseeritavate keskkoolidena Sindi gümnaasiumi, Audru keskkooli ja Pärnu-Jaagupi gümnaasiumi. Pärnus on täiskasvanute gümnaasium ja toimetulekukool, Halinga vallas tegutseb riigikoolina Kaelase kool, kus õpitakse põhihariduse lihtsustatud (abiõppe) ja toimetuleku riikliku õppekava järgi.

Huviharidust ja võimalusi huvitegevuseks pakuvad Pärnumaal rohkem kui 30 asutust ja ühingut. Muusikakoolid on Pärnu linnale lisaks Häädemeestel, Kilingi-Nõmmel, Pärnu-Jaagupis, Sindis, Vändras, huvikool Paikusel, muusika- ja kunstikool Tootsis ja huvialakeskus Audrus. Huvitegevus toimub ka üldhariduskoolides ja noortekeskustes.

Noortekeskused on Pärnus, Häädemeestel, Pärnu-Jaagupis, Lavassaares, Saugas, Sindis, Suigus, Tahkurannas, Urgel ja Vändras. Varbla rahvamajas on noortetuba. Pärnus tegutsevad noorte infopunkt ja õppenõustamiskeskus. Maakonna noorsootöö arengukavas on valdkonna peamiste probleemide ja arenguvajadustena esile toodud noorte vähest kaasatust otsustusprotsessidesse ja noorsootöölase infovahetuse puudulikkust. Antud probleemide põhjustena nähakse noorte passiivsust, noortega tegelevate inimeste alamotiveeritust, vähest koostööd, noorsootõtaja või ka ruumide puudumist kohalikus omavalitsusüksuses.

Kutseharidussüsteemis jätkab 32 protsenti maakonna koolide õpilastest, maapiirkonnast 40 ja Pärnu linnast 26 protsenti. Kutseharidussüsteemis jätkavate põhikooliõpetajate arv näitab pidevat kasvutrendi. Pärnumaal on neli tasemeõpet andvat kutseõppeasutust: Pärnumaa kutsehariduskeskus, Pärnu Saksa tehnoloogiakool, Eesti mereakadeemia Pärnu merenduskeskus Pärnu linnas ning sisekaitseakadeemia politseikolledži politseikool Paikuse vallas.

Pärnumaa kutsehariduskeskus on ainus põhikoolijärgset kutseõpet andev õppeasutus maakonnas, kel on kujunenud tugevad koostöökogemused erasektoriga. Pärnumaa kutsehariduskeskus on loodud Tihemetsa, Pärnu ja Sindi kutseõppeasutuste baasil. Õppetöö toimub Pärnus ja Tihemetsas. 2006. ja 2010. aastal valmisid modernsed õppekompleksid Pärnus, mis on loonud tingimused kaasaegsete kutseoskustega rahvusvahelisel tööturul konkurentsivõimeliste töötajate koolitamiseks. Kooli õppuritest moodustavad Pärnumaa noored 69 protsenti. Pärnumaa kutsehariduskeskuse täiskasvanute koolituse osakond on Pärnumaa regioonis üks suuremaid täiskasvanute tööalase koolituse pakkujaid.

Eesti mereakadeemia Pärnu merenduskeskus korraldab tasulist kutsekoolitust reakoosseisule. Uudisena moodustatakse Pärnu merenduskeskuse juurde riigieelarveline EMA merekooli vähemalt 20 õpilasega õpperühm reakoosseisu koolitamiseks laevadele, kaheaastase õppeajaga kursusele võetakse põhiharidusega õppureid. Samas koolitatakse ka Pärnu Hansagümnaasiumi merendusklassi. Pärnu Saksa tehnoloogiakool on Saksamaa Liitvabariigi sihtasutuse Bildung und Handwerk koolitusasutuse, Königs-Wusterhauseni tehnoloogia- ja kutsehariduskeskuse poolt Pärnusse rajatud erakutseõppeasutus,

mille eesmärgiks on anda kaasaegset tasemeharidust. Saksamaal asuvate omanike esindajaks on Pärnu Tehnikahariduskeskus OÜ. Koolis õpetatavad erialad on infotehnoloogia, elekter ja elektroonika, kinnisvara, raamatupidamine, personalitöö.

Sisekaitseakadeemia politseikolledži politseikool Paikusel koolitab politseinikke.

Maakonnas on kaks kõrgharidust andvat asutust: Tartu ülikooli Pärnu kolledž ja Mainori kõrgkooli Pärnu õppekeskus. Kolledž on Tartu ülikooli koosseisu kuuluv akadeemiline õppe-, teadus- ja arendusasutus. Pärnu kolledži eesmärk on anda üliõpilastele rahvusvaheliselt tunnustatud rakenduskõrgharidust ja kraadiõpet.

Kolledžis on võimalik omandada kõrgharidust viiel ja magistriharidust ühel erialal: ärijuhtimine, turismi- ja hotelliettevõtlus, sotsiaaltöö korraldus, majandusteadus, veeökosüsteemide majandamine, turismigeograafia (magistriõpe), Wellness & SPA Service Design & Management (rahvusvaheline ingliskeelne magistriõpe). Mainori kõrgkooli peamine eesmärk on koolitada kõrgetasemelisi, kaasaegsete ja rahvusvaheliste majandusteadmistega spetsialiste.

Võrreldes Eesti keskmisega, iseloomustab maakonda elanikkonna madalam haridustase. Kuigi kõrgharidusega isikute osakaal on võrreldes aastatega 1997-2008 maakonnas tõusnud 10,2 protsendilt 14,3 protsendile, on vahe Eesti keskmisega (19,9%) isegi kasvanud. Tagasihoidlik on ka elanike enesetäiendamise aktiivsus, kus jääme Eesti keskmisele alla umbes kaks korda.

Pärnumaal on välja kujunenud kultuuriasutuste võrk: 34 kohalike omavalitsuste hallatavat rahva- ja kultuurimaja, külakeskused, linnaosade keskused, raamatukogud ja muu selline. Kokku tegutseb üle 100 elujõulise kultuuriseltsi ja ühenduse. Arvukad noorte ja täiskasvanute kollektiivid tagavad laulu- ja tantsupeotraditsiooni säilimise. Pärnus töötavad kaks professionaalset kultuurikollektiivi: teater Endla ja linnaorkester.

Maakonda iseloomustavad pikaajaliste traditsioonidega kultuurisündmused (küla- ja kihelkonnapäevad, muusika- ja folkloorifestivalid, laulu- ja tantsupeod, maakondlikud konkursid). Pärnus toimuvad eriilmelised muusikafestivalid on viimastel aastatel laienenud ka maakonna kirikutesse ja kontserdisaalidesse, Pärnu teater on suvehooajal andnud etendusi Kurgjal ja Paikuse-Reiu vabaõhulaval. Suurem osa maakonnas toimuvaid üritusi nagu külapäevad, laadad ja laulupeod on kohaliku iseloomuga, kuid pakuvad oma autentsusega kahtlemata huvi ka kaugemalt külalistele.

Turiste ja külastajaid meelitab maakonna rikkalik ajaloojätk, seal hulgas ka Pulli, vanim teadaolev inimasustus Eestis, kuid ka Pärnu, Eesti Vabariigi sünnilinn.

Pärnumaal võib leida märke eestlaste muistsest vabadusvõitlusest (Soontagana maalinn), külastada mõisasüdamete ümber kujunenud külakeskusi ja jälgida arhitektuurimälestiste toel Pärnu linnalist arengut.

Kirikute mitmekesisus ulatub keskaegsetest kirikutest (Pärnu-Jaagupis) ja 18. sajandi barokkirikutest ning 19. sajandil ehitatud apostliku õigeusu kirikutest kaasaegsete usuhooneteni (Agape keskus Pärnus).

Etnograafiliselt ainulaadsel folktraditsioonidega Kihnu saarel on säilinud muistne elustiil, rahvarõivad ja pärimused. Kihnu pärimuskultuur kuulub UNESCO suulise

ja vaimse pärandi maailmanimekirja. Kihnu folkloori, käsitöö ja kombestiku kaitseks on loodud sihtasutused Kihnu Kultuuriruum ja Kihnu Kultuuri Instituut. Maakonnas tegutses 2009. aastal statistikaameti andmetel 12 suuremat ja väiksemat muuseumi. Neist tuntuimad on (2012.a. uues asukohas avatav) Pärnu muuseum, Pärnu uue kunsti muuseum ja C. R. Jakobsoni talumuuseum Kurgjal. Väikemuuseumide ühendab Pärnumaa väikemuuseumide seltsing.

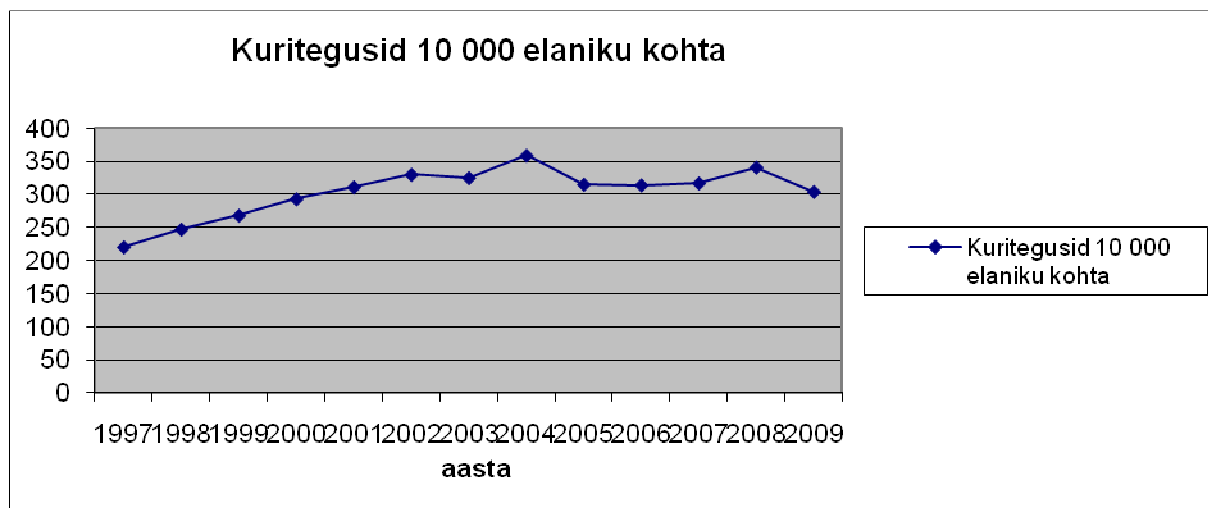
Veel loetletakse maakonna kultuurielu oluliste tugevustena järgmist: kodanikualgatusel põhinev aktiivne kultuurikorralduslik tegevus (Pärnumaa rahvakultuuri keskseltsi tegevus, külaliikumine, festivale ja kultuurisündmusi korraldavad ühendused); erinevate sektorite (riiklik-, munitsipaal- ja kolmas sektor) ning kultuuriseltside ja -ühenduste aktiivne koostöö; kultuurikorralduslikult tugev ning mitmekesiseid võimalusi pakkuv maakonnakeskus (Pärnu linn); professionaalsed loovisikud ja pedagoogid; muusikakoolid, kunstikool ning laste- ja noorte huvikoolid ning nende hea tase; töökohad professionaalsetele loovisikutele; kunstigaleriid ja luuleklubid; suurepäraseid kontserdipaigad (Pärnu kontserdimaja, Pärnu raekoja saal, mitmed kirikud, nt Tori, Tahkuranna); kaasaegne raamatukogude võrgustik ja keskraamatukogu uus hoone.

Kultuurivaldkonna olulisemate probleemide ja nõrkuste hulgas loetletakse valdkonna arengukavas spetsialistide (kultuuritöötajad, huvikoolide pedagoogid, projektijuhid jt) vananemist, noorte vähest huvi kultuuritegevuse vastu; missioonitundega ja motiveeritud kultuurijuhtide vähesust; väheseid oskusi majandustegevuseks; mainekujunduse alatähtsustamist ja oskamatust korraldada sellealast tegevust; kultuurikorralduse (täiend-)koolituse süsteemitust ja koolitusrahade nappust; materiaalse baasi aeglast arengut; kultuuritarbimise sotsiaalset kihistumist; kinode väikest arvu ja nende ebaühtlast territoriaalset paiknemist ning pakutava filmiprogrammi üheülbalisust; ainulaadsete kultuuritraditsioonide hoidmiseks ja kaitseks vajamineva püüasustuse hääbumist, selliste piirkondade püüelanike raskusi töö leidmisel ning toimetulekus.

Ülemaakonnalist ühistegevust edendavad ja kodanikualgatust koordineerivad Pärnumaa Kodukant ning MTÜ Kodanikujuljus. LEADER-programmi raames on maakonna vallad ühinenud kahte tegevusgruppi: Rohelise Jõemaa koostöökogusse ja MTÜsse Pärnu Lahe Partnerluskogu. Neist esimene kaasab ka Raplamaa ja Viljandimaa valdasid. Kogu Pärnumaa kui Eesti suurima rannakalanduspiirkonna kalandusega tegelejaid koondab MTÜ Liivi Lahe Kalanduskogu.

Maakonnas on registreeritud kuritegusid 10 000 inimese kohta vähem kui Eestis keskmiselt – 2009. aastal vastavalt 317 ja 361. Kuritegevuse tase on püsinud enam-vähem stabiilsena. Eesti kontekstis ei ole peamiseks probleemiks niisiis mitte kuritegevuse kõrge tase, vaid hoopis meedias kajastust leidnud juhtumitel (pidutsevate noorteseltskondade käitumine) põhinev arvamus, nagu poleks maakonnakeskus turvaline.

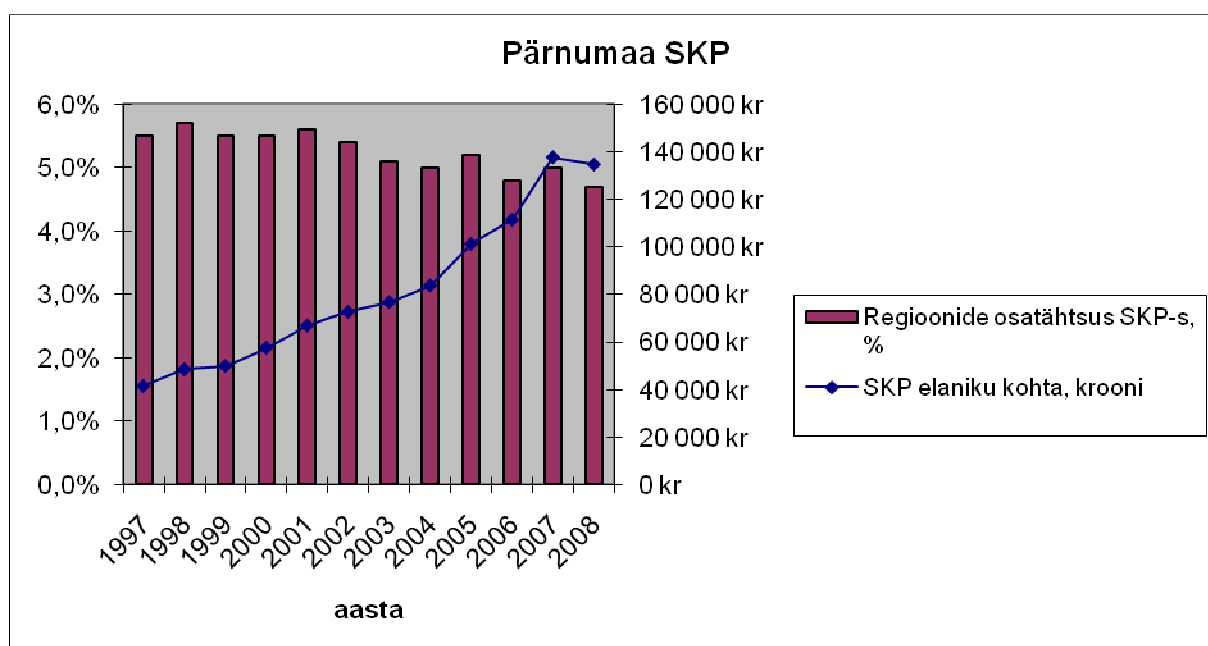

Joonis 12. Registreeritud kuritegude arv 10000 elaniku kohta 1995-2009. Andmed: statistikaamet.

Majandusareng

Pärnumaa regionaalne SKP jääb alla 12 miljardi krooni aastas (2008.a.). Viimase kümne aasta jooksul on see kasvanud kolmekordseks. Samal ajal on Pärnumaa osakaal riigi SKPs langenud 1998. aasta maksimumilt 5,7 protsendilt 2008. aastal 4,7 protsendile: analoogne langus nagu peaaegu kõigil teistelgi maakondadel, välja arvatud Harju- ja Tartumaa. Seega on maakonna majandusareng olnud tagasihoidlikum Eesti kahe suurima keskuse, Tallinna ja Tartu (lähitagamaaga) majandusarengust.

Joonis 13. SKP elaniku kohta ja osakaal riigi SKPst 1996-2008. Andmed: statistikaamet.

2008. aastal oli SKP elaniku kohta maakonnas 135 tuhat krooni, mis oli 72 protsenti Eesti tasemest.

Lisandväärtusest 62 protsenti (Eestis vastavalt 68%) toodeti 2008. aastal teenindus- ehk tertsiaarsektoris, 32 protsenti (Eestis 29%) tööstus- ehk sekundaarsektoris ning kuus protsenti (Eestis 3%) primaarsektoris.

Aastatel 1996-2008 kasvas tertsiaarsektori osakaal kuus protsenti, sellele vastavalt kahanes primaarsektori osakaal viie protsendi võrra. Võrreldes teiste maakondadega on Pärnumaal tertsiaarsektori osakaal kasvanud enim. Tööstussektori osakaal on püsinud enam-vähem stabiilne, olles kahanenud ühe protsendi võrra.

Pärnumaal on umbes 5000 tegutsevat ettevõtet, millest 73 protsenti on registreeritud Suur-Pärnu piirkonnas. Koondumine maakonnakeskuse piirkonda on olnud ettevõtluse oluline trend.

Valdavalt on tegu väikeettevõtjatega. Väliskapitaliga äriühinguid oli 2010. aasta 1. jaanuaril kokku 410. Ülekaalukalt enim on väliskapitali Soomest (177 ettevõtet), järgnevad Rootsi (64), Läti (55), Suurbritannia (44), Saksmaa (31), USA (30) ja Venemaa (27).

Maakonna ettevõtete eksport oli 2009. aastal 5,1 ja import 4,1 miljardit krooni, milliste näitajatega Pärnumaa oli Eesti maakondade seas neljandal kohal, andes viis protsenti kogu Eesti ekspordist ja 3,5 protsenti impordist. Seega on maakonna ettevõtluse väliskaubandusbilanss positiivne. Ekspordi osakaal on sarnane maakonna osakaalule riigi SKP-s. Väliskaubanduses domineerib väga tugevalt Pärnu linn. Pärnu osakaal maakonna ekspordimahust oli 2009. aastal 76 protsenti, impordimahust 86 protsenti.

Viimaste aastate näitajate taustal, (5,3 % Eesti tööstustoodangust 2005. aastal, 4,9% 2008. aastal) on Pärnumaa langenud Eesti viiendaks tööstusmaakonnaks Lääne-Virumaa järel. Pärnumaa majanduses on peamine areng ja tehnoloogiline täiustumine toimunud traditsioonilistes sektorites nagu puidutööstus (Eesti suurim metsaraie piirkond, 13% aastamahust 2009. aastal), tekstiili- ja rõivatööstus, turbatootmine, ehitusmaterjalide ja toiduainetööstus. Kiirelt on arenenud teenindusmajandus. Järjest enam tööstusettevõtteid panustab tooraine vääristamise ja tootearendusse. Lisaks traditsioonilistele sektoritele on viimastel aastatel jõudsalt arenenud elektroonikatööstuse ja metallitöötlemise ettevõtted.

Uusi tugevaid tööstusalasid ei ole Pärnumaal välja kujunenud. Väiksemas mastaabis on areng toimunud Reldori tööstuskülas, Mauri tehnopargis, Nurme tehnokülas ning veel paaris piirkonnas Audru, Paikuse ja Sauga vallas, samuti Häädemeeste vallas ja Vändra alevis. Märkimist väärib veel Rae tehnopark Tahkuranna vallas. Loode-Pärnu tööstusala areng seisab, kehtestatud on üksnes selle detailplaneering.

Huvirühmade koostöös on toimunud mitmeid positiivseid arenguid. Kaubandus-Tööstuskoja Pärnu esinduse initsiatiivil on väljaarendamisel puiduklaster, SAPTi eestvedamisel aga turismiklaster. Väga asjakohane initsiatiiv on Pärnumaa oskusteabe keskuse võrgustiku (POK) väljaarendamine avaliku, akadeemilise ja ärisektori koostöös. Tõsine koostööprojekt on kutsehariduskeskuse väljaarendamine. Kooli arengukava tegemisse kaasati ettevõtjad, selgitati välja nende vajadused. Kutsehariduskeskuse elektroonikalabori ja autoremonditöökoja sisustamisel on toeks olnud ka erasektor.

Majanduskriisiga kohandumise ja eduka hakkamasaamise näiteid tööstussektoris leiab turba-, ent ka metallitööstuses. Turbasektor on jõuliselt sisenenud nn professionaalsele eksporditurule (eelkõige Holland lillekasvatus) ning on võimeline töökohti isegi juurde looma. Metallitöötlemises on edukad ettevõtted Ruukki Products ja AQ Lasertool koondanud oma tootmise Pärnusse ja Audru piirkonda.

Pärnu mereäärne asend, samuti paiknemine Via Baltica rahvusvahelisel maanteel, mis ühendab Tallinnat ja Riiat, on loonud head eeldused transpordi- ja logistikasektori arenguks. Olemasolevat potentsiaali on suudetud rakendada vaid osaliselt. Alates 2000. aastast on Pärnu sadamas teenindatud laevade arv igal aastal langenud. Kui 2000. aastal teenindati 1086 laeva, siis 2009. aastal 434 laeva. Tegemist on kõige madalama näitajaga alates 1996. aastast, mil teenindati 370 laeva. Pärnu kaubasadama käibest moodustas 2009. aastal lõviosa eksport (toorpuu, puidutooted, turvas ja turbatooted), impordis domineerisid freesasfalt ja killustik. Sadama arengus on võtmeküsimus kaubaterminalide kesklinnast väljaviimine.

Maantee- ja veetranspordist jääb maha õhustranspordi areng. Pärnu lennuvälja kasutas 2009. aastal kokku 4025 ja Kihnu lennuväljakut 1513 reisijat. AS Tallinna Lennujaama investeringukavades on lennujaamade arenguvajadustega arvestatud osaliselt.

Jätkuvalt on maakonnas oluliseks majandussektoriks turismi- ja puhkemajandus. Pärnumaa on traditsiooniliselt olnud turistide hulgalt Eesti maakondade seas Harjumaa järel sihtkohaks number kaks, olles juulis, suvepuhkuste tippkuul, Eesti puhkajate meelispaik: 16 protsenti majutatud siseturistidest (2010.a. juuli andmed). Pärnut külastab aastas hinnanguliselt umbes 500 000 inimest, kellest kolmandik on eestlased ja kaks kolmandikku välismaalased. Kui siseturiste meelitavad suvepealinna meri, rand ja kultuuriprogrammid, siis võtmesõnaks välituristidele on Pärnu kui kuurortlinn. Kuid populaarsust kogub ka mujal Pärnumaal asuv vaatamist- ning kogemist vääriv.

Turismimarsruutide aluseks on Pärnumaa päikeseringid, mis jaotavad maakonna neljaks: siniseks meremaaks, maaks mere ääres, rohelineks jõemaaks ja iidseks laanemaaks.

Majutuskohtade arv on kuni 2007. aastani pidevalt kasvanud, stabiliseerudes viimasel neljal aastal vahemikus 124-127, mida on kolm korda enam, kui oli kümne aasta eest. Sealjuures oli eriti kiire kasv 2000. aastate alguses. Maakonnas oli 2009. aastal ligikaudu 200 hotelli- ja restorani, neist 75 protsenti Suur-Pärnus. Otseselt turistidele suunatud ettevõtete osakaal on umbes viis protsenti.

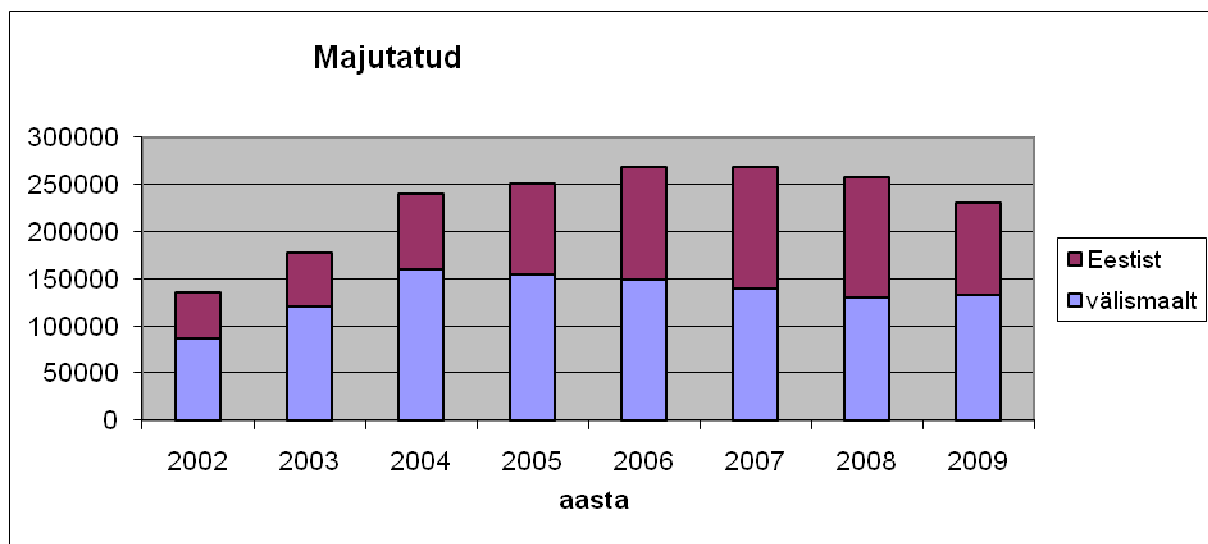
Voodikohti on Pärnumaal tipphooajal kokku 6500 ringis, kusjuures üle poole voodikohtadest asub Pärnu linnas (umbes 4000). Kogu maakond on majutusteenusega kaetud. Suurem osa majutusasutusi asub suvituskohana tuntud omavalitsuste territooriumidel ehk Pärnus ja Audru, Tõstamaa, Häädemeeste, Tori ning Tahkuranna valdades. Majutusteenuses on pakkuda variandid kodumajutusest kolmetärnihotellini. Palju puhkekülasid ja -laagreid asub rannaäärsetes piirkondades ning need töötavad peamiselt kõrghooajal ehk suvisel perioodil.

Pärnumaa majutusasutustes majutatute arv kasvas kuni 2006. aastani, kuid on viimase paari aasta jooksul vähenenud. Siin majutatute osakaal kogu riigi

majutusasutustes majutatutest on vähenenud 2005. aastast alates ning moodustas 2009. aastal 10,8 protsenti.

Püsivalt on kasvanud majutatud Eesti siseturistide osakaal: 2002. aasta 33 protsendilt 2009. aasta 43 protsendile. Pärnu linnas majutati mullu 88 protsenti kõigist Pärnumaal majutatud turistidest ning 76 protsenti majutatud siseturistidest.

Joonis 14. Majutatud Pärnumaa ettevõtetes 2002-2009.

Andmed: statistikaamet.

Toitlustusteenuse pakkumiste skaala on väga mitmekesine: restoranid, kohvikud, sööklad, baarid ja kiir- ning kodutoitlustuskohad. Suurem osa neist asub jällegi Pärnus, kuid kõigis piirkondades on omad toitlustuskohad. Maapiirkondades leidub toitlustusteenuste pakujate hulgas kõige enam baare, trahtereid ja kõrtse, mis jäävad suuremate teede äärde.

Turismimajandust iseloomustab tugev sesoonsus. Kolme suvekuu arvele jäid 2009. aastal 46 protsenti külastajatest (sh Pärnu linnas 43%). Positiivse trendina on sesoonsus üldtrendina pigem vähenenud, vaid 2008.-2009. aastal on suvekuude külastajate osakaal taas tõusnud.

Pärnumaa turismiishtkohana on viimastel aastatel teinud olulise panuse arendustegevusele. SA Pärnumaa Turism (SAPT) asutamine algatati 2007. aasta kevadel Pärnumaa Omavalitsuste Liidu (POL) poolt koostöös Pärnu Maavalitsuse, Pärnu Linnavalitsuse ja Tartu ülikooli Pärnu kolledžiga, eesmärk tutvustada Pärnut ja Pärnu maakonda kui Läänemere regiooni tuntud ja tunnustatud, ühtlaselt ning terviklikult arenenud puhke- ja turismiregiooni.

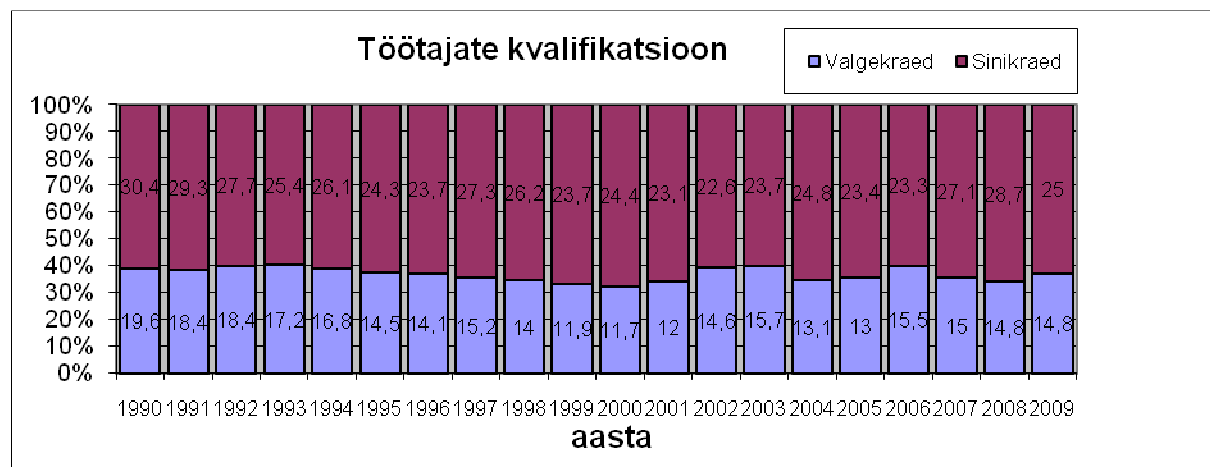
Koostöö üheks näiteks on ka Soomaa koostöökogu, mille üks väljundeid on Pärnumaa ja Viljandimaa kohalike turismiettevõtete ühendus MTÜ Soomaa Turism; teiseks näiteks aga MTÜ Terra Maritima Matsalu piirkonnas, kuue Lääne- ja Pärnumaa valla ühistöö. Positiivne sektoritevahelise koostöö näide on taastusravikeskuste ja hotellide initsiatiivil käivitunud lennuühendus Stockholmiga, kus turismiettevõtjad garanteerisid vedajale 50 protsenti lennukohtadest.

Turismimajanduse peamisteks arenguvajadusteks ja -võimalusteks hinnatakse järgmist:

- 1) kohaliku elanikkonna kui suurima piirkondlikesse turismitoodetesse panustaja aktiveerimine ja turismiklastri kujundamine;
- 2) olemasoleva puhke- ja turismimajanduse ressursi (sh eriti veeturismi) parem eksponeerimine ja seda toetava infrastruktuuri rekonstrueerimine;
- 3) maakonnale tervikliku turismikontseptsiooni loomine ja tegevuste suunamine konkreetsetele sihtrühmadele ja -turgudele;
- 4) turismitoodete arendamine maakonnapiire ületavaks;
- 5) maakonna asendi, paiknemine kahe tugeva tõmbekeskuse Tallinna ja Riia vahel parem ära kasutamine ning nende keskustega senisest tugevamate äri- ja turundussidemete loomine.

Hõivatute arv kasvas Pärnumaal 2005. aastast kuni 2008. aastani – 2008. aasta maksimumtase on ligi 44 tuhat hõivatut (2001. aasta miinum 35 tuhat). langedes nüüd majandussurutise ajal alla 40 tuhande. Sinikraede osakaal tööhõives on Pärnumaal oluliselt kõrgem kui Eestis keskmiselt: 63 protsenti. Ka on primaar- ja sekundaarsektori osakaal tööhõives mõnevõrra suurem kui Eestis keskmiselt.

Erasektori osakaal kasvas Pärnumaa tööhõives 2005. aastani, misjärel olukord stabiliseerus ning ühtne trend puudus. Majandussurutise aegsed koondamised on kasvatanud avaliku sektori osakaalu. 2009. aastal moodustas erasektori töötajaskond 80,2 protsenti ja avaliku sektori töötajaskond vastavalt 19,8 protsenti.

Joonis 15. Hõivatute arv Pärnumaal 1990-2009. Andmed: statistikaamet.

Erasektori töötajate osakaal on Pärnumaal kõrgem kui Eestis keskmiselt ning maakond on selle näitaja poolest viimastel aastatel konkurentsilt riigis esikohal. Erasektori suure osakaaluga tööhõives kaasnevad riskid, et väheneb avalike teenuste kättesaadavus ja kvaliteet, erinevate valdkondade tugisüsteemid (nõustamine, tootmisalade loomine, mentorlus) jäävad alarahastatuks.

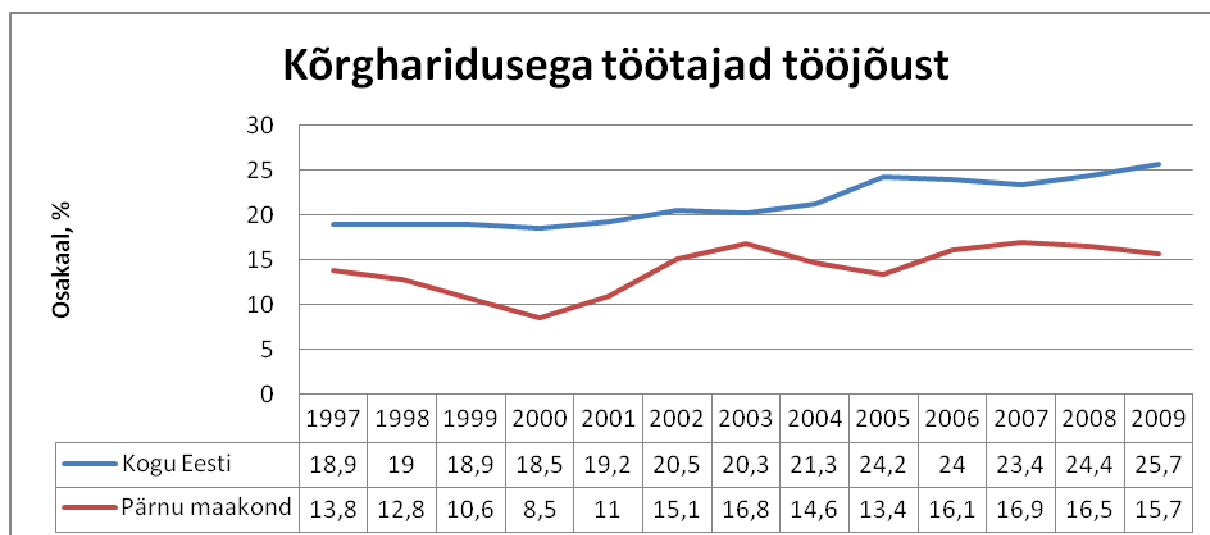

Tabel 6. Hõivatute osakaal (avalik ja erasektor kokku=100%) 1997-2009. Andmed: statistikaamet.

		1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Eesti	Avalik sektor	31,9	31,1	31,1	28,8	28,7	26,7	26,3	25,5	24,5	25,2	24,1	23,7	26,6
Pärnu maakond	Avalik sektor	22,8	23,9	27,7	27,3	22,8	23,8	24	19,2	16,8	22,1	17,5	17,7	19,8
Eesti	Erasektor	68,1	68,9	68,9	71,2	71,3	73,3	73,7	74,5	75,5	74,8	75,9	76,3	73,4
Pärnu maakond	Erasektor	77,2	76,1	72,4	72,7	77,2	76,2	76	80,8	83,2	77,9	82,5	82,3	80,2

Suurem on oht jääda nõ. vaesuslõksu, muutuda odava tootmise/teeninduse piirkonnaks, kuivõrd reeglina teadmumamahukam majandus eeldab avaliku sektori olulist toetavat/suunavat rolli. Statistika näitabki, et Pärnumaa tööjõu haridustase on Eesti keskmisest madalam. Ka on Pärnumaa elanike enesetäiendamisaktiivsus (3-11%) oluliselt madalam kui Eestis keskmiselt (14-27%). Seega ei toeta tööjõu haridustase teadmismahukale majandusstruktuurile üleminekut.

Joonis 16. Kõrgharidusega inimeste osakaal tööjõus 1997-2009. Andmed: statistikaamet.

Keskkonnamuutused ja tehniline infrastruktuur

Pärnumaa territooriumist moodustab mets 54 protsenti, soo ja raba 24, haritav maa 19 protsenti ja muu maa (ehitised, rajatised, karjäärid, looduslik rohuma, võsa) protsenti. Pinnamood on tasane. Maakonna rannajoone pikkus on 242 km. Rannikumeri on madal ja Pärnu lahe rannik kliima poolest Eesti soojemaid piirkondi. Pärnumaal on 189 vooluveekogu, neist 65 jõe ja oja valgala pindalaga üle 25 km². Pikim on Pärnu linnas merre suubuv Pärnu jõgi, mis on pikkuselt Eestis teine. Rannikujõed on kalakudemisjõed ja nende veeseisundist sõltub

kalavarude taastootmine Liivi lahes. Vee kvaliteet jõgedes on hea, selle tõestuseks on nende suhteline kalarikkus.

Pärnumaa maastikud on kujunenud mere taganemise tulemusel. Aastatuhandete jooksul on maastikud inimtegevuse ja loodusprotsesside koosmõjul läbi teinud ulatuslikke muutusi. Praegustest maastikest on suurem osa ümber kujundatud inimese poolt. Ürgseid maastikke on väga üksikuid, põhiliselt rabaalad suurte massiivide keskel. Väärtuslike maastike määramise tulemina on Pärnumaal valitud kokku 33 väärtuslikku maastikku. Need iseloomustavad maakonna maastike väärtusi ja nende vaheldusrikkust ning on esinduslikud seal paiknevate väärtuste poolest.

Kaitsealade all on 24 protsenti Pärnu maakonna pindalast, selle näitajaga oleme Läänemaa järel (32%) Eestis teisel kohal. Eesti keskmine on 18 protsenti.

Kaitstava (maismaa)territooriumi pindala suuruse (113 209 ha) poolest on Pärnu maakond aga Eesti maakondade seas esikohal. Pärnumaa olulisemad kaitsealad on Soomaa rahvuspark ja Nigula, Lindi, Sookuninga, Nehatu, Luitemaa, Taarikõnnu ja Avaste looduskaitsealad; Lihula ja Tuhu maastikukaitsealad. Liites neile veel NATURA piirkonnad, on maakonnas erinevate piirangutega hõlmatud ligikaudu pool territooriumist.

Veekasutusest tulenev reostuskoormus on vähenenud viimase 15 aasta jooksul kõigi peamiste reostuskoormuse näitajate lõikes. Kolmekordselt on vähenenud heitvete hulk. Puhastamata heitvesi moodustas 2008. aastal heitveest 0,5 protsenti. Öhusaaste on aastatel (1998 – 2007) vähenenud umbes kolmandiku võrra.

Jäätmemajanduses on toimunud suured muutused. Suletud on hulk väikeprügilaid ning maakonna jäätmete peamiseks käitlejaks on Paikuse vallas asuv OÜ Paikre jäätmekäitluskeskus, mille põhilisteks funktsioonideks on jäätmete taaskasutusse suunamine ning kasutuskõlbmatute jäätmete keskkonnaohutu ladestamine. Paikre nime all tegutsevad sorteerimisjaam ja prügila. Paikre prügilas on korraldatud eelsorteeritud jäätmete, ohtlike jäätmete, ehitus- ja lammutusjäätmete, asbestijäätmete ning aia- ja haljastusjäätmete vastuvõtt. Paikre sorteerimisjaam tegeleb Pärnus eelsorditud jäätmete järelsorteerimisega.

Pärnu maakonna kogu teedevõrgu pikkus on 2010. aasta seisuga 4973 km, millest 29% moodustavad riigimaanteed, 34 protsenti kohalikud teed ja tänavad ning 37% metskonna ja erateed. Riigimaanteed võrgust on tolmuvaba kattega 55% teedest. Riigiteedel on 121 silda kogupikkusega 2751 meetrit.

Maakonna ühistranspordisüsteem toimib korralduslikult neljas grupis, mida teenindavad erinevad ettevõtted:

- diagonaalliin Vändra-Pärnu-Ikla;
- linnaümbruse liinid (Sindi, Sauga) - 10 liini, veomaht umbes 668 tuhat liinikilomeetrit aastas.
- lõunaliinid (Ikla ja Kilingi-Nõmme suund) - 14 liini umbes 930 tuhande liinikilomeetriga aastas;
- põhjaliinid (Tõstamaa, Lihula, Pärnu-Jaagupi ja Vändra suunad) – kokku 48 liini umbes 2,3 miljoni liinikilomeetriga.

Maakonnakeskuse kättesaadavus on kõige parem (üle kümne korra päevas) Audru, Uulu, Pärnu-Jaagupi ja Tori suunal, piisavalt hea on see ka olulisemate maanteede (Lihula, Riia, Vändra, Kilingi-Nõmme) ääres paiknevatel asulatel. SI teemaplaneeringus tuuakse ühistranspordi osas erandolukorras olevate kantidena välja üheksa kanti: Jäärja kant Saarde vallas, Paadrema kant Varbla vallas, Irta, Kõima, Oidrema ja Tarva kandid Koonga vallas, Kihlepa-Soomra kandi Soomra osa Audru vallas, Kikepera kant Surju vallas ning Urge kant Sauga vallas.

Vastava teemaplaneeringu kohaselt on vaja tagada linnaliinibusside marsruutide pikendamine Pärnu eeslinnakeskustesse ja busside sõiduplaanide sünkroniseerimine valdade kohalike liinidega.

Oluliseks probleemiks hinnatakse ka linnapiiri ületavate bussiliinide eraldi rahastamist (linnaliinidele toimuvad eraldi hanked), mistõttu eksisteerivad omaette piletisüsteemid. Kõikidel Pärnust väljuvatel suundadel valitseb suur vajadus kergliikluste järele.

Raudteeühendus on tänapäeval üksnes Pärnu – Tallinna suunal ning suurematest asulatest asuvad raudteepeatuste suhtelises läheduses (2 km) vaid Tootsi ja Tori. Pärnu – Tallinn raudteeühenduse sagedus on kaks korda edasi-tagasi, hommikul ja õhtul.

Maakonna sadamatest suurim, Pärnu sadam asub Pärnu jõe suudmes ning on arvestatav regionaalne sadam Edela- ja Lõuna Eestis. Pärnu sadama tagamaaks on Pärnu, Viljandi, Tartu, Põlva, Võru ja Valga maakonnad ning Läänemaa ja Järvamaa lõunaosa. Tagamaal asub oluline osa Eesti sadamate kaudu väljaviidavatest tooraineressurssidest (kuni 45 protsenti metsaressursist ja kuni 65 protsenti turbaressursist) ja töötlevast tööstusest. Talvel on Pärnu laht üldjuhul jääs. Keskmine jääperioodi pikkus on kaks kuni kolm kuud ning sadama laht hoidmiseks on vaja jäämurdjat.

Pärnu, Munalau, Manilau ja Kihnu sadamate vahel toimub laevatataval perioodil regulaarne laevaliiklus. Munalau sadam asub Pärnumaal Tõstamaa vallas. Sadama põhiülesandeks on reisiparvlaevaliikluse teenindamine. Parvlaevad väljuvad Munalauist Kihnu ja Manilau sadamatesse. Sadam saab vastu võtta ka jahte ja väikelaevu. Munalau (Manija) sadama koosseisu kuulub ka Manilau sadama kai. Manilau sadam teenindab parvlaevaliiklust, kuid saab vastu võtta ka paate ja väikelaevu. Kihnu sadam asub Kihnu saarel. Sadam koosneb kolmest osast, mis kuuluvad erinevatele omanikele. AS Saarte Liinid haldab sadama riigile kuuluvat osa, mille põhiülesandeks on parvlaevaliikluse kindlustamine. Lisaks võtab sadam vastu ka jahte, kaatreid ja väikelaevu. Sadam on hiljuti rekonstrueeritud.

Pärnu maakonnas asub kaks lennuvälja: Pärnu lennuväli ja Kihnu lennuväljak. Mõlemat lennuvälja haldab AS Tallinna Lennujaam. Aastaringselt teenindab lennujaam liinilendusi Ruhnu saarele, talviti ka Kihnu saarele ning suvel on lennujaama külalisteks peamiselt väikelennukid. Samuti toimuvad suvisel perioodil regulaarlennud Stockholmi ja tellimuslennud Soome.

Kohalikud omavalitsused

Pärnumaa kohalike omavalitsuste tulud 2009. aastal olid 1289,9 miljonit krooni, millest Pärnu linn andis 46,16 protsenti. Puhastatud tulude (tulud ilma sihttoetusteta) maht oli 1141,1 miljonit krooni. Maksutuludest laekus 596,6 miljonit krooni. Investeeringuid tehti 165,9 miljoni krooni eest, millest Pärnus 20,5 miljonit krooni. Ligi kolmandik 2008. aasta investeeringutest finantseeriti laenudega.

Pärnumaa kohalike omavalitsuste koostöö on viimastel aastatel paranenud. Tõusnud on Pärnumaa Omavalitsuste Liidu roll. Positiivsete näidetena toome sihtasutuse Pärnumaa Turism (SAPT), Pärnumaa keskkonnahariduskeskuse, Pärnu linna ja lähiümbruse võrgustikke siduv teemaplaneeringu ja KOIT-kavast rahastatava maakonna korvpalliväljaku projekti. Kohalike omavalitsuste ühinemiste temaatika osas tuleb märkida, et viimastel aegadel on iga kohalike omavalitsuste valimiste ajaga kaasnenud vabatahtlikud ühinemised: 2005. aastal Kilingi-Nõmme linn, Saarde vald ja Tali vald; 2009. aastal Kaisma vald ja Vändra vald. Suurem läbimurre on toimumata, ehkki vajadus selle järele on endiselt ilmne, eriti kui pidada silmas valdade ja linnade erinevusi haldusvõimekuses. Hetkel on käimas eeltöö suuremaks ühinemiseks Vändra piirkonnas.

Uueks kogemuseks kogu Eestis on maakogu, maakonna kõigi kohalike omavalitsuste volikogude liikmete ja valitsusjuhtide foorum. Seni on maakogu kogunenud Pärnumaal kolm korda.